grā deuā. et ip̄m iohānē nouiſſimū qui iuuenis iā iuuenē xp̄m nō quidē futurū p̄dixit. ſꝫ tñ nō incognitū ꝓphetica cognitiōe mōſtrauit: ꝓpter qd̄ ip̄e dn̄s ait. Lex ⁊ ꝓphe uſqꝫ ad iohannē. Sꝫ iſtorū quīqꝫ ꝓphetacō ex euāgelio nobꝫ nota ē: vbi ⁊ ip̄a v̄go mater dn̄i ante iohānē ꝓphetaſſe inuenit̄. Sꝫ hanc iſtorū ꝓphetiā iudei reprobi nō acceperūt: acceperūt aūt q̄ ex eis innumerabiles euāgelio crediderūt. Tunc enī ē vere iſrl̄ diuiſus i duo: diuiſione illa q̄ p̄ ſamuelē ꝓphetā ſauli regi ē immutabilis p̄nūciata. malachiā vero aggeū zachariā ⁊ eſdrā. etiā iudei reprobi in auctoritatē canonicā receptos nouiſſimos habeāt. Sūt enī ⁊ ſcripta eorū ſicut aliorū q̄ in magna multitudie ꝓphaꝝ ꝑpauci ea ſcripſerūt q̄ auctoritatē canonis obtinerēt. De quoꝝ p̄dictis q̄ ad xp̄m eccleſiāqꝫ eius ptinēt. nōnulla mihi in hoc ope i deo eē ponēda. qd̄ commodius fiet adiuuāte dn̄o ſequēti libro. ne hūc tā ꝓlixū vlterius oneremus.

Expl̄ li. xvij. Incipiūt. c. l. xviij.

i De hiis q̄ uſqꝫ ad tp̄a ſaluatoris. x. et. vij voluminibꝰ diſputa= ta ſūt.

ij De terrene ciuitatis regibꝰ atqꝫ tēporibꝰ: q̄bꝰ ab exortu abrahe ſcōꝝ tp̄a ſupputata ꝯueniūt.

iij Quibꝰ regnātibꝰ apd̄ aſſyrios atqꝫ ſicionios abrahe cētenario iſaac de ꝓmiſſione ſit natꝰ: vel ip̄i iſaac ſexagenario eſau ⁊ iacob gemini de rebecca ſint editi.

iiij De tēpo= ribꝰ iacob ⁊ filij eius ioſeph.

v De api rege argiuorū quē egiptij ſeraphim noīatū diuino honoē coluerūt.

vi Quo regnā= te apud argiuos quoue apd̄ aſſyrios iacob i egipto mortuus ſit.

vij Quoꝝ regū tp̄e io= ſeph i egipto defunctus eſt.

viij Quorū regū etate moyſes natus ſit: et quoꝝ deoꝝ īſdē tē= poribꝰ religio

ix Qn̄ athe= naꝝ ciuitas ſit ꝯdita: et quā cauſaꝫ noīs varro eiuſ ꝓhibeat.

x Quid varro tradat de nūcupacōe ariopagi ⁊ de diluuio deu= calionis.

xi Quo tp̄e moyſes ꝓplm̄ dei de egipto eduxerit et ieſu naue q̄ eidē ſucceſſit quoꝝ regū etate ſit mortuuſ.

xij De ſa= cris falſoꝝ deoꝝ: q̄ regeſ grecie illiſ tēporibꝰ inſtituerūt: q̄ ab exitu iſrl̄ de egipto uſqꝫ ad obitū ieſu naue dinumerātur.

xiij Qualiū fabulaꝝ figmenta exorta ſint eo tēpore quo hebreis iudices p̄eſſe ceperūt.

xiiij De theologis poetis.

xv De occaſu regni argiuoꝝ: q̄ tp̄e apd̄ laurētēſ picus ſaturni filiꝰ regnū p̄ris p̄muſ accepit.

xvi De diomede poſt troie excidiū i deos relato cuius ſocij traditi ſūt i volucres eē ꝯuerſi.

xvij De in= credibilibꝰ hoīm ꝯmutacōibꝰ q̄d varro crediderit.

xviij Quid credēdū ſit de trāſformacōibꝰ q̄ arte demonū hoībꝰ videtur accidere.

xix Qd̄ eo tp̄e eneas i italiā venerit quo labdon iudex p̄ſidebat hebreiſ.

xx De ſucceſſiōe ordinis regni apd̄ iſrlitaſ poſt iudiceſ.

xxi De regibꝰ latij: quoꝝ p̄mus eneas ⁊ duodecimus auentinus dij facti ſūt.

xxij Qd̄ eo tp̄e roma ſit ꝯdita quo regnū aſſyriorū intercidit q̄ ezechias regnauit i iudea.

xxiij De ſibilla erithea: q̄ inter alias ſibillas cognoſcit̄ de xp̄o euidētia mlt̄a cecīniſſe.

xxiiij Qd̄ regnāte romulo ſeptē ſapiētes claruerint q̄ tp̄e decē tribꝰ q̄ iſrl̄ dicebāt̄ in captiuitatē a chaldeiſ ducti ſūt idēqꝫ romulus mortuus dīuo

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

honorē donatus eſt.
xxv Qui philoſophi enituerit re-
gnāte apđ romanos tarq̄nio
priſco: apđ hebreos ʒedechia
cū ihrl'm capta ē tēplūq; ſbuſū.
xxvi Qđ eo tpe quo impletis .lxx.
annis iudeorum ē reſoluta capti
uitas: romani q̄ʒ a dn̄atu ſūt re
xxvii De tēporibꝰ gio liberati.
ꝓphārum quorū oracula habēt'
in libris: quiq; tūc de vocacōe
gētiū multa cecinerūt: qn̄ roma
norū regnū cepit: aſſyriorūq;
xxviii De hijs q̄ ad euāge deficit.
liū xp̄i ptinēt q̄d oſee ⁊ amos
xxix Que ab iſaia de ꝓphetauerit
xp̄o et eccleſia ſint pdicta.
xxx Que micheas ⁊ ionas ⁊ iohel no
uo teſtamēto ↄgruētia ꝓphauerīt
xxxi Que ī abdia ī naū ⁊ abacuc de ſa
lute mūdi ī xp̄o pnūciata repe
xxxii De ꝓphetia q̄ ī oracōe riātur
abacuc ⁊ cātico continetur.
xxxiii De xp̄o et vocacōe gētiū: q̄ ie-
remias ⁊ ſophonias ꝓphetico
xxxiiii De ꝓphetia da- ſpū ſūt pfati
nielis ⁊ ezechielis: que ī xp̄m
xxxv De triū eccīamq; ↄcordat.
ꝓphārum vaticinio id ē aggei.
zacharie ⁊ malachie.
xxxvi De eſdra ⁊ machabeorum libris.
xxxvii Qđ ꝓphetica auctoritas omni
origine gentilis philoſophie
xxxviii Qđ que- inueniat' antiq̄or-
dā ſanctorū ſcpta eccīaſticus
canō ꝓpter nimiā nō receperit
vetuſtatē: ne p occaſionē eorum
falſa veris infererētur.
xxxix De hebraicis literis q̄ nunq̄ in
ſue lingue ꝓpetate nō fuerūt.
xl De egiptiorum mēdaciſſima va
nitate: q̄ antiquitati ſciētie ſue
centū milia aſcribit annorū.
xli De philoſophicarum opinionum
diſſenſionibꝰ: et canonicarum a-
pud eccleſiā ↄcordia ſcptūrarum
xlii Qua diſpēſacōe ꝓuidentie dei
ſcpture ſacre veteris teſtamēti
ex hebreo ī grecū eloquiū trāſ
late ſint: ut vniūſis gentibꝰ in-
xliii De auctoritate notteſceret.
.lxx. interptū: q̄ ſaluo honore
hebraice lingue oīmibꝰ ſit in-
xliiii Quid in- terptibꝰ pferēda.
telligēdū ſit de niniuitarum ex-
cidio: cuius denūciacō in he-
breo .xl. dierum ſpacio tenditur:
in lxx. aūt triduī breuitate cō
xlv Qđ poſt inſtaura cludit'.
cōʒ tēpli ꝓphetas iudei hr̄e de-
ſtiterīt ⁊ exinde uſq; ad natiui
tatē xp̄i ↄtinuis adūſitatibus
ſint afflicti ut ꝓbaret' alterius
tēpli edificacōʒ ꝓpheticis vo-
xlvi De ortu cibꝰ fuiſſe ꝓmiſſam.
ſaluatoris nr̄i ſcd̄m q̄ v̄bū ca-
ro factū ē: et de diſpſiōe iudeo-
rū p oēs gētes ſic fuerat ꝓphe-
xlvii An añ tpa xp̄i aliq̄ fu- tati.
erit ex̄ iſrlīticū genuſ: q̄ ad ce-
leſtiſ ciuitatis ↄſortiū ꝑuenirēt
xlviii Prophetiā aggei q̄ dixit maio-
rē futurā gloriā domus dei q̄
ꝑmū fuiſſʒ nō ī reedificacōe tē-
pli: ſʒ ī eccīa xp̄i eſſe cōpletā.
xlix De incerta multiplicacōe eccīe:
q̄ in hoc ſeculo multi reprobi
l De pdicacōe miſcēt' electiſ.
euāgelij: q̄ p paſſiones pdicā-
tiū clarior ⁊ potētior facta eſt.
li Qđ etiā p hēticorum diſſenſiōeſ
fides catholica roboretur.
lii An credēdū ſit qđ q̄dā putāt
impletis .x. pſecucōibꝰ q̄ fuerīt:
nullā ſupeſſe ꝑter vndecimā: q̄
in ip̄o antixp̄i tpe ſit futura.
liii De tpe nouiſſime pſecucōnis
liiii De ſtultiſſimo mēdacō paga
norū: q̄ xp̄ianā religiōʒ nō vl-
tra trecētorum .lx. q̄nq; annorum
mēſuram eſſe finxerīt.
Explicīūt. ca. li. xviii. Incip̄. lib. xviii.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De ciuitatū duā-
rū q̄rum dei vna.
ſeculi huius eſt
altera in qua ē
quātū ad homi-
nū genus ꝑtinet
etiā iſta pegri-
na. exortu ꝓcurſu. et de debitis fini-
bꝫ me ſcꝑturū eſſe ꝓmiſi. cū ꝑus ini-
micos ciuitatis dei qui cōditori eius
xp̄o deos ſuos preferūt. et liuore ſibi
pnicioſiſſimo atrociter inuidēt xp̄i-
anis. quātū me adiuuaret eius grati
a refelliſſē: qḋ voluīnibꝫ decē ꝑoribꝫ
feci. De hac vero mea quā mō cōme-
moraui tripita ꝓmiſſiōe decimū ſe-
q̄ntibꝫ quatuor libris ambaꝝ ē dige
ſtus exortus. Deinde ꝓcurſus ab ho-
mine ꝑmo vſqꝫ ad diluuiū libro vno q̄
ē huius opis q̄ntuſdecim⁹: atqꝫ inde
vſqꝫ ad abrahā. rurſū ambe ſic in tē-
poribꝫ. ita ⁊ in nr̄is literis cucurrerūt
Sꝫ a pr̄e abrahā vſqꝫ ad regū tem-
pus iſrahelitarū. ubi xvi. volumē ab
ſoluimus. et inde vſqꝫ ad ip̄ius incar
ne ſaluatoris aduētum quouſqꝫ ſepti
muſdecimus liber tēditur: ſola vide-
tur in meo ſtilo cucurriſſe dei ciuitas
cū et in hoc ſeculo nō ſola cucurrerit:
ſꝫ ambe vtiqꝫ in gn̄e hūano ſic ab ini-
tio ſimul ſuo ꝓcurſu tempa variaue-
rint. Verū hoc ideo feci: ut prius ex-
quo apertiores dei ꝓmiſſiōes ēē cepert.
uſqꝫ ad eius ex v̄gine natiuitatē. i q̄
nūc fuerāt q̄ ꝑmo ꝓmittebātur implē
da: ſine interpellacōe a ꝯtrario alteri
us ciuitatis iſta q̄ dei eſt ꝓcurrēs di-
ſtinctius appareret: q̄uis uſqꝫ ad re-
uelacōnē. teſtamēti noui nō in lumi-
ne. ſꝫ in vmbra cucurrerit. Nūc ergo
qḋ intermiſerā video ēē faciēdū. ut ex
abrahe tpibus quō etiā illa cucurrerit
quātū ſatis videtur attingā: ut hee
inter ſe poſſint ꝯſideracōe legētiū cō-
parari. ¶ Ca. ij.

Societas igitur vſqꝫquaqꝫ mor̄
taliū diffuſa p terras. et in lo-
coꝝ quātiſlibꝫ diuſitatibꝫ. vnius tn̄
eiuſdēqꝫ nature q̄dā ꝯmuniōne deuin-
cta: vtilitates et cupiditates ſuas q̄-
buſqꝫ ſectantibꝫ dū id qḋ appetitur ā
nemini. aut nō oībꝫ ſufficit: q2 non
ē idipm aduſus ſeipam plerūqꝫ diui-
ditur: ⁊ pſ ptē q̄ ꝓualet opprimit. Vi
ctrici eni victa ſuccūbit. dn̄acōni ſcꝫ
uł etiā libertati. qualēcūqꝫ pacē pre-
ferēs ac ſalutē ita ut magne fuerint
admiracōi: q̄ pire q̄ſ ſuire maluerūt
Nā in oībꝫ fere gentibꝫ quodā-
mō vox nature iſta pſonuit ut ſubiu-
gari victoribꝫ mallent: quibꝫ ꝯtigit
vinci q̄ bellica oīmfaria vaſtacōe de
leri. Hic factū ē ut nō ſine dei ꝓuidē
tia in cuius ptāte eſt ut quiſqꝫ bello
aut ſbiugetur. aut ſubiuget: quidam
eſſent regno ꝑditi. quidā regnātibꝫ
ſbditi. Sꝫ inter pl̄ima regna terrarū
in q̄ terrene cupiditatis ē diuiſa ſoci-
etas quā ciuitatē mūdi huius vniūſa
li vocabulo nuncupamus: duo regna
cernimus lōge ceteris ꝓueniſſe cla-
riora. aſſirioꝝ ꝑmū: deinde romano-
rū. ut tēpibꝫ. ita locis inter ſe ordina
ta atqꝫ diſtincta. Nā quō illō prius
hoc poſterius: eo mō illud in oriente.
hoc in occidēte reſurrexit. Deniqꝫ in
illius fine huius initium ꝯfeſtim fuit.
Regna cetera ceteroſqꝫ reges. velut
appēdices iſtoꝝ dixerim. Ninus er-
go iā ſcd̄us rex erat aſſirioꝝ q̄ pr̄i ſu
o belo ſucceſſerat regni illius ꝑmo re
gi q̄n̄ i terra caldeoꝝ natus ē abrahā
Erat etiā tpe illo regnū ſiciōioꝝ ad
modū puū: a quo ille vn̄diqꝫ doctiſſi
mus marcus varro ſcribēs de gente
ppl̄i romani. velut antiquo tēpe exor-
ſus ē. Ab hijs eni ſicioniorꝝ regibus
ad athenienſes puenit: a quibꝫ ad la-
tinos: inde ad romanos. Sꝫ an cōdi-
tam romā in cōpacōe regni aſſirioꝝ.

p exigua iſta memorantur: quamuis
athenienſes in grecia pluſmū claruiſſe
fateatur etiā ſaluſtius romanus hi-
ſtoricus. plus tn̄ fama q̄ re ipa. Nā
loquēs de illis athenienſiū inq̄t res
geſte ſicuti ego exiſtio ſatis ample
magnificeq; fuere: verū aliquāto mi
nores tn̄ q̄ fama feruntur. Sȝ q̄ pue-
nē ibi ſcriptoꝝ magna ingenia. per
terrarū orbē athenienſiū facta p ma
ximis celebrātur. ita eoꝝ q̄ fecere. vir-
tus tāta hētur: q̄ntū eā extollē potuē
p̄clara ingenia. Accedit huic ciuitati
nō pua etiā ex lr̄is et ph̄is gl'a: quid
ibi potiſſimū talia ſtudia viguerunt.
Nā quātū attinet ad impiū: nullum
maius p̄mis tpib; q̄ aſſiriorum fuit:
nec tā lōge lateq; diffuſū. Quippe
vbi ninus rex beli filius vniuſam aſi
am q̄ totius orbis ad nūm partiū ter
cia dicitur. ad magnitudinē vero di-
midia repitur: vſq; ad libie fineſ ſub
egiſſe traditur: ſolis quippe indis in
ptib; oriētis nō dn̄abatur. Quos tn̄
eo defuncto ſemiramis vxor eius eſt
aggreſſa bellādo. Ita factū ē ut qui
cūq; in illis terris ipſi ſiue reges erāt
aſſirioꝝ regni dicōniq; parerent: et
q̄cq̄d imparetur efficerēt. Abraham
igitur in eo regno apud caldeos. ni-
ni tēporib; natus ē. Sȝ qm̄ res gre-
ce hiſtorie multo ſūt nobiſ q̄ aſſirie
notiores. et p grecos ad latinos. ac
deinde ad romanos q̄ etiā ipi latini
ſūt. tēpoꝝ ſeriē deduxerunt q̄. gentē
ipſi romani in originis eius antiq̄ta
te rimati ſūt: ob hoc debemuſ vbi op9
ē aſſirios memorāe reges: ut appare
at quēamodū babilonia quaſi p̄ma
roma. cū pegrina in hoc mūdo dei ci-
uitate pcurrat. Res aūt q̄s ppter cō-
parationē ciuitatis vtriuſq; terrene
ſalȝ et celeſtis huic opi oportet inſe-
rē: magis ex grecis et latinis. vbi et
ipa roma quaſi ſecūda babilonia ē de

bemus aſſumē. Qn̄ ergo natus ē abra
hā ſcōi reges erāt apud aſſirios nin9
aput ſicionios europs. Primi aūt il
lic belus. hic egialeus fuerūt. Cum
vero egreſſo abrahā de babilonia p
miſit ei deus ex illo magnā gētem fu
turam. et in eius ſemine oīm gētiū be
nedictōnē: aſſirij q̄rtū regē habebāt
ſicionij q̄ntū. Apud illos enī regna-
bat filius nini poſt mr̄em ſemiramidē
q̄ ab illo interfecta phibetur. auſa fili-
um mr̄ inceſtaē cōcubitu. Hāc putāt
nōnulli cōdidiſſe babilonē: quā q̄dē
potuit inſtaurāe. Qn̄ aūt vel quō cōdi
ta fuerit: in ſexto decimo libro diximꝰ
Filiū porro nini et ſemiramidiſ qui ma
tri ſucceſſit in regnū. quidā etiā ipm
ninū: quidā vero deriuato a pr̄e voca
bulo niniā vocāt. Sicioniorū autem
regnū tūc tenebat telexiō. Qua re-
gnāte vſq; adeo ibi mitia et leta tem
pora fuerūt: ut eū defunctū velut deū
colēnt ſacrificādo et ludos celebran
do: quos ei p̄mitus inſtitutos fuerīt

Huius tēporib; etiā Ca. iij.
Yſaac ex pmiſſiōe dei natus eſt
cētenario pr̄i filius abrahe de ſara cō
iuge q̄ ſterilis et anus iam ſpem plis
amiſerat. Tūc et aſſirijs q̄ntus erat
rex aralius. Ipſi vero yſaac ſexagena
rio nati ſūt gemini eſau et iacob q̄s
ei rebecca vxor pepit. auo eoꝝ abra-
hā adhuc viuēte. et cētū ſexagita eta
tis annos agēte: Qui expletis centū
lxxv. defunctus ē. regnātib; aput aſ
ſirios xerſe illo antiq̄ore. q̄ etiā balēs
vocabatur et apud ſicionios thuria-
cho quē quidē thurimachū ſcribunt
ſeptimis regib;. Regnum autē argi
uoꝝ ſimul cū abrahe nepotib; ortū ē
vbi p̄mus regnauit inachus. Hanc
qd̄ pretereūdū non fuit. etiā apud ſe-
pulcrū ſeptimi ſui regis thuriachi ſa
crificare ſicionios ſolere varro refert
Regnātib; porro octauis regibus

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

armamitre aſſirioꝝ leucippo ſiciomo
rū ꝑmo argiuoꝝ macho· deus locu=
tus ē ad yſaac: atq3 ipi q3 eadē q̄ pri
eius duo illa ꝓmiſit ſemi ſc3 eius ter
rā chanaā· et in eiuſ ſemie benedcōnē
cūctaꝝ gētiū· hec ipa ꝓmiſſa ſūt etiā
filio eius nepoti abrahe· qui ē appella
tus ꝑmo iacob poſt iſrl: cū iā belocus
rex nonus aſſirie· et phoroneus ina=
chi filius ſcd̄us regnaret argiuis.
leucippo adhuc aput ſiciomos pma
nēte· Hijs tpib⁹ grecia ſub phorone
o argolico rege legū et iudicioꝝ q̄=
buſdā clarior facta ē inſtitutis· phe=
gous tñ frater huius phoronei iuni
or: cū eſſ3 mortuus ad eius ſepulcru3
tēplū ē cōſtitutū in quo colereteur ut
deus· et ei boues immolarētur· credo
honore tāto ideo dignū putarēt· q2 in
regni ſui pte· pater quippe loca am=
bob⁹ diſtribuerat in q̄b⁹ eo viuēte re
gnarēt· iſte ſacella cōſtituerat ad co=
lēdos deos: et docuerat obſuari tē=
pora p mēſes atq3 annos: q̄d eoꝝ q̄=
tenus metirētur atq3 nūarēt. Hec in
eo noua mirātes rudes adhuc hoīes
morte obita deū eſſe factū· ſiue opia=
ti ſūt ſiue voluerūt. Nā et yo filia ina=
chi fuiſſe phibetur q̄ poſtea yſis ap=
pellata ut magna dea culta ē in egi=
pto: q̄uis alij ſcribāt eā ex ethiopia
in egiptū veniſſe regmā· et q2 late iu
ſteq3 imparaueit· eiſq3 multa como=
da et līas inſtitueit: hūc honorem illi
habitū eē diuinū· poſtea q̄ ibi mortu
a ē: et tātū honorē ut capitali crimne
reus fieret· ſi q̄s eā fuiſſe hoīe3 dicēt.

Regnātib⁹ aſſirioꝝ ¶ Ca. iiij.
Rdecimo rege balco· et ſiciomo=
rū nono meſapo qui etiā cephiſos a
q̄buſdā tradit᷑· ſi tñ duoꝝ noim hō v
nus fuit ac nō potius alterū ꝓ altero
putauerūt fuiſſe hoīe3· q̄ in ſuis poſu=
erūt ſcriptis alterū nomē· cū rex argi=
uoꝝ terciuſ apis eēt mortuus ē yſaac

ānoꝝ centū octogita· et reliq̄t gemi=
nos ſuos ānoꝝ centū et vigiti quoꝝ
minor iacob ptinēs ad ciuitatē dei de
q̄ ſcribimuſ· maiore vtiq3 reprobato.
habebat duodecī filios· quoꝝ illū q̄
vocabatur ioſeph mercatorib⁹ in egi
ptū3 trāſeuntib⁹ fratres eius adhuc
yſaac auo eorū viuēte vēdiderāt. Ste
tit aūt añ pharaō3 ioſeph qñ ex hūi=
litate quā ptulit ſublimatus ē cū tri=
gīnta eſſ3 ānoꝝ· qñ ſomnia regis di=
uine interp̄tatus· pnūciauit ſeptē vb
tatis annos futuros quoꝝ hūdantiā
ſꝑpollentēs ſeqūtes alij ſeptē ſteriles
fuerāt cōſūpturi: et ob eū rex p̄fecerat
egipto· de carcere liberatū· quo eū cō
iecerat integritas caſtitatis: quā for=
titer ſuans male amāti dn̄e· et male
credulo dn̄o mētiture· veſte etiā dere
licta· de manib⁹ attrahētis aufugiēs.
nō cōſenſit ad ſtuprū. Secūdo autē
anno ſeptē ānoꝝ ſterilū· iacob in e=
giptū cū ſuis oīb⁹ venit ad filium.
agēs ānos centū et trigīnta· ſic inter=
rogāti regi ipe reſpondit· cū ioſeph
agēt trigīnta et nouē· ad trigīnta ſci=
lic3 quos agebat qñ a rege honora=
tus ē additis ſeptē vbertatis ānis· et
duob⁹ famis. ¶ Ca. v.

His tēporibuſ rex argiuoꝝ apiſ
nauib⁹ tranſuectis in egiptū cū
ibi mortuus fuiſſ3· factus eſt ſerapis
oīm maximus egiptioꝝ deus. Nomi
nis aūt huius cur nō apis etiam poſt
mortē· ſ3 ſerapis appellatus ſit: facili=
mā racō3 varro reddidit· q2 enī ar=
cha i q̄ mortuus ponit᷑ q2 oīs iā ſar=
chofagū vocāt· ſaros dr̄ grece: et ibi
eū venerari ſepultū ceperāt p⁹ q̄ tēplū
eius eſſ3 extructū· velut ſoros et apiſ:
ſorapis ꝑmo deinde vna līa ut fieri aſ=
ſolet cōmutata ſerapis dcūs ē. Et cōſti
tutū ē etiā de illo ut ſi quiſquis eū ho=
minē dixiſſ3 fuiſſe capitalē penderet
penā. Et qm̄ fere in oīb⁹ tēplis vbi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

colebātur iſis et ſerapis· erat etiam ſi
mulacrum q̄ð digito labijs impſſo
admonere videtur vt ſilentiū fiet: hoc
ſignificaē idē varro exiſtimat· ut hoīes
eos fuiſſe taceretur. Ille aūt bos quē
mirabili vanitate decepta egiptus in
honorē eius delicijs affluētib⁹ alebat·
qm̄ eū ſine ſarcophago viuū venabā
tur: apis nō ſerapis vocabatur. Quo
boue mortuo qm̄ querebatur et repie
batur vitulus coloris eiuſdē· hoc eſt
albis quibuſdā maculis ſimiliter inſi
gnitus: mirū quiddā et diuinitus ſibi
ꝓcuratū eē credebāt. Nō eni magnū
erat demoib⁹ ad eos decipiēdos fan
taſiā talis tauri quem ſola cerneret
oſtētare vacce cōcipiēti atqꝫ pregnā
ti vn̄ libido mr̄is attraheret quod in
eius fetu iam corꝑaliter apparēt: ſic ia
cob de v̄gis variatis ut oues ꝛ capre
varie naſcerētur effecit. Nō eni hoīes
coloribus et corꝑibus veriſ: hoc demo
nes figuriſ fictis facilime poſſunt aīa
lib⁹ cōcipiētib⁹ exhibere ¶ Ca· vi·

Apis ergo rex nō egiptiorū· ſed
argiuorū· mortuus ē in egipto.
Huic filius argus ſucceſſit in regnū:
ex cuius noīe et argi et ex hoc argi=
ui appellati ſūt. Superiorib⁹ aūt regi=
buſ nōdū vel locus vel gēs hēbat hoc
nomē. Hoc regnāte apud argiuos
et apud ſiciomos erat ho· apud aſſiri
os vero adhuc manēte baleo· mortu=
us ē iacob in egipto annorū centum=
quadraginta ſeptē· cū moriturus fili=
os ſuos ꝛ nepoteſ ex ioſeph bn̄dixiſſꝫ
xp̄mqꝫ apertiſſime ꝓphetaſſꝫ· dicens in
benedcōne iude· non deficiet pn̄ceps
ex iuda ꝛ dux de femorib⁹ eius· donec
veniant que repoſita ſūt ei: et ipe eſt
exſpectacō gentiū. Regnante autem
argo· ſuis cepit vti frugib⁹ grecia et
habere ſegetes in agricultura: delatis
aliūde ſeminib⁹. Arguſ qꝫ poſt obitū
deus hr̄i cepit: tēplo et ſacrificijs ho=
noratus. Qui honorē eo regnāte ante
illū delatus ē homini p̄uato et fulmia=
to cuidā omogyro eo q̄ p̄mus ad a
ratrū boueſ iunxerit. ¶ Ca· vij·

Regnātib⁹ aſſeriorū duodecio
amich⁹ et vndecio ſiciomorum
plemmeo et argis adhuc manente
argo· mortuus ē ioſeph i egipto· āno
rū centum decē. Poſt cuius mortem
populus dei mirabiliter creſcēs man
ſit in egipto centum q̄dragintaqꝫ
annos tranquille p̄us donec morerē=
tur quib⁹ ioſeph notuſ fuit: deinde q̄
inuidebatur incremētis eiuſ· eratqꝫ ſu
ſpectus quouſqꝫ inde liberaretur pſe
cucōnib⁹: inter quas tn̄ diuinitus fe=
cūdata multiplicacōe creſcebat: et la
borib⁹ p̄mebatur intolerabilis ſerui=
tutis. In aſſiria vero et grecia p idē
tēpus regna eadem pmanebant

Cum ergo regna= ¶ Ca· viij·
ret aſſirijs q̄rtuſdecimus ſafruſ
et ſicionijs duodecimus orthopolis·
et criaſus q̄ntus argiuis· natus ē in
egipto moyſes p quē ꝑpl'ſ dei de ſui=
tute egiptia liberatus ē: in qua eū ad
deſiderādū ſui creatoris auxiliū· ſic
exercei oportebat. Regnātib⁹ memo=
ratis regibus fuiſſe a quibuſdā cre=
ditur ꝓmetheus quē ꝓpterea ferūt de
luto formaſſe hoīes· q̄ optimus ſapi
ētie doctor fuiſſe phibetur: nec tamē
oſtēditur q̄ eius tēporibus fuerint ſa
piētes. Frater eius atlas· magnus fu
iſſe aſtrologus dicitur. Unde occa=
ſionē fabula inuenit· ut eū celū portaē
ofingeret: q̄uis mōs eius noīe nūcu
petur cuius altitudīe potius celi porta
tio in opinionē vulgi veniſſe videa=
tur. Multa qꝫ alia ex illis in grecia tē
porib⁹ ofingi fabuloſa cepert: ſꝫ vſqꝫ
ad cicropem regē athenienſiū. Quo
regnāte eadē ciuitas et tale nomen
accepit· et quo regnāte deus p moy=
ſen eduxit ex egipto ꝑplm ſuū: relati

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſūt in deoꝝ nūm aliquot mortui cecā
vana ɔſuetudīe · ac ſupſticōe greco=
rū. In q̄bꜭ criaſi regis ꝺuix melātho=
mce et forbas filius eoꝝ q̄ poſt pr̄ez
rex argiuoꝝ ſextus fuit · et ſeptimi re
gis triope filius iaſus · et rex nonus
ſtenelaſ ſiue ſteneleus ſiue ſtenelus :
varie quippe in diuſiſ auctoribꜭ inue
nitur. Hijs tēporibꜭ etiā mercuriuſ fu
iſſe phibetur nepos atlātis ex maya
filia qꝺ vulgatiores etiā lr̄e pſonāt.
Multarū autē artiū pitus claruit · q̄s
et hominibꜭ tradidit : quo merito eū
poſt mortē deum eſſe voluert̄ · ſiue etiā
crediderēt. Poſterior fuiſſe hercules
dicitur · ad ea tamē tēpora ptinēs ar
giuoꝝ : q̄uis nōnulli eū mercurio p̄=
ferāt tēpore · quoſ falli exiſtimo. Sꝫ
quolibꝫ tēpore nati ſint : cōſtat inter
hiſtoricos graues q̄ hec antiq̄ literiſ
mādauert̄ ābos homīes fuiſſe · et qꝺ
mortalibꜭ ad iſtā vitā comodius du
cendā beneficiā multa ɔtulert̄ : hono
res ab eis meruiſſe diuinos. Miner=
ua vero lōge hiſ antiq̄or. Nā tēpibꜭ
ogigi ad locū q̄ tritonis dicitur · vir
ginali apparuiſſe fertur etate. Vn̄ et
tritonia nuncupata eſt multoꝝ ſane
operū inuētrix : et tanto ꝓcliuius dea
credita : quāto minuſ origo euiſ inno
tuit. Nā qꝺ eni de capite iouis nata cani
tur · poetis et fabulis · nō hiſtorie re=
buſqꝫ geſtis applicādum : q̄ quā ogi=
gus qn̄ fuerit cuius tēporibꜭ etiā dilu
uiū magnū factū ē · nō illud maximū
in quo nulli hoīes euaſert̄ niſi q̄ in ar
cha eſſe potuert̄. quod gētiū nec gre
ca nec latina nouit hiſtoria · ſꝫ tn̄ ma=
ius q̄ poſtea tempe deucalionis fuit
inter ſcriptores hiſtorie nō conuenit.
Nā varro inde exorſus ē librum cu=
ius mencōnē ſupius feci : et michil ſibi
ex q̄ pueniat ad res rōnas ꝓpoit anti
q̄uſ q̄ ogigi diluuiū : hoc ogigi ē factū
tpibꜭ. Nri aūt q̄ cronica ſcripſert̄ · pri

us euſebius · poſt ieronimus q̄ vtiqꝫ p̄=
cedentes aliquos hiſtoricos in hac
opinione ſecuti ſūt : poſt annos ampli
us q̄ trecētos iam ſecūdo argiuoꝝ
phoroneo rege regnāte · ogigi dilu
uiū fuiſſe ɔmemorāt. Sed quolibet
tempore fuerit : iā tamē minerua tāq̄
dea colebatur regnāte athenienſibuſ
cecrope. Sub quo rege etiā iā ipam
vel inſtauratā fert̄ · vel ɔditā ciuitatē.

Nam ut athene voca= ¶ Ca · ix ·
rētur qꝺ certe nomē a minerua
ē que grece athena dicitur · hāc cau=
ſām varro indicat. Cū appariuſſꝫ illic
repente oliue arbor · et alio loco aque
erupiſſent : regē ꝓdigia iſta mouert̄
et miſit ad apollinē delphicū ſciſcita=
tum q̄d intelligēdum eſſet · quidue fa
ciendum. Ille reſpondit · qꝺ olea mi=
neruam ſignificaret · vnda neptunū :
et qꝺ eſſꝫ in ciuiū ptāte · ex cuius poti=
us nomine duoꝝ deoꝝ quoꝝ illa ſi=
gna eſſent ciuitas vocaretur. Iſte ce
crops oraculo accepto ciues omnes
vtriuſqꝫ ſexus (mos eni tūc in eiſdē
locis erat ut etiā femine publice cōſul
tacōibꜭ) interēent · ad ferēdū ſuffra=
giū ɔuocauit. Cōſulta igit̄ multitudi
ne mares ꝓ neptūo · femīe ꝓ minerua
tulē ſententias : et q̄ vna plus eſt in=
uenta feminaꝝ : minerua vicit. Tum
neptunus iratus marinis fluctibꜭ ex=
eſtuans terras athenienſiū ꝓpſatus ē.
quoniā ſpargē latius cū libet aquas
difficile demonibꜭ nō eſt : cuius ut ira
cundia placaētur : triplici ſupplicio di
cit idem auctor ab athenienſibꜭ affe=
ctas eſſe muliēs · ut nulla vlterius fer
rēt ſuffragia · ut nullus naſcentiū ma
ternū nomē acciperet ; ut ne quis eaſ
atheneas vocaret. Ita illa ciuitas ma
ter aut nutrix liberaliū doctrinarū · et
tot tantorūqꝫ phoꝝ qua nichil habu
it grecia clarius atqꝫ nobilius ludifi
cantibꜭ demonibꜭ de lite deoꝝ ſuorꝫ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

maris et femine. et de victoria deorũ
per feminas. femine athenas nomen
accepit: et a victo leſa. ipam victricis
victoriã puniẽ ↄpulſa eſt: plus aq̃s
neptuni q̃ minerue arma formidans
Nã in mulieribꝰ q̃ ſic punite ſũt. et mi
nerua que vicerat victa ẽ: nec affuit
ſuffragatricibꝰ ſuis ut ſuffragiorꝫ
deinceps pdita poteſtate et alienatis
filiis a nominibꝰ matrũ. athenea ſaltẽ
vocari licẽt: et eius dee mereri vocabu
lum quã viri dei victricẽ fecerãt ferẽ
do ſuffragiũ. Que et quanta hic dici
poſſent: niſi ſmo ad alia pperaret.

Et tñ marcus ¶ Ca. x.

Et tñ marcus varro nõ vult fabloſis aduer
ſus deos fidẽ hr̃e figmẽtis: ne de ma
ieſtatis eorꝫ dignitate indignũ ali
q̃d ſentiant. Et ideo nec ariopagon
vbi cũ athenienſibꝰ paulus aplus di
ſputauit. ex quo loco ariopagite ap
pellati ſunt curiales vrbis eiuſdem.
vult inde accepiſſe nomẽ: q mars q̃
grece ares dicitur. cũ homicidii crimi
ne reus fieret. iudicantibꝰ duodecim
diis in eo pago ſex ſentẽtiis abſolu
tus ẽ: q vbi paris numeri ſententie
fuiſſent. ꝑponi abſolucõ damnacõi ſo
lebat. Sed cõtra iſtã q̃ multo ampli
us ẽ celebrata opinionẽ aliã q̃ndam
de obſcurarꝫ noticia lr̃arꝫ cauſam no
minis huius conatur aſtruẽre: ario
pagõ athenienſes de noĩe martis ꝗ pa
gi quaſi martis pagũ nomĩaſſe cre
dantur in iniuriã videlicet numinum
a quibꝰ litigia vel iudicia exiſtimat
aliena: nõ minus hoc qđ de mr̃e dici
tur falſũ ẽẽ aſſeuerãs: q̃ illud quod
de tribus deabus iunone ſ. z. ꝗ miner
ua ꝗ venere q̃ ꝑ malo aureo adipiſcẽ
do apud iudicẽ paridẽ de pulcritu
dinis excellẽtia certaſſe narrantur:
et ad placandos ludos deos qui de
lectentur. ſeu veris ſeu falſis iſtis cri
minibꝰ ſuis. inter theatricos plauſus

cãtantur. atq; ſaltãtur. Hec varro
nõ credit. ne deorꝫ naturẽ ſeu moribꝰ
credat incõgrua: et tñ nõ fabuloſarꝫ.
ſꝫ hiſtoricã racõnẽ de athenarꝫ voca
bulo reddẽs tãtam neptuni ꝗ miner
ue litẽ ſuis lr̃is inſerit. de cuius nomĩe
potius illa ciuitas vocarẽtur: ut cũ ꝑ di
giorꝫ oſtẽtacõe ↄtẽderẽt inter eos
iudicarẽ nec apollo ↄſultus audẽt: ſꝫ
ad deorꝫ iurgiũ finiendũ. ſicut memo
ratarꝫ triũ dearꝫ ad paridem iupiter.
ita ꝗſti ad homĩes mitterẽt. vbi vin
ceret minerua ſuffragiis: et in pena ſu
arũ ſuffragatricũ vinceretur: q̃ in ad
uerſariis ſuis viris obtinẽ athenas po
tuit: et amicas ſuas feminas athene
as hr̃e nõ potuit. His temporibꝰ vt
varro ſcribit regnãte athenienſibus cra
neo ſucceſſore cecropis. ut aũt nr̃i eu
ſebius ꝗ ieronimus adhuc eodem ce
crope pmanẽte diluuiũ fuit. qđ appel
latũ eſt deucalionis. eo q ipe regna
bat in earꝫ terrarũ ptibꝰ vbi maxime
factũ ẽ. Hoc autẽ diluuiũ nequaq̃ ad
egiptũ atq; ad eius vicinia puenit.

Eduxit ergo moyſes ¶ Ca. xi.

Eduxit ergo moyſes ex egipto ꝑplm dei. nouiſſimo tẽ
pore cecropis athenienſiũ regis cũ
apud aſſirios regnaret aſcbatha des
apud ſicioĩos marathus. apud argi
uos triopas. Educto aũt ꝑplõ in mõ
te ſyna diuinitus acceptã tradidit le
gẽ. qđ vetus dicitur teſtamẽtũ: q ꝓ
miſſiones terrenas habet. et p ihẽſũ
xp̃m futurũ fuerat teſtamẽtũ nouũ: q
regnũ celorꝫ ꝓmitteretur. Huc enim
ordinẽ ſuari oportebat. ſicut in vnoq;
homĩe q̃ in deũ pficit: id agitur quod
ait aplus ut nõ ſit pꝰus qđ ſpiritale ẽ.
ſꝫ qđ aiale. poſtea ſpiritale quĩ ſicut dic
et verũ ẽ: pmus hõ de terra terrenus.
ſcđs homo de celo celeſtis. Rexit autẽ
ꝑplm moyſes p annos quadraginta
in deſerto et mortuus eſt annorꝫ cẽtũ ꝗ
viginti. cũ xp̃m etiã ipe ꝓphetaſſꝫ per

figuras obſuacõnũ carnaliũ in taber
naculo et ſacerdotio ⁊ ſacrificijs aliiſ
qz miſticis pſmiſqz mādatis. Moyſi
ſucceſſit ihesus naue. et in terra pmiſ=
ſionis introductũ ꝓplm collocauit. ex
aũctate diuina debellatis gētibꝫ a q=
buſ eadē loca tenebātur. Qui cũ ꝓplm
rexiſſꝫ poſt mortem moyſi viginti ⁊ ſe
ptē ānos etiā ipſe defunctus ē: regnā
te apud aſſirioſ octauodecīo amīnta.
apud ſicionios ſextodecimo corace.
apud argiuos decimo danao. apud
athenienſes q̄rto erichtonio.

Per hec tēpora id eſt Ca. xij.
ab exitu iſrl' ex egipto vſqz ad morte
ihesu naue p quē ꝓplus idē terram re
promiſſionis accepit: ſacra ſūt inſti=
tuta dijs falſis a regibꝫ grecie. q̄ me
moriā diluuij ⁊ ab eo liberacõis ho=
minũ viteqz tūc erūnoſe modo ad al
ta. mō ad plana migrātiũ ſolemni ce
lebritate reuocart. Nā et lupcoꝝ p ſa
cram viā aſcenſum atqz deſcenſũ ſic
interpretātur vt ab eis ſignificari di=
cāt hoies q̄ ꝓpter aque inundacõnē
ſũma montiũ petiuert: et rurſus eadē
reſidēte ad ima rediert. His tꝑibus
dionſiũ q̄ etiā liberpater dictus eſt.
et poſt mortē deus habitus: vitē fert
oſtēdiſſe in actica terra hoſpiti ſuo.
Tūc apollini delphico inſtituti ſūt lu=
di muſici. ut placaētur ira eius. q̄ puta
bāt afflictas eſſe ſterilitate grecie re
gioneſqz non defenderint tēplũ eius:
q' rex danaus cũ eaſdē terras bello
inuadiſſꝫ incēdit. Hos aũt ludos ut
inſtituerēt: oraculo ſūt eius āmoniti.
In actica vero rex erichtonius ei lu=
dos p̄mus inſtituit. Nec ei tm̄. ſꝫ etiaꝫ
minerue: vbi p̄miũ victoribꝫ oleum
ponebatur: qđ eius fructus inuētri=
cē minerua ſicut vini liberũ p̄rem tra
dunt. Per eos annos a rege xanto
cretenſiũ cuiuſ apud alios aliud no=
mē inuenimus. rapta phibetur euro=
pa: et inde geniti radamātus. ſarpe=
don. et minos. quos magis ex eadē
muliere filios iouis eſſe vulgatũ eſt.
Sꝫ taliũ deoꝝ cultoreſ illud qđ de re
ge cretenſiũ diximuſ hiſtorice verita
ti: hoc aũt qđ de ioue poete cantant.
theatra concrepant: ꝓpli celebrāt. va
nitati deputant fabularũ: ut eſſꝫ vnde
ludi fierēt placandis numibꝫ etiā fal
ſis eoꝝ criminibꝫ. His tꝑibꝫ hercules
in ſiria clarus habebatur. Sꝫ nimirũ aliuſ
non ille de quo ſup̄ locuti ſumus. Se
cretiore quippe hiſtoria plures fuiſſe
dicũtur ⁊ liberipr̄es et hercules. Hunc
ſane herculē cuius ingentia duodecī
facta nũant. inter q̄ anthei affri necē
nō ↄmemorāt q' ea res ad alterũ her
culē ptinet. in eta mōte a ſeipo incēſũ
ꝓdũt ſuis literis. cũ ea v̄tute q̄ mul=
ta ſubegerat: morbũ tn̄ quo langue=
bat ſuſtinē nō poſſet. Illo tēpore vel
rex. vel potius tirānuſ buſiris ſuiſ dijſ
ſuos hoſpites immolabat: quē filiuꝫ
phibent fuiſſe neptuni. ex mr̄e lebia fi
lia paphi. Verũ nō credatur hoc ſtu
prum ꝓpetraſſe neptunus ne dij accu
ſentur: ſꝫ poetis et theatris iſta tribu=
antur: ut ſit vnde placentur. Erich
tonij regis athenienſiũ. cuius nouiſſi
mis annis ihesus naue mortuus repi=
tur. vulcanus et minerua pentes fuiſ
ſe dicũtur. Sꝫ qm̄ mineruā v̄ginē vo
lũt: in amboꝝ ↄtēcõne vulcanũ cõmo
tũ effudiſſe aũt ſemē in terra: atqz in=
de homini nato ob eā cauſam tale m=
ditũ nomē. Greca eni lingua eric con
tētio. ethon terra ē: ex quibꝫ duobꝫ cõ
poſitũ vocabulũ eſt erichtonius. Ve
rũ qđ fatendũ eſt refellunt. et a ſuis
dijs repellũt iſta doctiores. q̄ hāc opi
nionē fabuloſam hinc exortā ferũt:
qꝛ in tēplo vulcani et minerue qđ am=
bo vnũ hebāt athenis expoſitus inuē=
tus eſt puer dracone inuolutus. qui
eũ ſignificauit magnũ futurũ: et ꝓpter

cõmune tẽplũ cũ eſſent parẽtes eius
ignoti: vulcanũ ⁊ mineruę dictum eſſe
filium. Nomĩs tñ eius origĩnẽ fabu-
la illa potius ꝙ̃ iſta deſignat hiſtoria.
Sed quid ad nos? Hoc in veracibuſ
libris homĩes inſtruat religioſos: il-
lud in fallacib⁹ ludis demones dele-
ctet impuros: quoſ tñ illi religioſi tã
ꝙ̃ deos colũt. Et cũ de illis hoc negãt
ab omĩ eos crimine purgaꝛ̃e non poſ
ſũt: qm̃ ludos eis poſcẽtib⁹ exhibent
vbi turpiter agũtur: q̃ velut ſapiẽter
negantur. Et hijs falſis ac turpibus
dij placãtur: vbi ⁊ ſi fabula cantat cri
mẽ numinũ falſũ: delectari tñ falſo cri
mine crimẽ ẽ. ¶ Ca. xiij.

Erũ poſt mortẽ iheſu naue ꝑplus
dei iudices habuit: quib⁹ tẽporib⁹ al
ternauerũt apud eos. et humilitates
laboꝝ ꝓ eoꝝ peccatis. et ꝓſperitates
cõſolacõnũ ꝓ miſeracõe dei. Hijs tpi
bus fabule ficte ſunt de triptolemo.
ꝙ iubẽte cerere anguib⁹. portatus a-
litibus. indigẽtibus terris frumenta
volando contuleit. De minotauro ꝙ be
ſtia fuit incluſa laborinto: quo cũ in-
traſſent homines inextricabili errore
inde exire nõ poterãt. De ypocentau
ris q̃ꝺ equoꝝ hominũq; fuit natura
coniuncta. De cerbero. ꝙ ſit triceps inſe
roꝝ canis. De frixo ⁊ helle eius ſorore
ꝙ vecti ariete volauerint. De gorgõe
ꝙ fuit crinita ſ̃pentib⁹: et aſpicientes
conuertebat in lapides. De bellerofon
te. ꝙ equo pennis volante ſit vectus:
qui equus pegaſus dictus ẽ. De am-
phione ꝙ cithare ſuauitate lapides
mulſerit ⁊ attraxerit. De fabro dedalo
et ycaro filio ꝙ ſibi coaptatis pẽnis
volauerint. De edippo q̃ꝺ mõſtrum
q̃ꝺdam q̃ꝺ ſpinga dicebatur huma-
na facie quadrupedẽ. ſoluta ab eo q̃ illa
ꝓponi ſolebat velut inſolubili queſtiõ
ne. ſuo p̃cipicio periẽ cõpulerit. De an-
theo quem necauit hercules ꝙ filius

terre fuit: ꝓpter q̃ꝺ cadẽs i trã fortiuſ
ſoleret aſſurgẽ: et ſi qua forte alia ꝑ-
termiſi. Hec fabl'e bellũ uſq; ad troia
nũ. vbi ſcõm librũ marcus varro de
ꝑſi romani gẽte finiuit. ex occaſione
hiſtoriarũ. q̃ res veraciter geſtas cõ-
tinẽt. ita ſũt igenijs hoim̃ ficte: ut nõ
ſint obprobrijſ numinũ affixe. Porro
aũt q̃cũq; finxerũt a ioue ad ſtuprum
raptũ pulcherrimũ puerũ gammedẽ
q̃ꝺ nefas rex tãtalus fecit. et ioui fa-
bula tribuit. vel danaes ꝑ imbrẽ au-
reũ appetiſſe cubitũ vbi intelligitur
pudiciciã mulieꝛ̃ ſ auro fuiſſe corruptã
q̃ illis tẽporib⁹ vel facta vel ficta ſũt
aut facta ab alijs ⁊ ficta de ioue. dici
nõ poteſt q̃ntũ mali de hoim̃ p̃ſũpſe-
rint cordib⁹: ꝙ poſſent iſta patiẽter
ferre mendacia: q̃ tñ etiã libẽter am-
plexi ſũt: qui vtiq; q̃nto deuotius io-
uẽ colũt: tãto eos qui hec de illo dice-
re auſi ſũt ſeuerius puniꝛ̃e debuerunt.
Nũc vero nõ ſolũ eiſ qui iſta finxerint
irati nõ ſũt: ſʒ ut talia figmẽta etiã in
theatris agẽnt ipſos deos potius ira
tos hr̃e timuerũt. Hijs tẽpib⁹ latona
peperit apollinẽ. nõ illũ cuius oraculo
ſolẽ cõſuli ſupius loquebamur: ſʒ illum
qui cũ hercule ſeruiuit admeto: qui tñ
ſic ẽ deus creditus ut plimi ac pene
omſ vnũ eũdẽq; apollinẽ fuiſſe opinẽ
tur. Tũc ⁊ liber pater bellauit in india
q̃ multas habuit in exercitu feminaſ.
q̃ bache appellate ſũt: nõ tã ṽtute no
biles. ꝙ̃ furore. Aliq̃ ſane ⁊ victũ ſcri
bũt iſtũ liberũ ⁊ vinctũ. nõnulli ⁊ occi
ſũ in pugna a perſeo. nec vbi fuit ſe-
pultus tacent: et tñ eius velut dei no-
mĩe ꝑ immundos demones bachana
lia ſacra. vel potius ſacrilegia ſũt in-
ſtituta. De quoꝝ rabioſa turpitudine
poſt tam multos ãnos ſic erubuit ſe
natus: ut in vrbe roma eſſe ꝓhiberet.
Per ea tẽpora perſeus ⁊ vxor eius an
dromeda poſtea ꝙ̃ ſũt mortui. ſic eoſ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in celum receptos eſſe crediderunt:
ut imagines eoꝝ ſtellis deſignaē. eo
rūqꝫ appellaē nomibꝰ nō erubeſcerēt
nō timerēt. Ca. xiiij.

Per idē tēpis interuallū extiterūt
poete. q̄ etiā theologi dicerentur. q̄m
de dijs carmina faciebant: ſꝫ talibus
dijs q̄ quālibet magni homīes. tñ ho-
mīes fuerūt. aut mūdi huius quē ver⁹
deus fecit elemēta ſūt. aut in pn̄cipati
bꝫ ⁊ ptātibus ꝓ voluntate creatoris
et ſuis meritis ordinati: et ſi qd̄ de vno ve
ro deo inter multa vana ⁊ falſa cecine
rūt colendo. cū illo alios q̄ dij nō ſunt.
eiſqꝫ exhibēdo famulatū q̄ vni tm̄ de
betur deo. nō ei vtiqꝫ rite ſeruierūt: nec
a fabuloſo deoꝝ ſuoꝝ dedecore etiā
ipſi abſtinē potuerūt: velut orpheus.
muſeus linus. Verū iſti theologi de-
os coluerūt nō ꝓ dijs culti ſūt. quāuis
orpheū neſcio quō infernis ſacris vel
potius ſacrilegijs. p̄ficē ſoleat ciuitas
impioꝝ. Vxor aūt regis athamātis
que vocabatur yno. et eius filius me
licertes p̄cipicio ſpōtaneo in mari pe
rierūt: et hominū opinione in deos re
lati ſūt: ſicē alij homīes eoꝝ tēpoꝝ ca-
ſtor ⁊ pollux. Illā ſane melicertis ma-
trē leuchotean greci. matutam latini
vocauerūt: vtrāqꝫ tñ putātes deā.

Per ea tēpora regnū Ca. xv.
finitum eſt argiuoꝝ trāſlatum
ad micenas. vnde fuit agamennō et
exortū ē regnū laurentū. vbi ſaturni
filius picus regnū p̄mus accepit. iu
dicāte apud hebreos femina delbora.
ſꝫ ꝑ illā dei ſp̄us id agebat. nam etiā
ꝓphetiſſa erat: cuius ꝓphetia minus a
ptaē q̄ vt poſſimus eā ſine diuturna
expoſicōne de xp̄o demōſtraē ꝓlatā.
Iā ergo regnabāt laurētes vtiqꝫ in
italia. ex quibꝰ euidētior ducitur ori-
go romana poſt grecos: et tñ adhuc
regnū aſſirioꝝ ꝑmanebat. vbi erat
rex viceſimus ⁊ tercius lampareſcū
p̄mus laurētum picus eſſe cepiſſꝫ. De
huius pici p̄re ſaturno. viderint q̄d
ſentiāt taliū deoꝝ cultores qui negāt
eū hominē fuiſſe: de quo et alij ſcripſe-
runt: q̄ an̄ picū filium ſuū in italia ip-
ſe regnauerit: et v̄gilius notioribꝰ li-
teris dicit. Is genus indocile. et di-
ſpſum montibus altis ꝯpoſuit: legeſ-
qꝫ dedit. latium qꝫ vocari maluit: hijs
q̄m latuiſſꝫ tutus ī oris. aurea q̄ ꝑhibēt
ſuē illo ſb̄ rege ſecula. Sꝫ hec poetica
opinentur eſſe figmēta. et pici p̄rem
ſtercen potius fuiſſe aſſeuerēt: a q̄ pe-
ritiſſimo agricola inuētū ferūt. ut fimo
aīaliū agri fecundarētur. q̄ ab eius
noīe ſtercus ē dictū. Hunc quidam
ſtercuciū vocatū ferūt. Qualibet aūt ex
cā eū ſaturnū appellaē voluerint: cer-
te tñ hūc ſtercen ſiue ſtercuciū merito
agriculturē fecerūt deū. Picū qꝫ ſimili
ter eius filiū in taliū deoꝝ nūm recepe
rūt: quē p̄clarū augurē et belligeratō
rē fuiſſe aſſerūt. Picus faunū genuit
laurētum regē ſcōm. etiā iſte deus il-
lis vel ē. vel fuit. Hos ante troianū bel
lū diuinos honores mortuis homibꝰ
detulerunt. Ca. xvi.

Troia vero euerſa. et excidio illo vſ
queqꝫ cantato p̄uulisqꝫ notiſſimo. qd̄
et magnitudine ſui. et ſcriptoꝝ excellē
tibꝰ linguis inſigniter diffamatum
atqꝫ vulgatum ē. geſtumqꝫ regnāte
iā latino fauni filio ex quo latinoꝝ
regnū dici cepit. laurentūqꝫ ceſſauit.
greci victores deletā troiā relinquē-
tes. et ad ꝓpria remeantes. diuerſis ⁊
horrēdis cladibus dilacerati atqꝫ ꝯtri
ti ſūt: et tñ etiā ex eis deoꝝ ſuoꝝ nūm
auxerunt. Nā ⁊ diomedē fecerūt deū.
quē pena diuinitus irrogata ꝑhibēt
ad ſuos non reuertiſſe. eiuſqꝫ ſocios in
volucres fuiſſe ꝯuerſos. non fabuloſo
poeticoqꝫ mēdacio. ſed hiſtorica atte
ſtacōne ꝯfirmant. quibus nec deus ut
putāt factus. hūanā reuocaē naturā

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

vel ipſe potuit: vel certe a ioue ſuo re-
ge tā̄q̄ celicola nouitius impetrauit:
quin etiā tēplū eius eſſe aūt in inſula
diomedia nō lōge a mōte gargano
q̄ eſt in apulia. et hoc tēplū circūuo-
laē atq̄ incolē has alites tā mirabili
obſequio ut aqua roſtra impleāt. et
aſpgāt: et eo ſi greci venerit. vel gre
coꝝ ſtirpe ꝓgeniti. nō ſolū quietas
ēē. verū ⁊ inſup aduolaē: ſi aūt alieni-
genas viderit ſubuolaē ad capita tā̄
q̄ grauib⁹ ictib⁹ ut etiā perimāt vul-
nerare. Nā diris ⁊ grandib⁹ roſtris
ſatis ad hec prelia phibētur armate.

Hoc varro ut aſtru- ¶ Ca. xvij.
at cōmemorat alia non minus
incredibilia de illa maga famoſiſſi-
ma circe q̄ ſocios q̄ꝫ vlixis mutauit i
beſtias: et de archadib⁹ q̄ ſorte ducti
tranſnatabant q̄ddā ſtagnū atq̄ ibi
cōūtebantur in lupos. et cū ſimilibus
feris pillius regionis deſerta viuebāt:
ſi aūt carne nō veſcerētur hūana. rur
ſus poſt nouē annos eodē renatato
ſtagno reformabātur i hoīeſ. Denique
etiā nominati expſſit quēdam deme-
netū guſtaſſe de ſacrificio. qd archa-
des immolato puero deo ſuo liceo face
re ſolerent. et in lupū fuiſſe mutatum
et anno decimo in figurā ꝓpriā reſtitu-
tū. pugillatu ſeſe exercuiſſe: et olimpi
aco viciſſe certamine. Nec idē ꝓpter
aliud arbitratur hiſtoricus in archa-
dia tale nomen affictū pani lyceo et
ioui lyceo: niſi ꝓpter hāc in lupos ho-
minū mutacōnē. qd eā niſi vi diuina
fieri nō putarēt. Lupus enī grece licos
dicitur: vn̄ licei nomen apparet infle
xū. Romanos etiam lupcos. ex illoꝝ
miſterioꝝ veluti ſemine dicit exortos

Sed de iſta tāta lu- ¶ Ca. xviij.
dificacōne demonū. nos q̄d di-
camus q̄ hec legēt fortaſſis expectēt.
Et quid dicemus: niſi de medio babi
lonis eſſe fugiendū? Quod pceptū pro
phéticū ita ſpūaliter intelligitur: ut
de huius ſeculi ciuitate q̄ profecto an
geloꝝ ⁊ hominū ſocietas impioꝝ ē:
fidei paſſib⁹ que p dilectōem opat̄
in deū viuū ꝓficiēdo fugiamus. Quā
to quippe in hac ima ptātē demonum
maiorē videmus: tāto tenacius medi
atori ē inherēdū: p quē de imis ad ſū-
ma cōſcendimus. Si enī dixerimus
ea nō ēē credēda: nō deſūt etiā nunc
q̄ eiuſmōi q̄dā certiſſima audiſſe. vel
etiā exptos ſe ēē aſſeuerēt. Nā et nos
cū eſſemus in italia. audiebamus ta-
lia de quadā regione illaꝝ ptiū vbi
ſtabularias mulieres imbutas hijs
malis artib⁹. in caſeo daē ſolere dice
bant. quib⁹ vellent vel poſſent viatori
bus vn̄ in iumēta ilico v̄terētur. et ne
ceſſaria queq̄ portarēt. poſtq̄ p fun-
cta opera iterū ad ſe redirēt: nec t̄n
eis mētē fieri beſtialē. ſ raconalē hūa-
nāq̄ ſeruari: ſic apuleius i libris quos
aſini aurei titulo inſcripſit. ſibi ipſi ac
cidiſſe ut accepto veneno hūano ani-
mo pmanente aſinus fiēt. aut indica-
uit. aut finxit. Hec vel falſa ſūt. vel tā
inuſitata vt merito nō credantur. Fir
miſſime t̄n tenēdū eſt omīpotentē de
um poſſe omnia facere q̄ voluerit. ſiue
iudicando ſiue preſtādo: nec demo-
nes aliquid operari ſcd̄m naturē ſue
potētiā. que ⁊ ipſa angelica creatura eſt
licꝫ ꝓprio vicio ſit maligna. niſi qd il-
le pmiſerit: cuius iudicia occulta ſunt
multa. iniuſta nulla. Nec ſane demo
nes naturas creant. ſed aliquid tale
faciūt de q̄lib⁹ factis iſta v̄titur q̄ſtio:
ſ ſpecietenus q̄ a vero deo ſūt creata
comutāt: vt videātur eſſe qd nō ſunt.
Nō itaq̄ ſolū animū. ſ nec corpus qui
dē vlla racōne crediderim demonum
arte vel ptāte in membra ⁊ liniamēta
beſtialia veraciter poſſe cōuti: ſ phātā
ſticū hominis qd etiam cogitando ſi-
ue ſomniando p rerū innumerabiliū

genera variatur: et cū corpus non ſit: corporꝫ tñ ſimiles mira celeritate formas capit: ſopitis aūt oppreſſis corporeis hoīs ſenſib⁹. ad alioꝝ ſenſū neſcio quo ineffabili mō figurā corpoream poſſe pduci. ita vt corpa ipſa hoīm alicubi iaceant viua quidem. ſꝫ multo grauius atqꝫ vehemētius q̄ ſomno ſuis ſenſib⁹ obſeratis: phantaſticū aūt illud veluti corporatū in alicuius animalis effigie appareat ſenſib⁹ alienis. taliſqꝫ etiā ſibi eſſe homo videatur ſicut alius ſibi videri poſſet in ſomnis: ⁊ portare onera. q̄ onera ſi vera ſūt corpora. portātur a demonib⁹ vt illudatur hoīb⁹. ptim vera onerū corpora. partim iumētoꝝ falſa cernētib⁹. Nā quidā nomine preſtantius prī ſuo cōtigiſſe indicabat. vt venenū illō p caſeum in domo ſua ſumēt. et iaceret in lecto ſuo quaſi dormiens: qui tamē nullo modo poterat excitari. Poſt aliqt aūt dies cum velut euigilaſſe dicebat. et quaſi ſomnia narraſſe que paſſus eſt. et caballum ſe ſcilicet factū. annonam inter alia iumenta baiulaſſe militib⁹ q̄ dicitur retica quoniā ad retias deportatur. Qđ ita vt narrauit factū fuiſſe cōptū eſt: q̄ tñ ei ſua ſomnia videbātur. Indicauit ⁊ alius ſe domi ſue p noctē anteq̄ requieſcēt vidiſſe venientē ad ſe philoſophū quēdā ſibi notiſſimū ſibiqꝫ expoſuiſſe nōnulla platonica q̄ antea rogat⁹ exponē noluiſſꝫ. Et cū ab eodē phō queſitū fuiſſꝫ. cur in domo eius fecerit quod in domo ſua petenti negauerat: non feci inquit. ſed me feciſſe ſomniaui. Ac p hoc alteri p imaginem phantaſticā exhibitū ē vigilanti: qđ alter vidit in ſomnis. Hec ad nos nō quibuſcūqꝫ qualib⁹ credē putaēmuſ indignū. ſꝫ eis referētib⁹ puenerūt: quoſ nobis nō exiſtimaremus fuiſſe mētitos. Proinde q̄ hoīes dicūtur. mandatumqꝫ eſt lr̄is ab diiſ vel potius demonib⁹ archadib⁹ in lupos ſolere cōuti. et q̄ carminib⁹ circe ſocios mutauit vlixis. ſcōm iſtū modū michi videtur fieri potuiſſe quē dixi: ſi tñ factū ē.

Dyomedeas aūt volucres. qñ q̄dem genus eaꝝ p ſucceſſionē ꝓpaginis durarē phibetur nō mutatis hoībus factas ſꝫ ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas: ſicut cerua p effigenia regiſ agamēnonis filia. Neqꝫ enī demōib⁹ iudicio dei pmiſſis. huiuſmōi preſtigie difficileſ eſſe potuerunt. Sꝫ quilla virgo poſtea viua repta ē: ſuppoſitā p illa eē ceruā facile cognitū ē. Socij vero dyomedis qm nuſq̄ ſubito cōparuerūt ⁊ poſtea nullo loco apparuerūt pdentibus eos vltorib⁹ angelis malis: ī eas aues que p illis occulte ex alijs locis vbi eſt hoc genus auiū ad ea loca pducte ac repente ſuppoſite ſūt. credūtur eſſe cōuſi. Qđ aūt dyomedis templo aquā roſtris afferūt et aſpergūt. et q̄ blādiūtur grecigenis. atqꝫ alienigenas pſequūtur. mirandū nō eſt fieri demonū inſtinctu. quoꝝ intereſt pſuadē deū factū eſſe dyomedem ad decipiēdos hoīes vt falſos deos cū veri dei iniuria multos colāt: et hoīb⁹ mortuis q̄ nec cū viuerēt vere vixerūt. tēplis. altarib⁹. ſacrificijs. ſacerdotib⁹. que oīa cū recta ſūt nō niſi vni deo viuo et vero debentur inſeruiant. Ca. xix.

Eo tēpore poſt captā troyā atqꝫ deletā eneas cū viginti nauibus. quibus portabantur reliq̄e troianoꝝ in italiā venit: regnāte ibi latino ⁊ apud athenienſes meneſtheo. apud ſicionios poliſide. apud aſſirioſ antane. apud hebreos autem iudex lapidon fuit. Mortuo aūt latino regnauit eneas tribus annis eiſdē in ſupradictis locis manentib⁹ regibus: niſi q̄ in ſicioniorum iam pelaſcuſ erat: et hebreorum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

iudex ſampſon. Qui cum mirabiliter
fortis eſſ;: putatus eſt hercules. Sz e
neā q̄m q̄n mortuus ē nō ↄparuit deū
ſibi fecerit latini. Sabini etiam regez
ſuū p̄mū ſancū. ſiue vt aliq̄ appellant
ſem̄ retulerit in deos. Per idē tēpus
codrus rex athenieſiū peloponēſib; ē
iuſdē hoſtib; ciuitatis ſe interficiēdū
ignotus obiecit. Et factū ē. Hoc mō
eū p̄dicāt patriam liberaſſe. Reſponſū
enī acceperant peloponenſes tū demuz
ſe ſuperaturos: ſi eoꝝ regem nō occi-
diſſent. Fefellit ergo eos habitu pau
pēis apparēdo: et in ſuā necem perու
riū ꝑuocando. Unde ait v̄gilius. Et
iurgia codri. Et hūc athenieſes tāq̄
deū ſacrificioꝝ honore coluerūt. Quar-
to latinoꝝ rege ſiluio enee filio. nō de
creuſa de q̄ fuit aſcanius q̄ tercius ibi
regnauit. ſz de lauinia latini filia quē
poſtumū eneas dicitur habuiſſe. aſſi
rioꝝ aūt viceſimo ꝛ nono eneo ꝛ melā
to athenieſiū ſextodecimo. iudice au
tem hebreoꝝ hely ſacerdote. regnuz
ſicioꝝ ↄſūptū ē: qđ. p annos non-
gentos quinquaginta et nouem tra-
ditur fuiſſe porrectū. Ca. xx.

Ox eiſdem p loca memorata re
gnātib;. iſrahelitaꝝ regnū. finito tē-
pore iudicū a ſaule rege ſūpſit exor-
diū. Quo tēpore fuit ſamuel ꝓpheta.
Ab illo igitur tempoē hij reges lati-
noꝝ ēē cepērūt: quos ↄgnomiabāt ſil
uios. Ab eo quippe qui filius enee p̄-
mus dictus ē ſiluius. ceteris ſubſecu-
tis ꝛ ꝓpria nomina imponebantur. et
hoc nō defuit cognomēnū ſicut longe
poſtea ceſares ↄgnomiati ſūt qui ſuc
ceſſerūt ceſari auguſto. Reprobato au
tē ſaule ne quiſq̄ ex eius ſtirpe reg-
ret eoq; defuncto dauid ſucceſſit i re
gnū poſt ānos ſaulis imperij quadra
ginta. Tūc athenienſes hr̄e deinde
reges poſt codri interitum deſtiterūt: et
magiſtratus hr̄e ceperūt adminiſtrāde
reipublice. Poſt dauid etiā qui ipſe
quadraginta regnauit ānos. filius
eius ſalomon rex iſrahelitaꝝ fuit: qui
tēplū illō nobiliſſimū dei ihero ſolimi
tanū ↄdidit. Cuius tp̄e apud latinos
condita eſt alba: ex q̄ deinceps nō la
tinoꝝ. ſz albanoꝝ reges appellai in e-
odē tn̄ latio ceperūt. Salomoni ſuc-
ceſſit filius eius roboam: ſub quo in
duo regna ꝑplus ille diuiſus ē: et ſin-
gule partes ſuos ſingulos reges ha
bere ceperūt. Ca. xxi.

Latiū poſt eneā quē deū fecerāt
vndeci̅ reges habuit: quoꝝ nullus
deus factus eſt. Auētinus aūt q̄ duo
decimo loco eneā ſequitur. cū eſſet ꝓ-
ſtratus in bello. et ſepultus in eo mon-
te qui etiā nūc eius noīe nuncupatur:
deoꝝ taliū q̄les ſibi faciebāt numero
ē additus. Alij ſane noluerūt eum in
prelio ſcribere occiſū. ſz nō ↄparuiſſe
dixerūt. nec ex eius vocabulo appella
tū mōtē. ſz ex aduētu auiū dictū eſſe
auētinū. Poſt hunc nō ē deus factus
in latio: niſi romulus ↄditor rome. In
ter iſtū aūt ꝛ illū reges reperiūtur duo
quoꝝ p̄mus ē. vt eum v̄gilianо v̄ſu
eloq̄r: ꝓximus ille ꝓcas troiane glia
gētis. Huius tp̄e q̄ iā q̄dāmō roma
parturiebat. illō oīm regnoꝝ maximū
aſſiriorum finem tante diuturnitatis
accepit. Ad medos q̄ppe tranſlati ē
poſt ānos ferme mille trecētos q̄nq̄:
vt etiā beli qui ninū genuit. et illic p̄-
uo ↄtentus imperio ꝓximus rex fuit.
tēpora ↄputentur. Procas aūt regna
uit an̄ amuliū. Porro amulius fratris
ſui numitoris filiā reā noīe q̄ etiā ylia
vocabatur romuli matrē veſtalē v̄gi
nē fecerat quā volūt de marte gemi-
nos ↄcepiſſe: iſto mō ſtuprum eius ho
norantes vel excuſantes: et adhibētes
argumentū qđ infantes expoſitos lu
pa nutriuerit. Hoc enī genus beſtie
ad martē exiſtimāt ꝑtinē. vt videlicꝫ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ideo lupa credat᷑ admouiſſe vbera p=
uulis q̄ꝛ filios dn̄i ſui martis agnouit:
q̄ꝑ q̄ꝑ nō deſint qui dicāt cū expoſiti va=
giētes iacerēt·a neſcio qua p̄mū mere
trice fuiſſe collectos ·et p̄mas eius ſu
xiſſe mā̄millas. Meretrices aūt lup aſ
vocabāt. Vn̄ etiā nūc turpia loca eaꝝ
lupanaia nūcupāt᷑ ꝛ eoſ poſtea ad fau
ſtulū peruemſſe paſtorē: atꝫ ab eius ac=
ca vxore nutritos: q̄ꝑ q̄ꝑ ſi ad arguen=
dū homine regē qui eos in aquā p̄ici
crudeliter iuſſerat·eis infantibus p
quos tanta ciuitas ↄdenda fuerat de
aqua diuinitus liberatis ·p lactantē fe
ram deus voluit ſubueniē q̄d mirū ē:
Amulio ſucceſſit in regnū latiale fra=
ter eius numitor auus romuli: cuius nu
mitoris p̄mo āno ↄdita ē roma: ac p
hoc cū ſuo deinceps id eſt romulo ne=

De multis moꝛer cōdita eſt ciui=

pote regnauit. ¶ Ca. xxij.
De multis moꝛer cōdita eſt ciui=
tas roma velut altera babilon ꝛ velut
p̄oris filia babilonis p quā deo placu
it orbē debellaē terraꝝ: et in vnā ſocie
tatē reipublice legūq̄ꝫ p̄ductū lōge
lateq̄ꝫ pacaē. Erāt enī iā populi vali=
di et foꝛtes·et armis gētes exercitate
q̄ nō facile cederēt: et q̄s opuſ eēt in=
gentib9 p̄iculis ꝛ vaſtacōne vtrinq̄ꝫ
nō puo atꝫ horrēdo laboē ſupari. Nā
qn̄ regnū aſſirioꝝ totā pene aſyā ſb=
iugauit·licet bellādo ſit factum·non
tn̄ multū aſperis ꝛ difficilib9 bellis fiei
potuit: q̄ꝛ rudes adhuc ad reſiſtēdū
gētes erāt: nec tā multe·vel tam ma=
gne. Siq̄dē poſt illud maximū atq̄ꝫ
vniūſale diluuiū·cū i archa noe octo
ſoli homīes euaſerīt anni nō multo am
plius q̄ꝑ mille trāſierāt: qn̄ ninuſ aſyā
totā excepta india ſbiugauit. Roma
vero tot gentes oriētis ꝛ occidentis
q̄s imperio romano ſubditas cerni=
mus nō ea celeritate ac facilitate p=
domuit: qn̄ paulatim creſcēdo robu=
ſtas eas et bellicoſas quaq̄ vſū dila=
tabatur inuenit. Tempoē igitur quo
roma condita ē·p̄plus iſrahel hēbat in
terra p̄miſſionis ānos ſeptingentoſ
decē ꝛ octo. Ex quib9 viginti ſeptē p=
tinēt ad ihēſū naue: deinde ad temp9
iudicū trecēti viginti nouē. Ex quo au
tē ibi reges eſſe ceperīt: āni erāt trecē
ti ſexaginta duo. Et rex tūc erat in iu=
da cuius nomē erat achas. vel ſicē alij
ↄputāt q̄ ei ſucceſſit ezechias: quē q̄=
dē ↄſtat optimū ꝛ piiſſimū regē romu
li regnaſſe tēporib9: in ea vero hebrei
p̄pli pte q̄ appellabatur iſrahel regna
re cepiſſe oſee. ¶ Ca. xxiij.

Eodem tēpore nōnulli ſibillam
erithreā vaticinatā ferunt. Sibillas
aūt varro p̄dit plures fuiſſe nō vnā.
Hec ſane erithrea ſibilla quedam de
xp̄o manifeſta ↄſcripſit. q̄d etiā nos
p̄us i latina lingua v̄ſib9 male latinis
et nō ſtantib9 legimus: p neſcio cuius
interp̄tis imperitiā ſicut poſt cognoui
mus. Nā vir clariſſimus flacianuſ
q̄ etiā p̄cōſul fuit·homo facilime facū
die·multeq̄ꝫ doctrine·cū de xp̄o collo
quēmur·grecū nobis codicē p̄tulit·
carmina eē dicēs ſibille erithree: vbi
oſtēdit quodā loco in capitib9 v̄ſuū
ordinē lraꝝ ita ſe habētē: ut hec in eo
v̄ba legēntur. Jhus xp̄s·theu yos ſo
ter·q̄d ē latine·ih̄s xp̄s dei filius ſal=
uatoꝛ. Hij aūt v̄ſus quoꝝ p̄me litere
iſtū ſenſū quē diximus reddūt·ſicut
eos quidā latinis ꝛ ſtantib9 v̄ſib9 eſt
interpretatus hoc continent.

Judicii ſignū tellus ſudoꝛe madeſcet
E celo rex adueniet p ſecula futurus.
Scilꝫ in carne p̄ſens vt iudicet orbē.
Vn̄ deū cernēt incredulus atꝫ fidelis
Celſū cū ſc̄is·eius iam termino in ipſo.
Sic aīe cū carne aderūt·q̄s iudicat ipe
Cū iacet incultus denſis in vepribus orbis
Reiciēt ſimulacra viri·cūctā q̄ꝫ gazā.
Exuret terras ignis·pontūq̄ꝫ polūq̄ꝫ
Inq̄rēs·terri portas effrigēt auerni.

Sanctorum ſ; eni cū cte lux libera carni
Tradet᷑ ·ſonteſ eterna flāma cremabit
Occultoſ actus retegēſ· tūc quiſq; loquet᷑
Secreta· atq; deuſ reſerabit pectora luci
Tūc erit et luctuſ· ſtridebūt dētibꝫ oīns
Eripit᷑ ſoliſ iubar· et chorꝰ īterit aſtriſ
Soluet᷑ celū· lūaris ſplēdor obibit.
Deiciet colles· valleſ extollet ab ymo
Nō erit in rebꝫ hoīm ſublime vel altum.
Iā equāt᷑ cāpis mōtes et cerula ponti
Oīa ceſſabūt· tellus confracta peribit
Sic pariter fōteſ torrēt᷑ ·flumiāq; igni
Sed tuba cū ſonitū triſtē dimittet ab alto
Orbe gemens facinus miſerum vari
oſq; labores. Tartareumq; chaos
mōſtrabit terra dehiſcēs .Et corā hic
dn̄o reges ſiſtentur ad vnū .Recidet
e celo· igniſq; et ſulphuris amnis. In
hys latinis verſibꝫ de greco vtcūq; trā
ſlatis ibi nō potuit ille ſenſus occurre
re qui fit cū litere que ſunt in eorum ca-
pitibꝫ connectuntur· vbi· y. litera in gre
co poſita eſt· quia nō potuerūt latina
verba inueniri que ab eadē litera inci-
perēt· et ſententie conuenirēt. Hij autem
ſūt verſus tres· quintus et octauus deci-
mus et nonus decimus. Deniq; etſi lite-
ras que ſūt in capitibꝫ omniū verſuū cone-
ctētes· horum trium que ſcripte ſūt nō le
gamus· ſ; pro eis· y. literā tanq̄ in eiſdem
locis ipa ſit poſita recordemur· expri-
mimus in quinq; verbis ihesus xp̄s dei fi
lius ſaluator: ſ; cū grece hoc dicit᷑ nō
latine. Et ſūt verſus vigintiſepte̅· qui
numerus quadratū trinarium ſolidū
reddit. Tria eni ter ducta fiūt nouē
Et ipa nouē ſi ter ducātur vt ex lato
in altū figuram conſurgat: ad viginti et ſe
ptē perueniūt. Horum aūt grecorum quinq;
verborum que ſunt ihesus xp̄s· theu· yos· ſo-
ter· quod eſt quidem latine ihesus xp̄s dei
filius ſaluator· ſi primas literas iūgas
erit ychtis id eſt piſcis: in quo nomine
miſtice intelligitur xp̄s· eo q̄ in huiuſ
mortalitatis abyſſo· velut in aquarum

profunditate viuus hoc ē ſine peccato
eſſe potuerit· Hec aūt ſibilla ſiue eri-
threa ſiue vt quidā magis credūt cu
mea· ita nichil habet in toto carmine
ſuo cuius exigua iſta particula ē q̄ ad
deorum falſorum ſiue fictorum cultū pertine
at: quinimo ita etiā contra eos et contra culto
res eorum loquitur· ut in eorum numero depu
tāda videatur: qui pertinēt ad ciuitatē
dei. Inſerit etiā lactantius opi ſuo que
dā de xp̄o vaticinia ſibille: quāuis non
exprimat cuius. Sed q̄ ipe ſingulatim po-
ſuit· ego arbitratus ſum coniuncta eſſe
ponēda: tanq̄ vnū ſit prolixū q̄ ille plura
commēorauit et breuia. In manus inquit
infideliū poſtea veniet. Dabūt autem
deo alapas manibꝫ inceſtis: et impura
to ore expuēt venenatos ſputus. Da-
bit vero ad verba ſimpliciter ſanctum
dorſū et colaphos accipiēſ tacebit: ne
quis agnoſcat quod verbum vel vn̄ venit
vt inferis loquatur· et corona ſpinea co
ronetur. Ad cibū aūt fel· et ad ſitī ace
tum dederūt: inhoſpitalitatis hanc
mōſtrabūt mēſam. Ipa eni inſipiens
tuū deum nō intellexiſti· ludētem mor-
taliū mētibꝫ: ſ; ſpinis coronaſti· et hor
ridū fel miſcuiſti. Templi vero velum
ſcindetur et medio die nox erit tene-
broſa nimis in tribꝫ horis: et morte mo
rietur tribus diebꝫ ſomno ſuſcepto.
Et tūc ab inferis regreſſus ad lucē ve
niet: primus reſurrectōnis principio re-
uocatus oſtenſo. Iſta lactantius car-
ptim per interualla diſputacōnis ſue· ſi
cut ea poſcere videbantur que probare
intēderat· adhibuit teſtimonia ſibilli
na: que nos nichil interponentes· ſed in
vnam ſeriē connexa ponētes· ſolis capi
tibuſ· ſi tn̄ ſcriptores deinceps ea ſuare
nō negligāt: diſtinguēda curauimus
Nōnulli ſane erithreā ſibillā non ro-
muli ſ; belli troiani tpe fuiſſe ſcripſerūt

EOdem romulo re- ¶ Ca· xxiiij·
gnante thales mileſius fuiſſe

ꝓhibetᷣ vnus e ſapiētibꝫ. qui poſt the
ologos poetas in quibꝫ orpheus ma
xime oīm nobilitatus ē: ſophi appel-
lati ſūt: qđ eſt latine ſapiētes. Per idē
tēpꝰ us decē tribꝫ que in diuiſione ꝑpli
vocati ſūt iſrahel. debellate a caldeis et
in eas terras captiue ducte ſūt: rema
nētibꝫ ī iudea t̄ra duabꝫ illis tribubꝫ
que nomine iude vocabantur: ſed ēqꝫ
regni habebāt in ihrlm. Mortuum ro
mulū cū ⁊ ipe nuſq̄ꝫ paruiſſꝫ: in deos
qđ ⁊ vulgo notiſſimū eſt. retulere ro
mani: qđ vſqꝫ adeo fieri iam deſierat.
nec poſtea niſi adulādo non errando
factū ē tēporibus ceſarum vt cicero
magnis romuli laudibꝫ tribuat. qđ
nō rudibꝫ ⁊ indoctis tēporibꝫ qñ faci
le homies fallebantur. ſꝫ iā expollitis
et eruditis meruerit hos honores quā
uis nōdum efferbuerat. ac pullulaue
rat philoſophoꝝ ſubtilis ⁊ acuta loq̄
citas ſed etiam ſi poſteriora tempora
deos hoīes mortuos nō inſtituerīt: tn̄
ab antiquis inſtitutos colere vt deos
et habere nō deſtituerūt. quinetiā ſi-
mulacris que veteres nō habebāt au-
xerūt vane atqꝫ impie ſupſticōnis il-
lecebram id efficientibꝫ immūdis in
eoꝝ corde demonibꝫ: ꝑ fallacia q̄ꝫ o-
racula decipientibꝫ vt fabuloſa etiam
crimina deoꝝ que iā vrbiore ſeculo
nō fingebātur: ꝑ ludos tn̄ in eorūdē
falſoꝝ noīm obſequiū turpiter age-
rētur. Regnauit deīn de numa poſt ro
mulū. qui cū illā ciuitatē putauerit de-
oꝝ ꝑfecto falſoꝝ numeroſitate mu-
niendā. in eandē turbam referri mor
tuus ipſe nō meruit tanquā ita puta
tus ſit celum multitudine numinū cōſti
paſſe: ut locum ibi reperire nō poſſet.
Hoc regnāte rome ⁊ apud hebreos
initio regni manaſſe a quo impio re-
ge ꝓpheta yſayas ꝓhibetᷣ occiſus: ſa-
miam fuiſſe ſibillam ferunt
Regnāte vero apud ¶ Ca. xxv
hebreos ſedechia. et apud romanos
tarquinio priſco. qui ſucceſſerat an-
cho marcio ductus ē captiuus ī babi
loniam populus iudeoꝝ euerſa ihreru
ſalē ⁊ tēplo illo a ſalomone cōſtructo.
Increpantes enī eos ꝓphete de iniqui
tatibꝫ ⁊ impietatibꝫ ſuis hec eis ventu
ra ꝑ̄dixerant: maxime ihieremias qui
etiā numerū deffiniuit annoꝝ. Eo tē-
pore pictacus mithileneus alius e ſe
ptē ſapiētibꝫ fuiſſe ꝓhibetur. Quinqꝫ
ceteros qui vt ſeptē numerarētur. tha
leti quē ſupra commemorauimus. et huic
pictaco adduntur. eo tēpoꝛe fuiſſe ſcri
bit euſebius: quo captiuus dei ꝑplus in
babilonia tenebatur. Hij ſūt autem:
ſolon athenienſis. chilon lacedemo-
nius periandrus chorinthius. cleobo
lus. lidius. bias prieneus. Oēs hij
ſeptē appellati ſapientes poſt poetas
theologos claruerunt: qꝛ genē vite
quodā laudabili ꝑ̄ſtabāt hominibus
ceteris: et moꝝ nōnulla ꝑ̄cepta ſentē
tiaꝝ breuitate cōplexi ſūt. Nichil aūt
monimentoꝝ qđ ad literas attinet po
ſteris reliquerūt: niſi qđ ſolō quaſdā
leges athenienſibꝫ dediſſe ꝓhibetur.
Thales vero phiſicus fuit: et ſuoꝝ do
gmatū libros reliq̄t. Eo captiuitatis
iudayce tp̄e ⁊ anaximander ⁊ anaxi-
menes. et xenophanes phiſici claru
erūt. Tunc ⁊ pithagoras: ex quo ce
perūt appellari phi. ¶ Ca. xxvi.
Per idē tempus cirus rex pſaꝝ
etiam chaldeis ⁊ aſſirijs impabat: q̄
relaxata aliquanta captiuitate iude
oꝝ quinq̄ginta milia hominū ex eis
ad inſtaurādū tēplū regredi fecit. A
quibus tātum ꝑ̄ma cepta fundamina
et altare cōſtructū ē: incurſantibꝫ autē
hoſtibꝫ neq̄quā ꝓgredi edificando
valuerunt: dilatumqꝫ opus eſt vſqꝫ
ad darium. Per idem tempus etiam
illa ſunt geſta que cōſcripta ſūt ī libro
iudith: quē ſane in canonē ſcripturaꝝ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

iudei nō recepiſſe dicūtur. Sub dari
o ergo rege perſaꝝ impletis ſeptua
ginta ānis quos iheremias ꝓpheta p̄
dixerat· reddita eſt iudeis ſoluta ca-
ptiuitate libertas: regnante romano
rū ſeptīo rege tarquinio. Quo expul
ſo etiam ipi a regū ſuoꝝ dñacōe libe
ri eſſe ceperūt. Vſq; ad hoc tempus
ꝓphetas habuit populus iſrl'. Qui cū
multi fuerit: paucoꝝ ⁊ apud iudeos
et apud nos canonica ſcripta retinen
tur. De q̄bꝫ me aliq̄ poſiturū ēē ꝓmi-
ſi in hoc libro cū clauderē ſupiorē: qđ
iā video eſſe faciendū. Ca· xx vij·

Empora igitur eoꝝ ut poſſimus
aduertere: in anteriora paululū
recurramus. In capite libri oſee ꝓphe
te qui p̄mus in duodecim ponitur· ita
ſcp̄tū eſt. Verbū domini qđ factū eſt
ad oſee· in diebus oſie· et ioathan· et
achas· ⁊ ezechie regū iuda. Amos
q̄; in diebꝫ regis oſie ꝓphetaſſe ſe ſcri
bit. Addit etiam ieroboam regem
iſrahel q̄ p eoſdē dies fuit. Nec nō yſa
yas filius amos ſiue ſup̄dc̄i prophe·
ſiue qđ magis p̄hibetur· alterius qui
nō ꝓpheta eodē nomie vocabatur: e-
oſdē reges quatuor quos poſuit oſe
e in capite libri ſui ponit: quoꝝ diebꝫ
ſe ꝓphetaſſe ploquitur· Micheas etiā
eadē ſue ꝓphetie cōmemorat tempora
poſt dies oſie. Nā tres q̄ ſequūtur re
ges noiat· quos ⁊ oſee noiauit: ioathā
et achas ⁊ ezechiam. Hij ſunt quos
eodē tempore ſimul ꝓphetaſſe ex eo-
rum litteris inuenitur. Hijs adiungit'
ionas eodē oſia rege regnante· ⁊ io
hel cū iam regnaret ioathā q̄ ſucceſ-
ſit oſie. Sꝫ iſtoꝝ ꝓphetaꝝ duoꝝ tem
pora in cronicis nō in eoꝝ libris potu
imus inuenire: qm̄ de ſuis diebꝫ tacent
Tendūtur autē hij dies a rege latīo
rum ꝓcace ſiue ſuperiore auētino vſq;
ad regē romulū iam romanū: uel etiā
vſq; ad regni p̄mordia ſucceſſoris e

ius nume pompilij. Ezechias quippe
rex iuda eouſq; regnauit. Ac p hoc
p ea tempora iſti velut fontes ꝓphetie
pariter eruperūt· qn̄ regnū defecit aſſiri
oꝝ· cepitq; romanū: ut ſcil; quemad
modū regni aſſirioꝝ p̄mo tempore ex
titit abraham cui ꝓmiſſiones apertiſſi-
me fierēt in eius ſemine bñdcōis omniū
gentium: ita in occidentalis babilōis
exordio· qua fuerat xp̄us imperante
venturus· in q' implerentur illa ꝓmiſſa
oracula ꝓphetaꝝ nō ſolū loquētiū ve-
rū etiam ſcribētiū in tāte rei future teſti
moniū ſoluerentur. Cū enim prophete nū
quā fere defuiſſent ꝓplo iſrahel ex quo
ibi reges eſſe ceperūt: in vſū tm̄mō eo
rum fuerūt nō gentium. Quādo autē
ea ſcp̄tura manifeſtius ꝓphetica crede
batur que gentibꝫ q̄nq; ꝓdeſſet: tūc
oportebat incipe: qn̄ odebatur hec ci-

uitas que gentibꝫ imperaret.
Hec igitur pro- Ca· xx viij·
pheta quanto ꝓfundius quidē loq̄-
tur: tanto operoſius penetratur. Sed
aliquid inde ſumendū ē: et hic ex no
ſtra ꝓmiſſione ponendū. Et erit inq̄t
in loco quo dictum ē eis nō ꝓplus me
us vos: vocabūtur ⁊ ipſi filij dei viui.
Hoc teſtimoniū ꝓpheticū de vocatōe
populi gentium· qui p̄us nō ꝑtinebat
ad deū: etiam apl'i intellexerūt. Et q̄a
ipſe q̄; populus gentium ſpiritualiter
ē in filijs abrahe· ac p hoc recte dicitur
iſrahel: propterea ſequitur ⁊ dicit. Et
cōgregabuntur filij iuda· et filij iſra-
hel in idipſū: et ponent ſibimet p̄ncipa
tum vnū· et aſcendunt a terra. Hoc ſi
adhuc velimus exponere: eloquij pro
phetici obtūdetur ſapor. Recolatur tñ
lapis ille angularis· et duo parietes
vnus ex iudeis· alter ex gentibus· il
le nomie filioꝝ iuda· iſte noie filioꝝ
iſrahel· eidem vni p̄ncipatui ſuo in
idipſū innitentes: et aſcēdētes agno
ſcantur a terra. Iſtos autem carnales

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

iſrahelitas· qui nũc nolũt credere in
xp̄m poſtea credituros id ē filios eo
rũ· nam vtiq̧ iſti ad ſuum locũ morien=
do tranſibũt. idem propheta teſtatur
dicens. Quoniam diebꝰ multis ſede
bũt filie iſrahel ſine rege· ſine pn̄cipe· ſi
ne ſacrificō· ſine altari· ſine ſacerdocō
ſine manifeſtacōibꝰ. Quis nō videat
nũc ſic eſſe iudeos? Sed quid adiũ=
gat audiamus. Et poſtea inquit re=
uertētur filij iſrahel ⁊ inquirēt dominũ
deũ ſuũ· et dauid regē ſuũ: et ſtupeſcēt
in domino ⁊ in bonis ipſius in nouiſſi=
mis diebꝰ. Nichil ē iſta prophecia ma
nifeſtius: cũ dauid regis nomine ſig
nificatus intelligitur xp̄us: quia factus
ē ſic dic̄ apl̄us ex ſemīe dauid ſecūdũ
carnē. Prenũciauit iſte propheta eci=
am tercia die xp̄i reſurrectōꝫ futuraꝫ:
ſicut eam prophetica altitudine pnũci
ari oportebat· vbi ait. Sanabit nos
poſt biduũ: in die tercio reſurgemus
Scd̄m hoc enī nob̄ dic̄ apl̄us. Si re
ſurrexiſtis cũ xp̄o: q̄ ſurſum ſunt que
rite. Amos q̄ꝫ de rebꝰ talibꝰ ſic ꝓphe=
tat· prepara inquit te ut inuoces deuꝫ
tuum iſrahel quia ecce ego firmans to
nitruũ· et creans ſpūm: et anūcians in
hoībꝰ xp̄m ſuũ. Et ī alio loco· ī illa die
inq̄t reſuſcitabo tabernaculuꝫ dauid
qd̄ cecidit· et reedificabo q̄ ceciderũt
eius ⁊ deſtructa eius reſuſcitabo· et
reedificabo ea ſicut dies ſeculi: ita vt
exquirant me reſidui hominũ ⁊ oīs
gētes in q̄bꝰ inuocatū eſt nomē meū
ſup eoſ: dic̄ dn̄s faciēs hec. Ca· xxix

YSayas ꝓpheta nō ē in libro du
odecim prophetaꝝ: q̄ ꝓpterea
dicūt minores· q̄a ſmones coꝝ ſunt
breues· in eoꝝ cōparacōe q̄ maiores
ideo vocātur: q̄a ꝓlixa volumina con
diderūt. Ex quibꝰ eſt hic yſayas: quē
propter eadē ꝓphetie tp̄a ſubiūgo ſu
pradc̄is duobꝰ. Yſayas ergo inter il=
la q̄ arguit iniqua· et iuſta pcipit· et
peccatori populo mala futura p̄dixit:
etiam de xp̄o ⁊ eccleſia· hoc ē de rege
et ea quā cōdidit ciuitate multo plura
q̄ ceteri ꝓphetauit: ita vt a q̄buſdam
euāgeliſta q̄ propheta potius dice=
tur. Sꝫ propter racōnem opis termi
nandi: vnū de multis hoc loco ponam
Ex pſona q̄ppe dei patris loquēs· ecce
inq̄t itelliget puer meus ⁊ exaltabit'
et gloriabitur valde. Quēadmoduꝫ
ſtupeſcēt ſup te multi· ita gloria ꝑua=
bit' ab hoībꝰ ſpecies tua: et gloria tua
ab hominibꝰ: ita mirabūtur gētes mul=
te ſup eum· et cōtinebūt reges os ſuuꝫ
q̄m quibꝰ nō ē nūciatū de illo videbūt
et qui nō audierūt intelligent. Domine·
q̄s credidit auditui noſtro: et brachi
um domini cui reuelatum ē? Anūciabi
mus coram illo ut infans· ut radix in
terra ſitienti· non eſt ſpecies illi neq̧
gloria· et vidimus eum ⁊ nō habebat
ſpeciem neq̧ decorē· ſꝫ ſpecies eius ſi=
ne honore· deficiens p̄ omnibꝰ homini
bus· homo in plaga poſitus· et ſciens
ferre infirmitatē· q̄m auerſa eſt facies
eius· inhonoratus eſt· nec magni e=
ſtimatus eſt. Hic peccata noſtra por=
tat· et ꝓ nob̄ dolet· et nos exiſtimaui
mus illum eſſe in dolore ⁊ in plaga et
in afflictōne. Ipſe autē vulneratus ē
propter iniq̄tates noſtras: et infirma
tus eſt propter peccata noſtra. Eru=
dicio pacis noſtre in eo: liuore eius
nos ſanati ſumus oīs· ut oues erra=
mus· homo a via ſua errauit· et domi=
nus tradidit illum ꝓ peccatis noſtris
et ipſe propter qd̄ afflictus eſt· nō a=
peruit os. Vt ouis ad imolandū du=
ctus eſt: et vt agnus ante eum qui ſe
tōdet ſine voce· ſic nō aperuit os ſuū
In humilitate quippe iudicium eius
ſublatū eſt: generacōnē eius q̄s enar
rabit? Quoniā tolletur de terra vita e
ius. Ab iniq̄tatibꝰ populi mei ductꝰ
eſt ad mortem: et dabo malignos ꝓ

ſepultura eius ⁊ diuites ꝑ morte ſua.
qm̄ iniquitatem nō fecit. nec dolum in
ore ſuo: et dominus vult purgare eū
de plaga. Si dederitis ꝑ peccato ani-
mā veſtram. videbitis ſemē lōgeuū.
et dominus vult auferre a dolore ani
mā eius: oſtēdē illi lucē. et formaē in
tellectū. iuſtificaē iuſtū. bene ſuientē
pluribus ⁊ peccata eoꝝ ipſe portauit.
Propterea ipſe hereditabit pluēs. et
fortiū diuidet ſpolia. ꝓpter qđ tradi-
ta eſt ad mortē anima eius ⁊ inter ini-
quos eſtimatus ē: et ipſe peccata mul
toꝝ portauit et ꝓpter peccata eoꝝ tra
ditus ē. Hec de xp̄o. Iā vero de eccleſi-
a qđ ſequitur audiamus. Letaē ſteri
lis inquit que nō paris. erūpe ⁊ exclā
ma que nō pturis: qm̄ multi filij deſer
te magis q̄ eius que habet virū. Dila
ta locū tabernaculi tui: et caulaꝝ tuaꝝ
fige. Noli parcere: ꝓlonga funiculoſ
tuos: et palos tuos coſorta. Adhuc
in dexteram ⁊ ſiniſtrā ptem extēde: et
ſemē tuū hereditabit gentes: et ciui-
tates deſertaſ inhabitabis. Ne timeaſ
qm̄ ofuſa es. neq; reuerearis. q̄a ex-
probrata es quomōo fuſionē eternā
obliuiſceris. et obprobriū viduitatis
tue nō eris memor. qm̄ dominus faciēſ
te. dominus ſabaoth nomē ei: et q̄ eru
it te ipē deuſ iſrahel vniuerſe terre vo
cabitur ⁊ cetera. Verū iſta ſint ſatis:
et ī eis ſūt exponēda nōnulla. Sꝫ ſuf
ficē arbitror q̄ ita ſunt apta: ut etiā ini
mici intelligē cogātur inuiti.

Micheas ꝓpheta xp̄m. Ca. xxx
in figura ponens magnū cuiuſdā mō-
tis. hec loquitur. Erit in nouiſſimis di
ebus manifeſtus mons domini. ꝑpara
tus ſup v̄tices mōtiū. et exaltabitur
ſup colles ⁊ feſtinabūt ad eū plebes.
et ibunt gentes multe ⁊ dicent. Veni
te aſcēdamus ad mōtē domini ⁊ ī do-
mū dei iacob. et oſtendet nob viam ſu
am. et ibimus in ſemitis eius. q2 ex ſy-
on ꝓcedet lex. et v̄bum domini de ihe
ruſalem: et iudicabit inter plebes mul
taſ. et redarguet gētes potētes vſq; in
lōginquū. Predicēs iſte ꝓpheta. et locū
in quo natus eſt xp̄us: et tu inq̄t beth
lehem domus effrata minima es ut ſis
in milibꝫ iuda. ex te michi ꝓdiet vt ſit
in pn̄cipē iſrahel. et egreſſuſ eiuſ ab ini
tio. et ex diebꝫ eternitatis: propterea
dabit eos vſq; ad tempus parturiē-
tis: pariet. et reſidui fratres eius ꝯuͦ-
tentur ad filios iſrl̄: et ſtabit et vide-
bit. et paſcet gregē ſuum in v̄tute do
mini. et ī honore nōis dn̄i dei ſui erūt:
qm̄ nūc magnificabitur vſq; ad ſūmū
terre. Jonas aūt propheta nō tā ſer-
mone xp̄m q̄ ſua q̄dā paſſione pro-
phetauit ꝑfecto aptiuſ q̄ ſi eius mor
tem ⁊ reſurrectōꝫ voce clamaret. Vt
quid enī exceptus ē ventre belluino et
die tercio reditus: niſi ſignificaret cri
ſtum de ꝓfundo inferni die tercio re-
diturū. Johel omnia que prophetat
multis v̄bis ꝓpellit expomit: ut q̄ ꝑti-
nent ad xp̄m ⁊ eccleſiam diluceſcant.
Vnū tn̄ qđ etiā apoſtoli ꝯmemorauē
rūt qn̄ ꝯgregatos credentes ſpiri
tus ſanctus ſic a xp̄o ꝓmiſſus fuerat
deſup venit: nō ꝑtermittā. Et erit inq̄t
poſt hoc. effundam de ſpū meo ſuper
omnē carnē. et prophetabūt filij veſtri
et filie veſtre. et ſeniores veſtri ſomni-
a ſomniabūt ⁊ iuuenes veſtri viſioneſ
videbūt: et quidā in ſuos. et ancillas
meas. in illis diebꝫ effundam de ſpū
meo. Ca. xxxi.

Tres prophete de minoribꝫ abdi
as. naum. et abacuc. nec tēpa ſua di-
cunt ipſi: nec in cronicis euſebij ⁊ ihe-
ronimi quādo prophetauerint inue
nitur. Abdias enī poſitus eſt quidē
ab eis cū michea. ſꝫ nō eo loco vbi no
tātur tempa. qn̄ micheā propheraſſe
ex eiuſ litteris ꝯſtat: qđ errore neglīgē
ter deſcribētiū labores alienoſ exiſtio

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ↄtigiſſe. Duos vero alios cōmemora
tos in codicibꝫ cronicoꝝ quos habu
imus nō potuimus inueniē: tñ q̄ in ca:
none ↄtineātur. nec ipſi oportet ꝑtereā
tur a nob: Abdias quātū ad ſcripturā
eius attinet omniū breuiſſimus ꝓphe
taꝝ aduſus ydumeā loquitur gētē
ſcilicet eſau ex duobꝫ geminis filijs y
ſaac nepotibꝫ abrahe. maioris illius
reprobati. Porro ſi ydumeam modo
locucōis q̄ intelligitur a pte totū acci
piamus poſitā eſſe ꝓ gentibꝫ: de xp̄o
agnoſcere poſſumus qd̄ ait inter ce:
tera. In montē autē ſyon erit ſalus et
erit ſanctū. Et paulo poſt in fine ipſi
us ꝓphetie. et aſcēdent inquit reſalua
ti ex mōte ſyon: ut defendāt mōtē eſau
et erit dño regnū. Apparet quippe id
eſſe ↄpletū: cū reſaluati ex mōte ſyon
id eſt ex iudea credentes in criſtum
q̄ precipue ↄgnoſcūtur apoſtoli. aſcē
derūt vt defenderēt montē eſau. Quō
defendēnt: niſi ꝑ euangelij ꝑdicacōꝫ
ſaluos faciēdo eos qui crediderunt
vt eruerētur de poteſtate tenebraruꝫ
et trāſferrētur in regnū dei: Qd̄ cōſe:
quēter expreſſit addēdo: et erit domi
no regnū. Mōs enī ſyon iudeam ſig
ficat. vbi futura ꝑdicta eſt ſalus et ſan
ctū: qd̄ ē xp̄us ihus. Mons vero eſau
ydumea ē ꝑ quā ſignificata ē eccleſia
gētiū quā defenderunt ſicē expoſui re
ſaluati ex mōte ſyon vt eſſet domino
regnū. Hoc obſcurū erat anteq̄ fiēt:
ſꝫ factū quis nō fidelis agnoſcat: Na
um vero ꝓpheta immo ꝑ illū deus. exter
minabo inquit ſculptilia et conflatilia
ponā ſepulturā tuā: q̄ veloces ecce ſu:
per mōtes pedes euāgeliſantis et ānū
ciantis pacem. Celebra iuda dies fe:
ſtos tuos. redde vota tua. q̄ iā nō adi
cient vltra. ut trāſeāt in vetuſtatē: ↄſū
matū ē. ↄſumptū ē. ablatū ē. Aſcēdit
q̄ inſufflat in faciē tuā: eripiens te ex
tribulacōne. Quis aſcendeit ab infe:
ris. et inſufflauit i faciē iude. hoc ē in
iudeoꝝ diſcipuloꝝ ſpm̄ ſcm̄: recolat
q̄ meminit euāgeliū. Ad nouū enī te:
ſtamētum ꝑtinent. quoꝝ dies feſti ita
ſpūaliter innouātur: ut i vetuſtatē trā
ſire nō poſſint. Porro ꝑ euāgeliū ex:
terminata ſcuptilia. et ↄflatilia id ē
idola deoꝝ falſoꝝ. et obliuioni tāq̄
ſepulture tradita iā videmus. et hāc
etiā in hac re ꝓphetiā ↄpletā eſſe cogno
ſcimus. Abacuc de quo alio q̄ de cri
ſti aduētu q̄ futurus erat intelligitur
dicere: Et reſpondit dñs ad me et di:
xit. Scribe viſū aptū in buxo. ut aſſe
quatur q̄ legit ea. q̄ adhuc viſio ad
tēpus: et orietur in fine. et nō in vacuū
Si tardauerit ſuſtine eū: q̄ veniēs ve
niet. et nō morabitur. Ca. xxxij.

In oracōne aūt ſua cū cantico.
cui niſi xp̄o domino dicit: Domi
ne audiui audicōnē tuā et timui: dñe
ↄſideraui opa tua et expaui. Quid enī
hoc ē. niſi ꝑcognite noue ac repētine
ſalutis hoīm ineffabilis admiracō: In
medio duoꝝ aīalū cognoſceis q̄d ē
niſi āt in medio duoꝝ teſtamētorum:
āt in medio duoꝝ latronū: aut i medi
o moyſi et helie cū illo in mōte ſermoci:
nātiū: Dū appropinquāt āni noſceris
in aduētu tēporis oſtēdeis: nec expo
nēdū ē. In eo dū ↄturbata fuit aīa me
a in ira miſcdie memor eis: quid ē. niſi
q̄ iudeos i ſe trāſfigurauit quoꝝ gē
tis fuit. q̄ cū magna ira turbati crucifi
gerēt xp̄m. ille miſcdie memor dixit.
pr̄ ignoſce illis. q̄ neſciūt q̄d faciūt:
Deus de theman veniet. et ſcūs de mon
te vmbroſo. et ↄdenſo. Qd̄ hic dictuꝫ
ē de themā veniet: alij interp̄tati ſūt ab
auſtro et africo ꝑ qd̄ ſignificatur meri:
dies id eſt feruor caritatis. et ſplēdor
veritatis. Mōtem vero vmbroſū atq̃
ↄdēſum. quāuis multis modis poſſit
intelligi. libentius acceperim ſcriptura
rum altitudinē diuinaꝝ. q̄bꝫ ꝓphetatus

eſt xp̄us. Multa ibi quippe vmbroſa
atqꝫ condenſa ſūt q̄ mēte querētiſ exer
ceant. Inde autē venit: cū ibi eū q̄ in=
telligit inuenit. Operuit celos ꝟtus
eius. et laudis eius plena ē terra. q̄d
ē niſi qꝺ etiā i pſalmo dicitur. exalta
re ſup celos deus. et ſup omnē terram
gloria tua. Splendor eius vt lumen
erit. quid eſt. niſi fama eius creden=
tes illuminabit. Cornua in manibꝫ e
ius. quid ē. niſi tropheū crucis. Et po
ſuit caritatē firmā fortitudinis ſue: nec
exponēdū ē. Ante faciē eius ibit ver
bum. et ꝓdiet in campum poſt pedes
eius. q̄d ē. niſi q̄ᷓ antequā huc veniēt
ꝓnunciatus ē. et poſtea q̄ᷓ hinc reuiſus
ē annūciatus ē. Stetit et terra cōmota
ē. q̄d ē. niſi ſtetit ad ſbueniēdū. et ter
ra cōmota ē ad credēdū. Reſpexit et ta
buerūt gētes: hoc ē miſeratus ē: et fec
pulos penitētes. Contriti ſunt mōtes
violentia. hoc ē. vim facientibꝫ mira=
culis. elatoꝝ cōtrita eſt ſupbia. Deflu
xerūt colles eternales: hoc ē humili
ati ſunt ad tempus: vt erigētur in e
ternū. Ingreſſus eternos eius ꝓla=
boribꝫ vidi: hoc eſt. nō ſine mercede
eternitatis laborem caritatis aſpexi.
Tabernacula ethiopum expaueſcēt
et tabernacula terre madian: hoc eſt
gētes repentino ꝑterrite nūcio mira=
bilium tuoꝝ: etiam q̄ nō ſūt in iure ro
mano: erūt in populo xp̄iano. Nūq̄d
in fluminibꝫ iratus es domine. aut in
fluminibꝫ furor tuus: vel in mari impe
tus tuus. Hoc ideo dictum eſt: quia
nō venit nūc vt iudicet mūdū: ſꝫ vt ſal
uetur mūdus ꝑ ipſum. Qui aſcendes
ſup equos tuos: et equitacō tua ſalus:
hoc eſt euāgeliſte tui portabūt te. q̄
reguntur a te: et euangeliū tuū ſalus
ē eis qui credūt in te. Intendēs inten
dēs arcum tuū ſup ſceptra dicit domi
nus: hoc eſt comminateris iudicium tu
um etiā regibꝫ terre. Fluminibus ſcin

detur terra: hoc ē in fluētibꝫ ſermōibꝫ
predicātium te. apientur ad cōfitēdū
hominū corda. quibꝫ dictū ē: ſcindite
corda veſtra. et nō veſtimenta. Quid
eſt videbunt te. et dolebūt ꝑpli: niſi vt
lugēdo ſint bōi. Quid eſt. diſpergēs
aquas inceſſus. An ambulādo in eis q̄
te vſquequaqꝫ annūciant. hac atqꝫ il
lac diſpergis fluenta doctrine. Quid
ē. dedit abiſſus vocē ſuam. An ꝓfun=
ditas cordis humani quid ei videāt
expſſit. Altitudo fantaſie ſue tāq̄
ꝟſus ſupioris eſt expoſicō: altitudo
enī eſt abiſſus. Nō autē ait fantaſie
ſue: ſubaudiendū ē vocem dedit. hoc
ē quod diximus quid ei videātur ex=
preſſit. fantaſia quippe viſio ē quā
nō tenuit. nō operuit: ſꝫ oſtendo eru=
ctauit. Eleuatus eſt ſol et luna ſtetit in
ordine ſuo: hoc eſt aſcendit xp̄us in
celū: et ordinata eſt eccia ſb rege ſuo
In lucem iacula tua ibūt: hoc ē nō in
occultū: ſꝫ in manifeſtum ꝟba tua mit=
tentur. In ſplendorē choruſcacōis ar
moꝝ tuoꝝ: ſbaudiendū eſt. iacula tu
a ibūt. Dixerat enī ſuis. Que dico vo=
bis in tenebris dicite in lumie. In cō=
minacōne minorabis terram: id eſt cō
minando humiliabis hoies. Et in fu
rore deicies gentes: quia eos q̄ ſe ex=
altant vindicādo collides. Exiſti in
ſalutē populi tui vt ſaluos facias cri=
ſtos tuos: miſiſti in capita iniquoꝝ
mortē: nichil hoꝝ eſt exponēdū. Exci
taſti vincula vſqꝫ ad collum. Et bona
hic poſſunt intelligi vincula ſapiētie:
vt initiantur pedes inopedes eius. et
collū i torquē eius. Precidiſti in ſtu
pore mentis tue: ſubaudiatur vincula
Excitauit enī bona: ꝑcidit mala. De
q̄bꝫ ei dicitur. diſrupiſti vincula mea:
et hoc in ſtupore mentis. id eſt mirabi=
liter. Capita potentiū mouebūtur in
ea. ſcꝫ admiracōe. Adaperiēt morſus
ſuos: ſicut edens pauper in abſconſo.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Potentes enim quidam iudeoꝝ ve
niebant ad dominum ſcã eius ⁊ v̓ba
mirati. et eſurientes panẽ doctrine mã
ducabant abſconſe ꝓpter metũ iude-
oꝝ: ſicut eos ꝓdit euãgeliũ. Et immiſi
ſti in mare equos tuos turbãtes aq̃s
multas: que nichil ſũt aliud q̄ popu-
li multi. Nõ enim alij timore õuterentur
alij furore pſequẽntur: niſi oms turba
rẽtur. Obſtupui ⁊ expauit venter meuſ
a voce oracõis labioꝝ meoꝝ ⁊ intro
iuit tremor in oſſa mea: et ſubtus me
turbata eſt habitudo mea. Jntẽdit in
ea que dicebat. et ipſa ſua oracõne ẽ
pterritus. quã ꝓphetice fundebat: et
in qua futura cernebat. Turbatiſ enĩ
populis multis vidit imminentes ec
cleſie tribulacõnes: õtinuoq̧ ſe mem
brũ eius agnouit atq̧ ait. Requieſcã
in die tribulacõnis. tãq̄ ad eos ptinẽſ
q̃ ſũt ſpe gaudentes: in tribulacõne
patientes. Vt aſcẽdam inquit in po-
pulũ pegrinacõis mee. Recedẽs vti-
q̧ a pplo maligno carnalis cognacõ-
nis ſue. nõ pegrinãte i hac terra nec
ſupnam patriã requirẽte: qm̃ ficus in
quit nõ afferet fructum. et non erunt
natiuitates in vineis: mentietur opus
oliue. et campi nõ facient eſcam. Defe
cerũt ab eſca oues: et non ſupſunt in
pſepib9 boues. Vidit eã gentẽ q̃ cri-
ſtũ erat occiſura. vbertatẽ copiaꝝ ſpi
ritualiũ pdituram: q̃s p terrenã fecun
ditatẽ more ꝓphetico figurauit. Et q̄
irã dei talẽ ꝓpterea paſſa eſt illa genſ
q̄ ignorans dei iuſticiã ſuã volut cõ-
ſtituẽ: iſte õtinuo. ego aũt inq̃t in do-
mino exultabo. gaudebo i deo ſalutari
meo. dominus deus meus v̓tus mea
ſtatuit pedes meos in õſũmacõnem.
ſup excelſa imponet me vt vincã in can
tico eius illo: ſcilꝫ cãtico. de quo ſimilia
quedã dicũtur in pſalmo. ſtatuit ſup̃
petrã pedes meos: et direxit greſſus
meos ⁊ immiſit in os meũ canticũ no-
uum: ymnũ deo nr̃o. Jpſe ergo vincit
in cãtico domini qui placet in eius lau
de nõ ſua: ut qui gloriatur in domino
glorietur. Melius autẽ michi viden-
tur q̃dã codices habere. gaudebo in
deo ihesu meo. q̄ hij q̃ volentes id la-
tine ponẽ nomẽ ipſũ nõ poſuerũt: qd̓
eſt nob̃ amicius ⁊ dulcius nominare.

Jheremias ꝓpheta ¶ Ca. xxxiij
de maioribꝰ ẽ ſicut ⁊ yſayas non
de minoribꝰ ſicut ceteri de quoꝝ ſcri-
ptis nõnulla iam poſui. Prophetauit
aũt regnãte ioſya in ihrlm ⁊ apud ro
manos ancho marcio. iam propinq̃n
te captiuitate iudeoꝝ. Tetẽdit autẽ
ꝓphetiam vſq̧ ad q̃ntũ mẽſem captiui
tatis: ſicut in eius lr̃is inuenimus. So
phonias aũt vnus de minoribꝰ adiun
gitur ei. Nam ⁊ ipſe in diebꝰ ioſie pro-
phetaſſe ſe dicit: ſꝫ quouſq̧ non dicit.
Prophetauit ergo iheremias nõ ſo-
lum anchi marcij verum etiam tarqui
nij priſci tẽporibꝰ: quẽ romam habu
erũt q̃ntũ regẽ. Jpe enĩ qñ illa capti
uitas facta ẽ regnaẽ iã ceperat. Pro
phetãs aũt iheremias de xp̃o. ſpũs in
quit oris nr̃i xp̃us dñs captus ẽ in pec
catis nr̃is. ſic breuiter oſtendẽs et do
minũ noſtrũ xp̃m: et paſſum eſſe pro
nob̃. Jtem loco alio. hic deus meus in
q̃t. et nõ eſtiabit᷑ alter ad eũ. q̃ inuenit
om̃ ez viã prudẽtie: et dedit eã iacob
puero ſuo: et iſrl̃ electo ſuo. Poſt hec
in terris viſus ẽ: et cũ hoibꝰ õuſatus ẽ.
Hoc teſtimoniũ quidã nõ iheremie
ſꝫ ſcribe eius attribuũt. q̃ vocabatur
baruch: ſꝫ iheremie celebrãtius habe
tur. Ruſus idẽ ꝓpheta de ipo. ecce in
quit dies veniunt ait dñs. et ſuſcitabo
dauid germẽ iuſtũ. et regnabit rex et
ſapiens erit. et faciet iudiciũ ⁊ iuſticiã-
am in terra. in diebꝰ illis ſaluabit᷑ iu-
da. et iſrahel habitabit õfidẽter: et hoc
eſt nomẽ: qd̓ vocabũt eũ: dominus iu-
ſtus noſter. De vocacõne etiam gẽtiũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

que erat futurã et eã nūc impletã cer-
nimus: ſic locus eſt. Domine deus me
us ⁊ refugiū meum in die maloꝝ. ad
te gentes veniēt ab extremo terre et
dicent. Vere mendacia coluerūt pa
tres noſtri: ſimulacra. et nō eſt in illis
vtilitas. Quia vero non erāt eū agni
turi iudei a quibꝰ eum ⁊ occidi oporte
bat: ſic idem ꝓpheta ſignificat. Graue
cor per oīa ⁊ homo eſt: et q̄s agno-
ſcit eum? Huius eſt etiā illō quod in
libro ſeptimo decīo poſui de teſtamē-
to nouo. cuius ē mediator criſtus. Ip
ſe quippe ihieremias ait. Ecce dies ve-
niūt dicit dominus: et cōſūmabo ſuper
domū iacob teſtamētū nouū. et cetera
que ibi legūtur. Sophonie aūt ꝓphe
te qui cū ihieremia prophetabat. hec
p̄dicta de xp̄o interponam. Expecta
me dic̄ dn̄s in die reſurrectōnis mee
in futurū. quia iudiciū meum vt cogre
gem gētes ⁊ colligam regna. Et ite-
rum. horribilis inquit dominus ſuper
eos. et exterminabit omnes deos ter
re. et adorabit eū vir de loco ſuo: oīs
inſule gētium. Et paulo poſt. tunc in-
quit trāſuertam in populos linguā. et
progenies eius. ut inuocent omnes
nomen domini. et ſeruiant ei ſub iugo
vno a finibus fluminū ethiopie affe
rēt hoſtias michi. in illo die cō fundaris
ex omnibꝰ adinuētionibꝰ tuis quas
impie egiſti contra me: quia tūc auferaꝫ
abs te prauitates iniurie tue. et iam
nō adicies vt magnificeris ſup mōtē
ſcm̄ meum. et ſubrelinquā ī te populū
manſuetum ⁊ humilem. et verebūtur a
nomine domini: qui reliqui fuerit iſra-
hel. Hec ſūt reliquie de q̄bꝰ alibi ꝓphe-
tatur. quod apoſtolus etiam commemo-
rat. ſi fuit numerus filioꝝ iſrahel ſicut
harena maris. reliquie ſalue fiēt. He
quippe in criſtum illius gētis reliquie
crediderunt. ¶ Ca. xxxiiij.
In ipa porro babilonie capti-
uitate prius ꝓphetauerūt daniel ⁊ eze
chiel: alij ſcꝫ duo ex ꝓphis maioribꝰ.
Quoꝝ daniel etiam tēpus quo ventu
rus fuerat xp̄us atqꝫ paſſurus. nume
ro definiuit annoꝝ. qđ longum ē cō-
putando moſtrāre: et ab alijs factita
tū ē ante nos. De poteſtate vero eius.
et eccīa: ſic locutus eſt. Videbā in q̄t
in viſu noctis. et ecce cum nubibꝰ celi
vt filius hominis veniens erat. et vſqꝫ
ad veuſtū dierū puenit. et in conſpectu
eius platus eſt. et ipſi datus eſt pñci-
patus ⁊ honor ⁊ regnū. et oīs popu
li. tribꝰ ⁊ lingue ipſi ſuiēt. Poteſtas
eius poteſtas eterna que nō trāſibit:
et regnū eius nō corrūpetur. Ezechiel
q̄ꝫ more ꝓphetico p dauid xp̄m ſigni-
ficans. qꝫ carnē dauid ſemine aſſum-
pſit ꝓpter quā formā ſerui q̄ factus eſt
homo etiā ſeruus dei dicitur idem filius
dei: ſic eū prophetādo pñūciat ex pſo
nā dei patris. Et ſuſcitabo inq̄t ſup pe
cora mea paſtorē vnū qui paſcat ea.
ſeruū meum dauid: et ipſe paſcet ea. et
ipſe erit hijs in paſtorē. ego autē do
minus ero eis in deū ⁊ ſeruus meus da-
uid pñceps in medio eoꝝ: ego domi
nus locutus ſum. Et alio loco. Et rex
inquit vnus erit omnibꝰ imperans. et
nō erūt vltra due gētes nec diuidēt
amplius in duo regna. neqꝫ polluētur
vltra in ydolis ſuis. et abominacōibꝰ
ſuis. et in cūctis iniq̄tatibꝰ ſuis. et ſal-
uos eos faciam de vniūſis ſedibꝰ ſuiſ
in quibꝰ peccauerunt. et mūdabo eos
et erūt michi populus. et ego ero illiſ
deus. et ſeruus meus dauid rex ſuper e
os: et paſtor vnus erit omniū eoꝝ.
Reſtant minores ¶ Ca. xxxv.
tres ꝓphete. qui prophetauerūt
in fine captiuitatis. aggeus. zachari-
as. malachias. Quoꝝ aggeus xp̄m
et eccleſiā hac aptius breuitate pro
phetat. Hec dicit dominus exercituū
Adhuc vnu modicum eſt. et ego

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cõmouebo celum ⁊ terrã ⁊ mare ⁊ ari
dam· et mouebo oẽs gẽtes: et veniet·
deſideratus cunctis gẽtib᷒. Hec pro
phetia ꝑtim impleta iam cernitur: ꝑtim
ſperatur in fine cõplẽda. Mouit eñi ce
lum angeloꝝ ⁊ ſiderum teſtimonio·
qñ incarnatus ẽ xp̃uſ. Mouit terrã in
gẽti miraculo de ip̃o ṽginis partu· mo
uit mare ⁊ aridã cũ ⁊ in inſulis ⁊ in or
be toto xp̃us ãnũciat᷑. Ita moueri oẽs
gẽtes videmus ad fidẽ. Jam vero qđ
ſequitur· et veniet deſideratus cunctis
gentib᷒· de nouiſſimo eius expectat᷑
aduẽtu. Ut eñi eẽt deſideratus expe⸗
ctãtib᷒: prius oportuit eum dilcm̃ eſſe
credentibus Zacharias de xp̃o ⁊ ec
cleſia· exulta inq̃t valde filia ſyon· iu⸗
bila filia ihrl̃m ecce rex tuus veniet tibi
iuſtus ⁊ ſaluator ipſe pauper ⁊ aſcen⸗
dens ſup aſinũ ⁊ ſuper pullum filiũ aſi
ne· et poteſtas eiuſ a mari vſq; ad ma
re· et a fluminib᷒ vſq; ad fines terre·
Hoc qñ factũ ſit· ut dominuſ xp̃us in
itinere iumẽto huius generis vteret᷑
in euãgelio legitur· vbi ⁊ hec ꝓphetia
cõmemorat᷑ ex ꝑte· q̃ntũ illo loco ſuffi
cere viſũ ẽ· Alio loco ad ipſũ xp̃m in
ſp̃u prophetie loquens de remiſſione
peccatoꝝ ꝑ eius ſanguinẽ· tu q̃ȝ inquit
in ſanguine teſtamẽti tui emiſiſti vin
ctos tuos de lacu in quo nõ eſt aqua
Quid p hũc lacum velit intelligi · poſ
ſũt diuerſa ſentiri etiam ſecũ dũ rcãm
fidem: michi tñ videtur nõ eo ſignifi⸗
cari melius niſi humane miſerie ꝓfun
ditatem ſiccam quodamõ ⁊ ſterilem·
vbi nõ ſunt fluenta iuſticie· ſȝ iniqui⸗
tatis lutũ. De hoc quippe lacu etiã in
pſalmo dicitur. Et eduxit me de lacu
miſerie: et de luto limi. Malachiaſ pro
phetãs eccleſiã quã p criſtũ cernimuſ
propagatã: iudeis aptiſſime dicit ex
pſona dei. Nõ eſt michi volũtas in vo
bis: et munus nõ ſuſcipiã de manu ve⸗
ſtra. Ab ortu eñi ſolis vſq; ad occaſũ
magnũ nomẽ meum in gẽtib᷒· et in
omni loco ſacrificabitur ⁊ offeret᷑ no
mini meo oblacõ mũda: quia magnũ
nomẽ meũ in gentib᷒ dicit dominus.
Hoc ſacrificium p ſacerdotiũ xp̃i ſe⸗
cũdũ ordinẽ melchiſedech cũ in oĩ
loco a ſolis ortu vſq; ad occaſũ deo iã
videmus offerri· ſacrificium autem
iudeoꝝ quib᷒ dcm̃ eſt· nõ ẽ michi vo
luntas in vobis nec accipiam munus
de manib᷒ veſtris· ceſſaſſe negaẽ non
poſſum. Quid adhuc expectant aliu;
xp̃m cũ hoc qđ prophetatũ legũt et
impletum vident· impleri nõ potuerit
niſi p ipſũ: Dicit eñi paulopoſt de ip̃o
ex pſona dei. Teſtamẽtũ meũ erat cũ
eo vite ⁊ pacis· et dedi ei timorem vt
timeret me· et a facie nominis mei re⸗
uereretur: lex veritatis erat in ore ipi
us in pace dirigẽs ambulabit mecũ·
et multos cõuẽtet ab iniquitate· qm̃ labi
a ſacerdotis cuſtodient ſcientiã· et le
gem exquirẽt ex ore eius: qm̃ ange⸗
lus omnipotentis domini ẽ. Nec mirã
dum eſt· quia angelus omnipotentiſ
dictus ẽ xp̃us ihēſus. Sicut eñi fuiuſ
ꝓpter formã ſui· in q̃ venit ad homieſ·
ſic ⁊ angelus propter euãgelium qđ
nũciauit hominib᷒. Nã ſi greca iſta in
terp̃temur· euangelium bona ãnũcia
tio ẽ: et angelus nũcius. De ipſo quip
pe iterum dicit. Ecce mittam angelum
meũ · et pſpiciet viam ante faciem me
am ⁊ ſubito veniet in tẽplum ſuũ domi
nus quẽ vos queritis ⁊ angelus teſta
menti quẽ vos vultis. Ecce veniet di⸗
cit dominus omnipotẽs· et quis ſuſti
nebit diẽ introitus eius aũt quis re⸗
ſiſtet in cõſpectu eius: Hoc loco ⁊ pri⸗
mum ⁊ ſecundũ xp̃i p̃nũciauit aduẽ
tum. Primũ· ſcilȝ de quo ait · et ſubito
veniet in templum ſuũ id ẽ in carnẽ ſu
am: de qua dixit in euangelio· ſoluite
templum hoc· et in triduo reſuſcitabo
illud. Secũdũ vero vbi ait· ecce veniet

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dicit dominus omnipotēs et quis ſuſti
nebit diem introitus eius. aut q̄s reſi
ſtet in aſpectu eius? Quod aūt dixit
dominus quē vos queritis. et angel9
teſtamēti quē vos vultis. ſignificauit
vtiq3 etiā iudeos ſecundū ſcripturas
quas legūt xp̄m querere ꝛ velle. ſed
multi eoꝝ quē queſierūt ꝛ voluerūt.
veniſſe nō agnouerūt: excecati in cor
dib9 ſuis p̄cedētib9 meritis ſuis. Nō
ſane hic nominat teſtamentū vel ſupra
vbi ait. teſtamentū meū erat cū eo. vel
hic vbi eum dixit angelū teſtamenti.
nouū procul dubio teſtamentū debem9
accipere. vbi ſempiterna. nō vetus vbi
tēporalia ſūt pmiſſa: q̄ p magno ha
bentes plurimi infirmi ꝛ deo vero talū
rerū mercede deſeruientes. qn̄ vident
impios abūdare turbātur. Propter
qđ idem p̄pheta. vt noui teſtamēti be
atitudinē eternā que nō dabitur niſi
bonis. diſtinguēt a veteris terrena fe
licitate q̄ plerumq3 datur ꝛ malis. in
grauaſtis inq̄t ſup me v̄ba veſtra dic̄
dominus. et dixiſtis: i quo detraxim9
de te? Dixiſtis. vanus eſt omnis qui
ſeruit deo: et q̄d plus. q2 cuſtodiuimus
obſuacōēs eius. et q2 ābulauimus ſup
plicātes an̄ faciē dn̄i oīpotēntis? Et nunc
nos b̄ti ficamus alienos. et reedificāt̄
oēs q̄ faciūt iniqua. et aduerſati ſūt
deo. et ſalui facti ſunt. Hec oblocuti
ſūt qui timebāt dominū. vnuſquiſq3
ad p̄ximū ſuū. et animaduertit domin9
et audiuit. et ſcripſit librū memorie
in conſpectu ſuo eis qui timent dominū:
et reuerentur nomen eius. Iſto libro
ſignificatū eſt teſtamētū nouū. Dein
q3 qđ ſequitur. audiamus. Et erunt
michi dicit dominus oīpotēs in die
qua ego facio in adquiſicōnē. et eli
gam eos ſicut eligit homo filium ſuū
ſeruientem ſibi. et conuertimini ꝛ videbi
tis inter iuſtum. et inter ſeruiētem deo
et non ſeruiētem. quia ecce dies veniet

ardēs ſic̄ clibanus ꝛ cremabit eos.
et erūt oēs alienigene. et oēs faciē
tes iniq̄tatē ſtipula. et incendet illos
dies qui adueniet. dicit dominus om
nipotens et nō derelinquetur eoꝝ ra
dix neq3 ſarmentū. et orietur vobis ti
mētib9 nomē meum ſol iuſticie. et ſani
tas in pennis eius. et exibitis ꝛ exul
tabitis ſic̄ vituli ꝛ ex vinculis reſoluti
et conculcabitis iniquos ꝛ erūt cinis ſub
pedib9 veſtris in die in quo ego facio
dicit dn̄s omnipotēs. Hic ē qui dicit̄
dies iudicij de quo ſuo loco ſi deus vo
luerit loq̄mur vberius. ¶ Ca. xxxvi.

Poſt hos tres p̄phetas aggeum.
zachariā. malachiā. p idē tpus
liberacōis populi ex babilonica ſeru
tute. ſcripſit etiam eſdras q̄ magis re
rū geſtaꝝ ſcp̄tor eſt habitus q̄ꝫ p̄phe
ta. ſicuti ē ꝛ liber qui appellatur heſter
cuius res geſta in laudē dei nō lōge
ab hijs temporib9 inuenitur: niſi forte
eſdras in eo xp̄m p̄phetaſſe intelligē
dus eſt qđ inter quoſdam iuuenes
orta queſtione. q̄d amplius valeret
in reb9. cū reges vnus dixiſſ3. alter vi
num. tercius mulieres que plerumq3
regib9 imperarēt: idē tn̄ tercius verita
tem ſup oīa demōſtrauit ēē victri
cem. Conſulto autē euāgelio xp̄m ēē
cognoſcimus veritatē. Ab hoc tēpe
apud iudeos reſtituto templo nō re
ges ſ3 p̄ncipes fuerunt vſq3 ad ariſto
bolum. quoꝝ ſupputacō temporꝝ non
in ſcripturis ſanctis que appellantur
canonice. ſ3 in alijs inuenitur: in quib9
ſūt ꝛ machabeoꝝ libri quos nō iudei.
ſ3 eccl̄ia p canonicis habet. p̄pter quo
rūdam martirū paſſiones vehementeſ
atq3 mirabiles: qui anteq̄ꝫ xp̄us veniſ
ſet in carne. vſq3 ad mortē p dei lege
certarunt. et mala grauiſſima atq3 hor
ribilia ptule rūt Ca. xxxvij.

Tempore igitur p̄phetaꝝ nr̄orum
quoꝝ iam ſcp̄ta ad noticiā fere omiū

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

gentiū pūenerūt· et multomagis poſt
eos fuerūt phi gētiū· q̄ hoc etiā nomīe
vocarētur· qđ cepit a ſamio pithago
ra qui eo tempore quo iudeoꝝ eſt ſolu
ta captiuitas cepit excellē atꝫ cogno
ſci. Multomagis ergo ceteri philoſo
phi poſt ꝓphetaſ reperiūtur fuiſſe. Nā
ipſe ſocrates athenienſis mgr̄ omīū
q̄ tūc maxime claruerūt· tenens in ea
pte q̄ moralis vel actiua dicitur pn̄ci-
patū· poſt eſdram in cronicis inuenit̄
Nam multo poſt etiam plato natus ē
qui longe ceteros ſocratis diſcipuloſ
ante iret. Quib' ſi addamus etiam ſu
piores qui nondum phi vocabantur
ſeptē ſcꝫ ſapientes· ac deinde phiſicoſ
qui thaleti ſucceſſerunt in pſcrutāda
natura rerū ſtudiū eius imitati anaxi
mandrum ſcꝫ ⁊ anaximenen ⁊ anaxa-
goram alioſqꝫ nōnullos· añq̄ pithà-
goras ſe philoſophū primus ꝓfitere
tur: nec illi prophetaſ noſtros vniūſoſ
temporis antiquitate p̄cedūt· qñqui-
dem tales poſtq̄ ceteri fuerūt regnā
te romulo emīuiſſe fertur quando de
fontib' iſrahel in eis literis que toto
orbe emanarent ꝓphetie flumē erupit
Soli igit̄ illi theologi poete orphe-
us· linus· muſeus· et ſi q̄s alius apud
grecos fuit· hiis propheis hebreis
quoꝝ ſcripta in aūctate habemuſ an
nis reperiuntur priores. Sed nec ipi
verum theologū nr̄m moyſen q̄ vnuꝫ
verū deum veraciter predicauit cuius
nunc ſcripta in aūctatis canone p̄ma
ſunt tempore p̄uenerūt: ac p hoc quā
tum ad grecos attinet in qua lingua
litere huius ſeculi maxime ferbuerūt
nichil habent vnde ſapientiam ſuam
iactent: qđ relgioni noſtre vbi vera ſa
pientia ē· ſi non ſuperior ſaltem vide
atur antiquior. Verū qđ fatendū eſt
nō quidē in grecia ſꝫ in barbaris gē
tib' ſicⁱ i egipto· iā fuāt añ moyſen nō
nulla doctria q̄ illoꝝ ſapientia dicēt̄

alioquī nō ſcriptū eſſꝫ i libris ſanctiſ·
moyſen eruditū fuiſſe omni ſapientia
egiptioꝝ. Tūc vtiqꝫ qñ ibi natus et
a filia pharaonis adoptatus atqꝫ nu
tritus etiā liberaliter educatus ē. Sꝫ
nec ſapientia egiptioꝝ ſapiētiā pro-
phetaꝝ nr̄oꝝ tpe añcedē potuit: qm̄-
q̄dem ⁊ abrahā propheta fuit. Quid
autē ſapientie eſſe potuit i egipto añ
q̄ eis yſis quā mortuā tāq̄ deam ma-
gnā colendam putauerūt literas tra
deret: Yſis porro inachi filia fuiſſe ꝓ-
ditur: q̄ p̄mus regnaē cepit argiuis·
qñ abrahe iam nepotes reperiūtur ex

orti. Ca· xxxviij·

NAm vero ſi longe antiquiora re
petam· et ante illud grande diluuiuꝫ
noſter erat vtiqꝫ noe p̄riarcha: quem
prophetā q̄ꝫ nō immerito dixerim. Si
q̄dē ipa archa quā fecit ⁊ in q̄ cū ſuis
euaſit: prophetia nr̄oꝝ temporꝝ fuit.
Quid enoch ſeptimus ab adā: Nō-
ne etiā in canonica ep̄la ap̄li iude pro
phetaſſe p̄dicatur: quoꝝ ſcripta vt a
pud iudeos ⁊ apud nos in auctorita
te nō eſſent nimia fecit antiq̄tas: pro
pter quam videbantur habenda eſſe
ſuſpecta· ne ꝓferrentur falſa eſſe p fu-
turis. Nam ⁊ ꝓferuntur quedam que
ipſoꝝ eſſe dicūtur ab eis qui p ſuo ſen
ſu paſſim qđ volūt credūt. Sꝫ ea ca-
ſtitas canonis nō recipit· nō qđ eoꝝ
hominū q̄ deo placuerunt reprobetur
aūctas: ſꝫ q̄ iſta eſſe nō credantur ip
ſoꝝ. Nec mirum debet videri q̄ ſuſpe
cta habeātur q̄ ſub tāte antiq̄tatis no-
mine ꝓferuntur· qñq̄dē in ipa hiſtori
a regum iuda ⁊ regū iſrl̄ q̄ res geſtaſ
ōtinet· de q̄b' eidē ſcripturē canonice
credimus· ōmemorantur plurima q̄
ibi nō explicātur· et i libris alijs inue
niri dicūtur quos prophete ſcripſerit:
et alicubi eoꝝ q̄ꝫ prophetaꝝ nomia
nō tacētur· nec tñ inueniuntur in cano
ne quē recipit populus dei. Cuius rei

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

fateoꝛ cauſa me latet: niſi qđ exiſtimo
etiam ipſos quibus ea q̄ in auctorita
te religionis eſſe deberēt ſanctus vti
qȝ ſpūs reuelabat: alia ſic hoīes hi
ſtorica diligentia. alia ſicut ꝓphetas
inſpiracōne diuina ſcribere. atqȝ hec
ita fuiſſe diſticta. ut illa tāq̄ ipſiſ. iſta
vero tāq̄ deo ꝑ ipſoſ loquēti iudicarē
tur eſſe tribuenda: ac ſic illa ꝑtinēnt
ad vbertatē cognicōnis. hec ad religi
onis auctoritatē. in qua auctoritate
cuſtoditur canō. ꝓpter quē iam ſi qua
etiam ſub nomine veroꝝ ꝓphaꝝ ſcri
pta ꝓferūtur. nec ad ipam copiā ſcīe
tie valēt: quoniā vtrum eoꝝ ſint quo
rum eſſe dicūtur incertū eſt. et ob hoc
eis nō habetur fides. maxime hijs in
quibꝰ etiam ↄtra fidem libroꝝ canoni
coꝝ quedā legūtur: ꝓpter qđ ea ꝓr
ſus nō eē apparet illoꝝ. ¶ Ca. xxxix.

Non itaqȝ credendū ē q̄ nōnul
li arbitrātur hebreā tm̄ linguaȝ
ꝑ illū q̄ vocabatur heber vnde hebre
oꝝ vocabulū eſt fuiſſe ſuatā atqȝ in
de ꝑueniſſe ad abraham. hebreas au
tem literas a lege cepiſſe que data ē
ꝑ moyſen ſȝ potius ꝑ illā ſucceſſioneȝ
pr̄m memoratā linguā cū ſuis literiſ
cuſtodiam. Denīqȝ moyſes in populo
ↄſtituit qui docēdis literis preeſſent
p̄uſquā diuīe legis vllas literas noſ
ſent. Hos appellat ſcriptura grama
tos yſagogoſ q̄ latīe dici p̄nt lraꝝ in
ductoreſ vel itroductoēſ eo q̄ eas in
ducāt id ē itroducāt q̄dāmō in corda
diſcētiū: vel ī eas potiuſ ipos q̄s docēt
Nulla igitur gēs de antiq̄tate ſue ſa
pientie ſup p̄riarchas ⁊ ꝓphetas no
ſtroſ quibꝰ diuīa inerat ſapientia vlla
vanitate ſe iactauerit: quādo nec egi
ptus inuenitur que ſolet falſo ⁊ inani
ter de ſuaꝝ doctrīnaꝝ antiq̄tate glo
riari. qualicūqȝ ſapiētia ſua p̄riarcha
rum noſtroꝝ tēpoꝛe preueniſſe ſapi
entiam. Neqȝ enī quiſq̄ dicere aude
bit mirabilium diſciplīnaꝝ eos ꝑitiſ
ſimos fuiſſe anteq̄ literas noſſent id
eſt anteq̄ yſis eo veniſſȝ eaſqȝ ibi docuiſ
ſet. Ipa porro eorum memorabilis do
ctrīna q̄ appellata eſt ſapientia: quid
erat niſi maxime aſtronomia. et ſi q̄d
aliud taliū diſciplīnaꝝ magis ad ex
ercenda ingenia. q̄ ad illuminādas
vera ſapientia mentes ſolet valē. Nā
qđ attinet ad p̄hiam que ſe docere ꝓ
fitetur vnde fiant homines btī. circa
tempoꝛa mercurij quē termegiſtrum
vocauerūt ī illis terris eiuſmōi ſtudi
a claruerūt: longe quidē ante ſapiē
tes vel philoſophos grecie. ſȝ tn̄ poſt
abrahamꝫ yſaac ⁊ iacob. et ioſeph. in
mirū etiā poſt ipſū moyſen: eo q̄ ipſo
tp̄e quo moyſes natus ē fuiſſe reꝑit
athlas ille magnus aſtrologus pro
methei frater maternus. auus mercu
rij maioris: cuius nepos fuit term egi
ſtus ille mercurius. ¶ Ca. xl.

Fruſtra itaqȝ vaniſſima preſum
ꝑcōne garriunt quidā dicenteſ
ex quo racōne ſyderū oprehendit egi
ptus: amplius q̄ cētū ānoꝝ milia nu
merari. In quibꝰ enī libris iſtum nu
merū collegerūt: qui nō multū ān an
noꝝ duo milia lr̄as magiſtra yſide di
dicerūt. Nō enī ꝑuus auctoꝛ eſt in hi
ſtoria varro qui hoc ꝓdidit. qđ a lite
raꝝ etiā diuinaꝝ veritate nō diſſonat.
Cum enī ab ipſo p̄mo homine q̄ ē ap
pellatus adā. nōdū ſex milia annoꝝ
compleantur. quomodo nō iſti ridēdi
potius q̄ refellendi ſunt. quia de ſpa
cio tēpoꝝ tam diuerſa ⁊ huic explo
rate veritati tā ↄtraria ꝑſuadē conant.
Cui enī meliuſ cū narret p̄terita credi
mus. q̄ q̄ etiā futura p̄dixit. q̄ p̄ſentia
iā videamus. Nā ⁊ ipa hiſtoricoꝝ in
ter ſe diſſonātiā copiā nob̄ prebet vt
ei potius credē debeamus qui diuine
quā tenemus non repugnet hiſtorie.
Porro autem ciues impie ciuitatis

diffuſe vſqꝫquaqꝫ ꝑ terras cū legunt
doctiſſimos homines quoꝝ nullius
contemnēda videatur auctoritas: inter
ſe de rebꝰ geſtis ab etatis noſtre me=
moria remotiſſimis diſcrepantes. cui
potius credē debeāt nō inueniūt. Nos
vero in noſtre religionis hiſtoria ful
ti auctoritate diuina. quicquid ei reſi
ſtit nō dubitamus eſſe falſiſſimū. quo
modolibet ſeſe habeāt cetera ſecula=
ribꝰ curis: que ſeu vera ſeu falſa ſint. ni
chil momēti afferūt. quo recte beate=
qꝫ viuamus. Ca. xli.

Et aūt iam cognicōꝫ omittamꝰ
hiſtorie ipſi phi a quibꝰ ad iſta pro
greſſi ſumus qui nō vidētur laboraſ=
ſe in ſtudijs ſuis niſi vt inuenirēt quo
modo viuendū eſſet accomodate ad
beatitudinē capeſcēdam. cur diſſenſe=
runt ⁊ a magiſtris diſcipuli ⁊ inter ſe
condiſcipuli: niſi quia vt homines hūa=
nis ſenſibꝰ ⁊ hūanis racōcinacōibꝰ
iſta queſierūt? Ubi quāuis eē potuerit
et ſtudium gloriandi quo quiſqꝫ alio
ſapientior ⁊ acutior videri cupit. nec
ſententie quodāmō addictus aliene.
ſꝫ ſui dogmatis ⁊ opinionis inuētor: tū
vt nōnullos vel etiā plurimos eoꝝ fu
iſſe ↄcedam quos a ſuis doctoribꝰ vel
diſcendi ſocijs. amor veritatis abru=
perit. vt ꝓ ea certarent quā veritatē
putarēt. ſiue illa eſſet ſiue nō eſſet: quid
agit. aut quo vel qua vt ad btūdinē
ꝑueniatur. hūana ſe porrigit infelici=
tas. ſi diuina nō ducit aūctas? Deni=
qꝫ auctores noſtri in quibꝰ nō fruſtra
ſacraꝝ literaꝝ figitur ⁊ terminatur ca
non. abſit vt inter ſe aliqua racōe diſ
ſentiāt. Unde nō immerito cū illa ſcri
berēt eis deū vel ꝑ eos locutū. nō pau
ci in ſcolis atqꝫ gymnaſijs litigioſis di
ſputacōibꝰ garruli. ſꝫ in agris atqꝫ
vrbibꝰ cū doctis atqꝫ indoctis. tot tā
tiqꝫ populi crediderūt. Ipſi ſane pau=
ci eſſe debuerūt. ne multitudine vile=
ſcerēt: quod religione carū eē oportēt. Nec
tū ita pauci: vt eoꝝ nō ſit mirāda con
ſenſio. Neqꝫ eni in multitudine phoꝝ
qui labore etiaꝫ literario monimenta
ſuorum dogmatum reliquerūt. facile
quis inuenerit: inter quos cūcta que
ſenſerūt ↄueniāt. Quod oſtendē hoc
opere longum eſt. Quis aūt ſecte cu
iuſlibet auctor ſic eſt in hac demoni=
cola ciuitate approbatus: ut ceteri im
probarentur qui aduerſa ⁊ diuſa ſenſe
rūt? Nonne apud athenas ⁊ epicurei
claruerūt aſſerētes res humanas ad
deoꝝ curā nō ꝑtinē: et ſtoyci qui con=
traria ſentientes eas regi atqꝫ muniri
dijs adiutoribꝰ atqꝫ tutoribꝰ diſputā
bant? Unde miror cur anaxagoras
reus factus ſit quia ſolem eē dixit lapi
dem ardentem negās vtiqꝫ deū cum.
in eadem ciuitate gloria clarueit flo=
ruerit epicurus vixeritqꝫ ſecurus: nō
ſolū ſolem. vel vllum ſiderū deum eē
nō credēs. ſꝫ nec iouē nec vllū deoꝝ
omnino in mūdo habitarē cōtendens:
ad quē preces hoim ſupplicacōeſqꝫ ꝑ
ueniāt. Nonne ibi ariſtippus in volu=
ptate corporis ſummū bonū ponēs. ibi
antiſtenes virtute animi potius hoīem
fieri beatum aſſeuerans. duo philoſo
phi nobiles ⁊ ambo ſocratici in tā di=
uerſis atqꝫ inter ſe contrarijs finibꝰ vite
ſummā locantes. quoꝝ etiam ille fugi
endam iſte adminiſtrādā ſapiēti di=
cebat eē rēpublicā: ad ſuam quiſqꝫ ſe
ctā ſectādā diſcipulos ↄgregabat?
Nempe palam in ↄſpicua ⁊ notiſſima
porticu in gymnaſijs. in hortulis in lo
cis publicis ac priuatis cateruatī ꝓ
ſua quiſqꝫ opinione certabāt. alij aſſe
rētes vnū. alij innumerabiles mūdos.
ipſū autē vnū. alij ortum eſſe. alij vero
inicium nō habere. alij interiturū. alij
ſemper futurū. alij mente diuina alij for
tuitu ⁊ caſibꝰ agi. alij immortales eſſe
aīas. alij mortales: et qui immortales

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

alij reuolui in beſtias. alij nequaq̃. qui
vero mortales: alij mox interire poſt
corpus. alij viuere etiã poſtea vel paulo
lum vel diutius. nõ tñ ſemp. alij in cor
pore cõſtituẽtes finẽ boni. alij in animo
alij in vtroq;. alij extriſecus poſita eti
am bona ad aĩam ⁊ corpus adẽdẽtes. alij
ſenſibꝫ corporis ſemp. alij nõ ſemper.
alij nũq̃ putãtes eẽ credẽdũ. Has et
alias pene innumerabiles diſſenſiões
philoſophorũ. quis vnq̃ populus. q̃
ſenatus. q̃ poteſtas vel dignitas pu
blica impie ciuitatis diiudicãdas ⁊ a
lias pbãdas ac recipiẽdas. alias im
pbãdas repudiandasq; curauit: ac
nõ paſſim ſine vllo iudicio cõfuſeq; ha
buit in gremio ſuo tot cõtrouẽſias ho
minũ diſſidẽtiũ. nõ de agris ⁊ domibꝫ
vel q̃cunq; pecuniaria racõne. ſʒ de hiſ
rebꝫ q̃bꝫ ã miſere viuitur. ã btẽ. Vbi
et ſi aliq̃ vera dicebãtur: eadẽ licentia
dicerẽtur ⁊ falſa pfus. vt nõ fruſtra
talis ciuitas miſticũ vocabulum babi
lonis acceperit. Babilon quippe inter
pretatur cõfuſio quod nos iã dixiſſe
meminimus. Nec intereſt diaboli regiſ
eius q̃ cõtrarijs inter ſe rixẽt erroribꝫ:
q̃s merito multe varieq; impietatis pi
ter poſſidet. At vero gẽs illa. ille popu
lus. illa ciuitas. illa reſpublica. illi iſra
helite. quibꝫ credita ſunt eloquia dei.
nullo modo pſeudo pphetas cum veris
pphetis parilitate licentie cõfuderunt
ſʒ concordes inter ſe atq; in nullo diſſen
tientes. ſacrarũ literarũ veraces ab eiſ
agnoſcebãtur ⁊ tenebãtur auctores.
Ipſi eis erant philoſophi. hoc ẽ ama
tores ſapientie. ipſi ſapientes. ipſi the
ologi. ipſi pphete: ipſi doctores pbita
tis atq; pietatis. Quicunq; ſecundum
illos ſapuit ⁊ vixit nõ ſcðm hominem
ſʒ ſcðm deum qui p eos locutus eſt ſa
ſapuit ⁊ vixit. Ibi ſi phibitũ eſt ſacri
legiũ: deus phibuit. Si dictũ ẽ hono
ra patrẽ tuũ ⁊ matrẽ tuam: deus iuſſit

Si dictũ ẽ nõ mechaberis. nõ homici
diũ facies. nõ furaberis. et cetera huiuſ
modi: nõ hec ora hũana. ſʒ oracula di
uina fuderũt. Quicquid philoſophi
quidem inter falſa que opinati ſũt ve
rum videre potuerũt. et laborioſis diſpu
tacõibꝫ pſuadẽ moliti ſunt. q̃ mũ
dũ iſtũ fecerit deus. eũq; ipſẽ p̃uidẽtiſſi
mus adminiſtret. de hõeſtate virtutũ. de a
more patrie. de fide amicicie. de boniſ ope
ribꝫ atq; omnibꝫ ad mores pbos p
tinentibꝫ rebꝫ. quãuis neſcientes ad
quẽ finẽ ⁊ quo nam modo eſſent. iſta
omnia referẽda ſũt ppheticis hoc ẽ di
uinis vocibꝫ: quãuis p homĩes in il
la ciuitate populo cõmẽdata ſũt. non
argumentacõnũ concertacõibꝫ inculca
ta: vt nõ hois ingeniũ. ſʒ dei eloquium
cõtemnẽ formidaret. qui illa cognoſce
ret. Ca. xlij.

Has ſacras lras etiã vnus ptho
lomeorũ regum egipti noſſe ſtuduit
et habere. Nã poſt alexandri macedo
nis qui etiã magnus cognominatus ẽ
mirificentiſſimã minimeq; diuturnam
potentiã qua vniuerſam aſyã immo iã
pene totũ orbẽ. ptim vi ac armis. ptim
terrore ſubegerat. q̃ inter cetera ori
entis etiã iudeã ingreſſus obtinuit:
eo mortuo comites eius cũ regnũ illud
ampliſſimũ nõ pacifice inter ſe poſſeſ
ſuri diuiſiſſent. ſʒ potius diſſipaſſent
bellis omnia vaſtaturi: ptholomeos
reges habere cepit egiptus. Quorũ
p̃mus lagi filius. multos ex iudea ca
ptiuos in egiptũ trãſtulit. Huic autẽ
ſuccedẽs alius ptholomeus q̃ ẽ appel
latus philadelphus. oẽs quos ille
adduxerat ſubiugatos liberos redi
re pmiſit: inſup ⁊ dona regia in tẽpluʒ
dei miſit. petiuitq; ab eleazaro tũc pon
tifice dari ſibi ſcpturas quas pfecto
audierat fama predicante diuinas: et
ideo cõcupierat habere in bibliotheca
quã nobiliſſimã fecerat. Has ei cũ idẽ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

pontifex miſiſſꝫ hebreas · poſt ille etiaꝫ
interpretes poſtulauit · et dati ſũt ſe=
ptuagintaduo de ſingulis duodecim
tribubꝰ ſeni homĩes · lingue vtriuſqꝫ
doctiſſimi · hebree ſcilꝫ atꝫ grece · Quo
rum interpretacõ vt ſeptuagintavo
cetur: iam obtinuit ↄſuetudo. Tradit̃
ſane tã mirabilẽ ac ſtupẽdũ planeqꝫ
diuinũ i eoꝝ v̾bis fuiſſe ↄſenſũ: vt cũ
ad hoc opus ſeparati ſinguli ſederĩt (ita
eni eoꝝ fidẽ ptholomeo regi placuit
explorarẽ) · in nullo v̾bo quod idẽ ſi=
gnificaret ⁊ tantũdem valẽt · vel in v̾bo
rum ordine alter ab altero diſcrepa=
ret: ſꝫ tanq̃ ſi vnus eſſet interpres · ita
quod oĩs interpretati ſũt · vnũ erat:
qm̃ reuera ſpũs erat vnus in omnibꝰ.
Et ideo tam mirabile dei munus accepe
rant: vt illaꝝ ſcp̃turaꝝ non tanq̃ hũa
naꝝ · ſꝫ ſicut erãt tanq̃ diuinaꝝ etiam
iſto modo ↄmendaretur auctoritas ·
credituris q̃nqꝫ gentibus profutura.

Quod iam videmus effectũ.
Nam cũ fuerint ⁊ alij ¶ Ca · xliij ·
interpretes qui ex hebrea lingua in
grecã ſacra illa eloquia tranſtulerĩt · ſi=
cut aq̃la ſymmachus theodotion: ſiẽ
etiam illa eſt interp̃tacõ cuius auctor
nõ apparet · et ob hoc ſine noĩe interp̃
tis quinta edicõ nũcupatur: hanc tñ
que ſeptuaginta ẽ tanq̃ ſola eſſet: ſic
recepit eccleſia: eaqꝫ vtuntur greci po
puli criſtiani · quoꝝ pleriqꝫ vtrũ alia
ſit aliqua ignorãt. Ex hac ſeptuagin=
ta interp̃tacõe etiã i latinã linguã in=
terp̃tatũ ẽ · qđ eccleſie latine tenẽt: q̃
uis non defuerit tẽporibꝰ noſtris pre
ſbiter iheronimus homo doctiſſimus
et omniũ trium linguaꝝ peritus · qui
nõ ex greco ſed ex hebreo in latinum
eloquiũ eaſdẽ ſcripturas ↄuerterit. Sꝫ
eius tanti litteraꝝ laborem quãuis iudei
fateantur eſſe veracẽ ſeptuaginta vero
interpretes in multis erraſſe ↄtendãt:
tñ eccĩe criſti tot hominũ auctoritati

ab eleazaro tũc pontifice ad hoc tantũ
opus electoꝝ · neminẽ iudicãt prefe
rendũ: q̃ ⁊ ſi nõ eis vnus appariuiſſet
ſpũs ſine dubitacõne diuinus · ſed in=
ter ſe v̾ba interpretacõnis ſue ſeptu
aginta docti more hominũ ↄtuliſſent ·
vt qđ placuiſſet oĩbꝰ hoc maneret:
nullus eis vnus interpres debuit an=
tepom. Cum vero tñ in eis ſignũ diui
nitatis apparuit · p̃fecto quiſquis ali
us illaꝝ ſcripturaꝝ ex hebrea in quã=
libet aliã linguam interpres eſt verax
ↄgruit illis ſeptuaginta interp̃ti
bus: aut ſi non ↄgruere videtur: alti
tudo ibi p̃phetica ẽẽ credẽda ẽ. Spi
ritus eni q̃ i p̃phetis erat q̃n illa dixe
rũt idem ipſe erat etiã in ſeptuaginta
viris · q̃n illa interpretati ſũt. Qui p̃
fecto autoritate diuina ⁊ aliud dicere
potuit tanq̃ p̃pheta ille vtrũqꝫ dixiſſꝫ ·
q̃ vtrũqꝫ idem ſpũs dicẽt · et hoc ipſũ
aliter · ut ſi nõ eadem v̾ba · idẽ tñ ſen
ſus bene intelligentibus dilucereſceret:
et aliq̃d pretermittere ⁊ aliq̃d adde
re: vt etiã hinc oſtẽdẽtur nõ humanã
fuiſſe in illo opere ſeruitutẽ · quã v̾bis di
cebat interpres · ſꝫ diuinã potius pote
ſtatem q̃ mẽtẽ replebat ⁊ regebat in
terp̃tis. Nõnulli autẽ codices grecos
interp̃tacõnis ſeptuaginta ex hebre=
is codicibꝰ emẽdãdos putarũt: nec
tñ auſi ſunt detrahẽ quod hebrei non
hebãt · et ſeptuaginta poſuerũt · ſꝫ tm̃mo
do addiderunt que in hebreis inuẽta ·
apud ſeptuaginta nõ erãt · eaqꝫ ſignis
quibuſdam in ſtellaꝝ modum factis
ad capita eorundem v̾ſuum notaue=
runt · que ſigna aſteriſcos vocant. Il=
la vero q̃ nõ habẽt hebrei · habent aũt
ſeptuaginta: ſimiliter ad capita v̾ſu=
um iacentibꝰ v̾gulis ſicut ſcribũtur vncie ſi
gnauerunt. Et multi codices has no
tas habentes vſqꝫquaqꝫ diffuſi ſunt
et latini. Que autem nõ p̃termiſſa vel
addita ſꝫ aliter dcã ſũt · ſiue aliũ ſenſũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

faciunt etiam ipſum nõ abhorrentem
ſiue alio modo eundẽ ſenſum explicaẽ
monſtrẽtur: niſi utriſq; codicib⁹ inſpe
ctiſ neq̃ant reperiri. Si ergo vt opor
tet nichil aliud intueamur in ſcriptu=
ris illis niſi q̊d p̄ homines dixerit dei
ſpiritus: q̃cq̃d ẽ in hebreis codicibuſ
et nõ ẽ apd̄ interp̄tes ſeptuagita: no
luit ea p̄ iſtos ſed p̄ illos ꝓphetas dei
ſpũs dicẽ. Quicquid vero ẽ apud ſe=
ptuaginta. in hebreis autẽ codicibuſ
nõ ẽ: p̄ iſtos ea maluit. q̄ p̄ illos idem
ſpũs dicẽ: ſic oſtẽdens vtroſq; fuiſſe
ꝓphetaſ. Iſto enĩ mõ alia p̄ yſayã alia
p̄ iheremiã alia p̄ aliũ aliũq; ꝓphetã: vel
aliter eadẽ p̄ hũc ac p̄ illũ dixit vt vo
luit. Quicq̃d porro apud vtroſq; in=
uenitur. per vtroſq; dicẽ voluit vnus
atq; idẽ ſpũs. ſ; ita vt illi p̄cederent
prophetãdo. iſti ſequentur ꝓphetice il
los interp̄tãdo: q2 ſic in illis vera ⁊ cõ
cordãtia dicentib⁹ vnus pacis ſpũs
fuit: ſic ⁊ in iſtis nõ ſecũ cõferẽtibus. et
tñ tãq̄ vno ore cũcta interpretãtib⁹.
idem ſpũs vnus apparuit.

S Ed ait aliquis. ¶ Ca. xliij.

Quõ ſciam quid ionas ꝓpha dixerit
niniuitis. utrũ triduũ ⁊ niniue euẽtẽtur
an quadraginta dies? Quis enĩ non
videat non potuiſſe vtrunq; tũc dici a
propheta qui miſſus fuerat terrẽ com
minatione imminentis exitus ciuita=
tem? Cui ſi tercio die fuerat futurus in
teritus: non vtiq; quadrageſimo di=
e. Si autẽ quadrageſimo: non vtiq;
tercio. Si ergo a me queritur quid ho
rũ ionas dixerit: hoc puto potius q̊d
legitur in hebreo quadraginta dies
et niniue euẽtetur. Septuaginta quip
pe longe poſteriuſ interpretati aliud
dicere potuerunt quod tñ ad rem per
tinẽt et in vnũ eundemq; ſenſum. quã
uis ſub altera ſignificatiõe occurreret: ad=
monẽtq; lectorẽ vtraq; auctate non
ſpreta ab hiſtoria ſeſe attollere. ad ea
requirenda ꝓpter que ſignificãda hi
ſtoria ipa cõſcripta ẽ. Geſta ſũt quip=
pe illa in niniue ciuitate: ſ; aliquid etiã
ſignificauerũt q̊d modũ illius ciuitatiſ
excedat: ſicut geſtum eſt. q̄ ipſe ꝓphe
ta in ventre ceti triduo fuit. et tñ aliũ
ſignificauit in ꝓfundo inferni triduo
futurũ. q̊ dominus eſt omniũ prophe=
tarũ. Quapropter ſi p̄ illam ciuitatẽ
recte accipitur eccleſia gentium. pro
phetice figurata. euerſa ſcilic; p̄ peni=
tentiã. vt qualis fuerat iam nõ eſſet:
hoc qm̃ p̄ xp̄m fcm̃ ẽ in eccleſia genti
um. cuius illa niniue figurã gerebat:
ſiue p̄ quadraginta dieſ. ſiue p̄ tridu
um. idem ipſe ſignificatus ẽ xp̄us. p̄
quaſeraginta ſc; q2 tot dies pegit cũ
diſcipulis ſuis poſt reſurrectionẽ. et
aſcendit in celum: p̄ triduũ vero quia
die tercio reſurrexit. tãquã lectorem ni
chil aliud q̄ hiſtorie rerũ geſtarũ in
herẽ cupientẽ: de ſomno excitauerint
ſeptuaginta interp̄tes idẽq; prophe
te. ad p̄ſcrutãdã altitudinẽ prophe=
tie. et quodammodo dixerit. in qua=
dragita dieb⁹ ipſum quere in quo et
triduũ poteris inuenire: illud in aſcen
ſione. hoc in eius reſurrectõne reperi
es. Propter quod vtroq; numero ſi
gnificari conuenientiſſime potuit. quorũ
vnũ p̄ ionã prophetã. alterũ p̄ ſeptu=
aginta interpretũ prophetiã: tñ vn⁹
atq; idem ſpũs dixit. Longitudinem
fugio: vt nõ hec p̄ multa demonſtrẽ
in quib⁹ ab hebrayca veritate putãtur
ſeptuaginta interpretes diſcrepare:
et bene intellecti inueniuntur eſſe con
cordes. Vnde etiam ego p̄ meo mo=
dulo veſtigia ſeq̃ns apoſtolorũ. q2 et
ipſi ex vtriſq; id eſt ex hebreis. et ex
ſeptuagita teſtimonia prophetica po
ſuerũt: utraq; auctoritate vtẽdũ pu=
taui. q̄ vtraq; vna atq; diuina ẽ. Sꝫ
iã q̊ reſtãt vt poſſumus exeq̃mur.

P Oſtea q̄ gẽs iudea ¶ Ca. xlv.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cepit nō habere prophetas. ꝓcul du
bio deterioꝛ facta eſt: eo ſcilicʒ tempo
re quo ſe ſperabat inſtaurato templo
poſt captiuitatē que fuit in babiloīa
futurū eſſe melioꝛem. Sic quippe intel
ligebat populus ille carnalis qđ pre
nunciatū eſt p aggeum prophetā di=
centē. Magna erit gloria domus iſti9
nouiſſime: pluſq̄ prime. Nō de nouo
teſtamento dictum eſſe paulo ſuperi
us demonſtrauit. vbi ait apte criſtuʒ
ꝓmittens: et mouebo inquit omēs gē
tes: et veniet deſideratus cūctis gēti=
bus. Quo loco ſeptuaginta interp̄=
tes aliū ſenſū magis coꝛpori q̄ capiti
hoc ē magis eccleſie q̄ xp̄o conuenīētē.
prophetica auctoꝛitate dixerūt. Ve=
nient q̄ electi ſūt domini de cūctis gēti=
bus id ē homines de quibꝰ ipſe ihesus
in euangelio. multi inquit vocati: pau
ci vero electi. Talibꝰ enī electis gētiū. do
mus edificatur dei p teſtamētū nouuʒ
lapidibꝰ viuis. lōge glorioſioꝛ q̄ tē=
plū illud fuit qđ a rege ſalomone cō
ſtructum ē. et poſt captiuitatē inſtau
ratū. Propter hoc ergo nec prophaſ
ex illo tēpore habuit illa gēſ. et multiſ
cladibꝰ afflicta ē ab alienigenis re=
gibuſ ipſiſq; romanis ne hanc aggei
prophetiam in illa inſtauracōne tēpli
opinaretur impletā. Nō multo poſt enī
adueniente alexādro ſbiugata ē. qñ
et ſi nulla ē facta vaſtacō quoniā nō
ſunt ei auſi reſiſtē. et ideo placatū faci
lime ſbditi receperīt: nō erat tñ gloria
tāta domus illius: quāta fuit in ſuoꝝ
reguʒ libera poteſtate. Hoſtias ſane
alexander imolauit in dei templo. nō
ad eius cultū vera pietate cōuerſus: ſʒ im=
pia vanitate cū diis eum falſis colen=
dum putans. Deinde ptholomeus la
gi filius qđ ſupra memoraui. poſt ale
xandri moꝛtem captiuos inde in egi
ptū tranſtulit. q̄s eius ſucceſſoꝛ ptho=
lomeus philadelphus beniuolentiſ=
ſime inde dimiſit: p quē factū ē quod
paulo ante narraui: vt ſeptuaginta
interpretū ſcripturas haberemuſ. De
inde contriti ſunt bellis: q̄ in machabeo=
rū explicāt libris. Poſt hec capti a re
ge alexandrie ptholomeo qui eſt ap
pellatus ephiphanes. inde ab anthi
ocho rege ſyrie multis ⁊ grauiſſimiſ ma
liſ ad idola colēda cōpulſi tēplūq; ipm
repletū ſacrilegis ſupſticōibꝰ gētiū
qđ tñ dux eoꝝ ſtrenuiſſimus iudas
q̄ etiaʒ machabeus dcūs ē anthiochi
ducibꝰ pulſis. ab oī illa idolatrie cō=
taminacōne mundauit. Nō autē mul
to poſt alchimuſ quidā p ambicōʒ cū
a gñe ſacerdotali eſſʒ alienus: qđ ne
phas erat pontifex fcūs eſt. Hinc iā
poſt annos ferme quinquaginta. in
quibꝰ eis tñ pax nō fuit. quāuis aliq̄
et pſpere geſſerint: p̄mus apud eos
ariſtobolus aſſumpto dyademate. et
rex ⁊ pōtifex fcūs ē. Antea quippe ex
quo de babiloīe captiuitate reuſi ſūt
templumq; inſtauratū eſt: nō reges
ſʒ duces vel principes habuerūt: quā
uis ⁊ qui rex ē poſſit dici princeps a
pncipatu imperādi. et dux eo q̄ ſit du
ctoꝛ exercitus: ſʒ nō cōtinuo quicunq;
principes. vel duces ſunt etiam. regeſ
dici poſſunt: qđ iſte ariſtobolus fuit.
Cui ſucceſſit alexāder etiam ipſe rex
et pōtifex. q̄ crudeliter in ſuos regnaſ
ſe traditur. Poſt hūc vxoꝛ eiuſ alexā
dra regina iudeoꝝ fuit: ex cuius tem
poꝛe deinceps mala ſūt eos ſecuta g̃=
uioꝛa. Filii quippe huiuſ alexādre ari
ſtobolus ⁊ hyrcanus inter ſe de impe
rio dimicātes. vires aduſus iſrahelitī
cam gētem ꝓuocauē romanaſ. Hyrca
nus nanq; ab eis cōtra fratrē popoſcit
auxilium. Tūc iam roma ſubiugaue=
rat africā ſubiugauerat greciam. la=
teq; etiam aliis oꝛbis ptibꝰ imperanſ.
tāq̄ ſeipſam non valens ferre. ſua ſe
quodamodo magnitudīe fregerat.

ꝓuenerat quippe ad ſediciões dome
ſticas graues. atq; inde ad bella ſoci
alia. moxq; ciuilia: tm̄q; ſe comminu-
erat ⁊ attriuerat: ut ei mutandus erat
reipublice ſtatuſ. quo regētur regibꝫ
imminēt. Pōpeius ergo populi roma
ni ꝑclariſſimus princeps iudeā cū ex
ercitu ingreſſus ciuitatē capit. tēpluz
reſerat non deuotione ſupplicis ſ; iure
victoris: et ad ſancta ſanctoꝝ q̊ niſi
ſummū ſacerdotē nō licebat intraē nō
ut venerator ſ; vt ꝓphanator accedit.
Confirmatoq; hyrcam pontificatu. et
ſubiugate gēti impoſito cuſtode an-
tipatro. quos tunc ꝓcuratores voca-
bant vinctum ſecum ariſtobolū ducit
Ex illo iudei etiam tributarij romano
rum eſſe ceperunt. Poſtea caſſius etiā
templuz expoliauit. Deinde poſt pau
cos annos etiam herodē alienigenā
regē habere meruerūt: quo regnante
natus eſt xp̄us. Jam enī venerat ple-
nitudo temporis ſignificata ꝓphetico
ſpiritu ꝑ os patriarche iacob vbi ait.
nō deficiet princeps ex iuda neq; dux
de femoribꝫ eius donec veniat cui repo
ſitum ē: et ipſe erit exſpectacō gentiū.
Nō ergo deſunt iudeoꝝ princeps ex
iudeis: vſq; ad iſtū herodē quē ꝑmū
acceperunt alienigenā regē. Tp̄us
ergo iam erat ut veniret ille cui repo
ſitum erat. quod nouo ꝓmiſſum eſt te
ſtamēto: vt ipſe eēt exſpectacō genti
um. Fieri autē non poſſet vt exſpecta-
rent eum gētes venturū ſicut eū cerni
mus exſpectari vt veniat ad faciēduz
iudiciū in claritate potentie: niſi priuſ
in eum credēnt cū venit ad patiēdum
iudiciū in humilitate patiētie.

REgnante ergo herode in iudea
apud romanos autē immutato reipu
blice ſtatu. imperāte ceſare auguſto
et ꝑ eum orbe pacato natus ē xp̄us ſe
cūduz ꝓcedētē ꝓphetiam i bethlehem
iude: homo manifeſtus ex homine vgi
ne: deus occultus ex deo p̄re. Sic enī
ꝓpheta ꝓdixerat. Ecce vgo concipi
et i vtero ⁊ pariet filiū: et vocabit̄ no-
men eius emanuel: qd̄ ē interpretatū
nobiſcū deus. Qui vt in ſe cōmendaret
deum miracula multa fecit: ex quibus
deum quātū ad eum ꝑdicādū ſatis eſt
ſe viſum ē ſcriptura euāgelica cōtinet.
Quoꝝ ꝑmū eſt q tam mirabiliter na
tus ē: vltimū aūt q cū ſuo reſuſcita
to a mortuis corpe aſcēdit in celū. Ju
dei autē qui eū occiderūt. et in eū cre-
dere noluerūt. quia opoꝛtebat eū mori
et reſurgē. vaſtati infelicius a roma-
nis funditusq; a ſuo regno vbi iā eis
alienigene dominabātur eradicati di-
ſperſiq; ꝑ terras. quādoquidem vbi
q; nō deſunt. ꝑ ſcripturas ſuas teſtio
nio nobis ſunt. ꝓphetias nos non fin-
xiſſe de xp̄o: quas plurimi eoꝝ conſi-
derātes. et ante paſſionē. et maxime
poſt eius reſurrectōnez crediderunt
in eum: de quibꝫ ꝑdcm̄ eſt. Si fuerit
numerus filioꝝ iſrahel ſicut arena ma
ris: reliquie ſalue fient. Ceteri vero ex
cecati ſunt: de qbꝫ ꝑdictū eſt. Fiat mē
ſa eoꝝ corā ipſis in laqueū: in retribu-
cōnē ⁊ ſcandalū. Obſcurētur oculi eo
rum ne videant: et dorſum eoꝝ ſemꝑ
incurua. Proinde cum ſcripturis nr̄is
nō credunt. complentur in eis ſue q̄s
ceci legūt: niſi forte quis dixerit illas
ꝓphetias xp̄ianos finxiſſe de criſto: q̄
ſibille nomine ꝓferūtur. vel alioꝝ ſi q
ſunt que nō ꝑtinent ad populū iude-
oꝝ. Nob quidē ille ſufficiunt. q̄ de no
ſtroꝝ inimicoꝝ codicibꝫ ꝓferuntur:
quos agnoſcimus ꝓpter hoc teſtimo
niū quod nobis inuiti ꝑhibent eoſdē
codiceſ habendo atq; ſeruando. ꝑ omſ
gentes etiā ipſos diſꝑſos. quaq̄ vſuz
criſti eccleſia dilatatur. Nā ꝓphetia in
pſalmis quos legunt etiā de hac re ꝓ
miſſa ē. vbi ſcriptū ē. Deus meus miſe
ricordia eius ꝑueniet me. Deus meꝰ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

demōſtrauit michi in inimicis meiſ: ne
occideris eos nequādo obliuiſcantur
legē tuam: diſperge illos in v̓tute tua
Demonſtrauit ergo deus eccleſie in e
ius inimicis iudeis gratiam miſericor
die ſue: quoniā ſicut dicit apoſtolus.
delictū illoꝝ ſalus ē gētibus. Et ideo
nō eos occidit id ē non in eis ꝑdidit
ꝙ ſunt iudei. q̄ꝙ a romaniſ fuerint de
uicti ⁊ oppreſſi ne obliti legem dei. ad
hoc de quo agimus teſtimoniū nichil
valerent. Ideo parum fuit vt diceret ne
occideris eos nequando obliuiſcātur
legē tuam. niſi adderet etiam diſperge
illos: quoniam ſi cum iſto teſtimonio
ſcripturaꝝ in ſua tm̄mō terra nō vbi-
q̄ eſſent: ꝓfecto eccl̄ia q̄ vbiq̄ ē. eos
ꝓphetiaꝝ q̄ de criſto ꝑmiſſe ſūt teſteſ
in omnib⁹ gētib⁹ habere nō poſſet.

QUapropter quiſ ¶ Ca. xl vij.
quis alienigena id ē nō ex iſra-
hel ꝓgenitus. nec ab illo populo in ca
none ſacraꝝ litraꝝ receptus legitur a-
liquid ꝓphetaſſe de criſto. ſi in noſtrā
noticiam venit aut venerit. ad cumulū
a nob̄ commemorari poteſt. non quo
neceſſarius ſit etiam ſi deſit: ſed quia nō
incongrue creditur fuiſſe ⁊ in alijs gē
tibus homines quib⁹ hoc miſteriū re-
uelatū ē: et qui hoc etiam ꝑdicē impul
ſi ſunt. ſiue ꝑticipes eiuſdē gratie fue-
rint ſiue expertes. ſed ꝑ malos angeloſ
docti ſunt: quos etiā ꝑſentē criſtum
quē iudei nō agnoſcebant ſciimus fu
iſſe confeſſoſ. Nec ipſos iudeos exiſti
mo audē cōtēdē neminē ptinuiſſe ad
deum ꝑter iſrahelitas ex quo propa-
go iſrahel eſſe cepit. reprobato eius
fratre maiore: populus enī reuera qui
ꝓprie dei populus dicētur. nullus ali-
us fuit. Homines autē quoſdā non
terrena. ſed celeſti ſocietate ad veros
iſrahelitas ſupne ciues patrie ptinen
tes etiā in alijs gentib⁹ fuiſſe negare
nō poſſunt: quoniā ſi negāt. facillime
conuincūtur. de ſancto ⁊ mirabili viro
iob. qui nec indigena nec ꝓſelitus id
ē aduena populi iſrahel fuit: ſed ex gē-
te ydumea genus ducens. ibi ortus.
ibidē mortuus ē: qui diuino ſic lauda
tur eloquio vt q̄d ad iuſticiam pieta
tem attinet nullus ei homo ſuoꝝ tē-
poꝝ coequetur. Que tempora eiuſ q̄
uis nō inueniamus in cronicis. colli
gimus tn̄ ex libro eius quē ſui meri
to iſrahelite in auctoritatē canonicam
receperūt: tercia generacōne poſteriorē
fuiſſe q̄ iſrl̄. Diuinitus autē ꝓuiſū fuiſ
ſe nō dubito. vt ex hoc non ſciremus
etiam ꝑ alias gētes eſſe potuiſſe. q̄ ſe-
cundū deum vixerunt. eiq̄ placuerūt.
ꝑtinentes ad ſpūalem iheruſalē. Quod
nemini conceſſum fuiſſe credēdū ē. niſi cui
diuinitus reuelatus ē vnuſ mediator dei
et hoīm homo criſtus iheſus. q̄ venturus in
carne. ſic antiq̄s ſcīs ꝑnūciabatur quē
admodū nobis veniſſe nunciatus ē:
ut vna eademq̄ ꝑ ipſum fides omneſ
in dei ciuitatē. in domū dei. in dei tēplū
ꝑdeſtinatos ꝑducat ad deū. Sed quicun
q̄ aliorū ꝓphetie de dei ꝑ xp̄m iheſum
gratia ꝓferuntur. poſſunt putari a cri
ſtianis eſſe conficte. Ideo nichil ē fir
mius ad vincendos quoſlibet alie-
nos ſi de hac re contenderint. noſtroſ-
q̄ faciendos ſi rectē ſapuerint. q̄ vt di-
uina predicā de xp̄o ea ꝓferantur q̄ in
iudeoꝝ ſcripta ſunt codicib⁹: quibuſ
auulſis de ſedib⁹ proprijſ. et propter
hoc teſtimoniū toto orbe diſperſis: cri
ſti vſq̄quaq̄ creuit eccleſia

HEc domus dei ma ¶ Ca. xl viij.
ioris ē glie: q̄ fuerat illa ꝑma lignis
et lapidib⁹ ceteriſq̄ ꝑcioſis reb⁹ me-
talliſq̄ cōſtructa. Nō itaq̄ aggei pro
phetia in templi illius inſtauratione
completa ē. Ex quo enī ē inſtauratū.
nunq̄ oſtenditur habuiſſe tātā glo
riam quātā habuit tēpore ſalomonſ:
imo potius oſtēditur ꝑmū ceſſacōne

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ꝓphetie fuiſſe domus illius gloriã di-
minutã: deinde ipſius gẽtis cladibus
tãtis uſqȝ ad vltimũ exciduũ qȝ factũ
eſt a romanis. ſicut ea q̃ ſupra ſũt cõ-
memorata teſtãtur. Hec autẽ domus
ad nouũ ptinẽs teſtamentũ tãto vti-
qȝ maioris ẽ glorie: q̃nto melioris ſũt
lapides viui quibȝ credẽtibus reno
uatiſqȝ cõſtruit᷑. Sȝ ideo p inſtauracõȝ
tẽpli illius ſignificata ẽ: qȝ ipa reno-
uacõ illius edificij ſignificat eloquio
ꝓphetico alterũ teſtamentũ qȝ appel-
latur nouũ. Q̃d ergo deus dixit p me-
moratũ ꝓphetã. et dabo pacem in loco
iſto. p ſignificantẽ locũ ille q̃ eo ſigni
ficatur intelligẽdus ẽ: ut quia illo lo-
co inſtaurato ſignificata ẽ eccleſia q̃
fuerat edificanda p xp̃m. nichil aliud
accipiat᷑ qȝ dictũ eſt. dabo pacẽ i lo-
co iſto. niſi dabo pacẽ in loco quẽ ſi-
gnificat locus iſte: q̃n om̃ia ſignificã-
tia videntur quodãmõ earũ rerũ quas
ſignificãt ſuſtinẽ pſonas. ſicut dictũ
eſt ab apoſtolo. petra erat xp̃us: quo-
niã petra illa de q̃ hoc dictũ eſt. ſigni-
ficabat xp̃m. Maior ẽ itaqȝ gloria do-
mus illius noui teſtamẽti. q̃ domus
prioris veteris teſtamẽti: et tũc appa-
rebit maior cũ dedicabitur. Tũc enim
veniet deſideratus cũctis gentibȝ: ſic
legit᷑ in hebreo. Nã prior eius aduẽ-
tus nondũ erat deſideratus om̃ibus
gentibus. Non enim quẽ deberẽt deſi
derare ſciebãt in quẽ nondũ credide-
rant. Tunc etiã ſcd̃m ſeptuaginta in-
terp̃tes. qȝ et ipe ꝓpheticus ſenſus ẽ
venient que electa ſũt dñi de cunctis
gentibȝ. Tunc enim vere non venient
niſi electa de quibȝ dicit apoſtolus: ſi
cut elegit nos in ipo ante mũdi cõſti-
tucõnem. Ipſe quippe architectus
qui dixit multi ſunt vocati pauci vero
electi. nõ de hijs qui vocati venerunt
ſic ut de conuiuio pjicerẽtur: ſed de ele
ctis demõſtraturus eſt edificatã do-
mũ: que nullã ruinã deinceps formi-
dabit. Nunc autẽ quãdo et hij replẽt
eccleſias quos tanq̃ in area ventila-
cõ ſeparabit. non apparet tanta glo-
ria domus huius quanta tũc appare-
bit: quando quiſquis ibi erit. ſemper
erit. ¶ Ca. xlix.

In hoc ergo ſeculo maligno i hijs
diebus malis vbi p humilitatẽ pre-
ſentẽ futurã cõparat eccleſie celſitudi-
nẽ. et timorũ ſtimulis. dolorũ tormen-
tis. laborũ moleſtijs. tẽptacõnũ peri-
culis eruditur. ſola ſpe gaudẽs quo-
niã ſanũ gaudet. multi reprobi miſ-
centur bonis: et vtriqȝ tanquã in ſage
nam euãgelicã colliguntur. et in hoc
mũdo tanq̃ in mari vtriqȝ incluſi re-
tibus indiſcrete natãt. donec puenia-
tur ad litus vbi mali ſegregentur a
bonis. et in bonis tanq̃ in templo ſuo
ſit deus om̃ia in om̃ibȝ. Proinde vo-
cem nunc agnoſcimus eius impleri.
qui loquebatur in pſalmo atqȝ dice-
bat. Annũciaui et locutus ſum: multi-
plicati ſunt ſup numerũ. Hoc fit nũc.
ex quo p̃mũ p os precurſoris ſui io-
hannis. deinde per os ꝓpriũ anũcia
uit. et locutus eſt dicens. Agite peni-
tentiã: appropinquabit enim regnũ
celorũ. Elegit diſcipulos quos et apo-
ſtolos noiauit. humiliter natos. in-
honoratos. illiteratos. ut quicq̃d ma
gnũ eſſet et facerent: ipe in eis eſſet et
faceret. Habuit inter eos vnum. quo
malo vtens bene. et ſue paſſionis im-
pleret diſpoſitum: et eccleſie ſue tole-
randorũ malorum p̃beret exemplum.
Seminato quantũ p eius oportebat
p̃ſentiã corpalẽ ſancto euãgelio. paſ-
ſus eſt. mortuus eſt. reſurrexit: paſſio
ne oſtendens quid ſuſtinere p veri-
tate. reſurrectõne. quid ſperare in e-
ternitate debeamus: excepta altitudi
ne ſacramenti q̃ ſanguis eius i remiſ-
ſionẽ fuſus ẽ peccatorȝ. Cõuerſatus ẽ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in terra quadraginta dies cū diſcipu-
lis ſuis atqꝫ ipſis videntibꝫ aſcendit
in celum: et poſt dieſ decem miſit ꝓmiſ
ſū ſpm̄ ſanctū. Cuius venientis in eos
qui crediderant. tūc ſignū erat maxi
mū ⁊ maxīe neceſſariū. vt vnuſquiſqꝫ
eoꝝ linguis omniū gētiū loquētur:
ita ſignificans vnitatē catholice eccle-
ſie ꝑ oīes gentes futurā: ac ſic liguiſ
omnibꝫ locuturā. ¶ Ca. i.

Deinde ſecūdū illā ꝓphetiam. ex
ſyon lex ꝓdiet. et v̄bum domini ex ihe
ruſalē. et ſecūdū ipſius domini xp̄i p̄
dc̄a vbi poſt reſurrectōnē ſtupentibꝫ
eū diſcipulis ſuis aperuit ſenſū. vt in
telligēnt ſcripturas. et dixit eis. quo-
niam ſic ſcriptū eſt ⁊ ſic oportebat cri
ſtū pati ⁊ reſurgē a mortuis tercīo die
et p̄dicari in noīe eius penitēciā et re
miſſiōꝫ pcc̄oꝝ ꝑ oīes gētes incipiē
tibꝫ ab iheruſalē: et vbi rurſus eis de
aduentu eius nouiſſimo requirentibꝫ
reſpōdit atqꝫ ait. Nō eſt veſtrum ſcire
tempora vel momēta q̄ pater poſuit in
ſua ptāte. ſꝫ accipietis v̄tutē ſpūs ſan
cti ſupuenientis in vos ⁊ eritis michi te
ſtes in iheruſalē ⁊ in totā iudeā ⁊ ſama
riam. et vſqꝫ in fines terre. Primū ſe
ab iheruſalē diffudit ecclesia. Et cū
in iudea atqꝫ ſamaria plurimi credi-
diſſent. et in alias gentes itum ē: eis
annunciantibꝫ euangelium quos ip-
ſe ſicut luminaria. et aptauerat v̄bo
et accēdebat ſpiritu ſcō. Dixerat enim
eis. Nolite timē eos qui corpus occi
dunt animam autē nō poſſunt occidē
Qui vt frigidi timore non eēnt: igne
caritatis ardebāt. Deniqꝫ nō ſolum ꝑ
ipſos qui eum ⁊ an̄ paſſionē audierāt
et poſt reſurrectōꝫ viderāt: verū etiam
et poſt obitū eoꝝ ꝑ poſteros eoꝝ in-
ter horrendas pſecucōnes. et varios
cruciatus ac funera martirum. predi
catū ē toto orbe euangeliū. cō teſtante
deo ſignis ⁊ oſtentis ⁊ varijs v̄tutibꝫ
et ſpūs ſcī muneribꝫ. ut populi gentiū
credētes in eum qui ꝓ eoꝝ redēpcō-
ne crucifixus eſt: criſtiano amore ve-
nerarentur ſanguinē martirum quem
dyabolico furore fuderunt. ipſiqꝫ re
ges quoꝝ legibus vaſtabatur eccle
ſia ei nomini ſalubriter ſubderentur.
qō de terra crudeliter auferre conati
ſunt: et falſos deos inciperent pſequi
quoꝝ cauſa cultores dei veri fuerant
antea pſecuti. ¶ Ca. ii.

Videns autē dyabolus templa
demonū deſeri. et in nomine liberantis
mediatoris currē genus humanū. he
reticos mouit qui ſub vocabulo xp̄ia
no doctrine reſiſtēnt xp̄iane: ꝗ ſi poſ-
ſent indifferenter ſine vlla corrupcō
ne haberi in ciuitate dei: ſicut ciuitas
cōfuſionis indifferēter habuit philo
ſophos inter ſe diuerſa ⁊ adūſa ſentiē
tes. Qui ergo in eccīa xp̄i morbiduꝫ
aliquid prauūqꝫ ſapiūt. ſi correpti vt
ſanum rectūqꝫ ſapiāt reſiſtūt contuma-
citer. ſuaqꝫ peſtifera ⁊ mortifera dog̃ta
emendaē nolūt ſꝫ defenſaē pſiſtūt. he
retici fiūt: et foraſ exeuntes habētur in
exercentibꝫ inimicis: etiā ſic quippe ve
ris illis catholicis membris xp̄i malo
ſuo pſūt dum deus vtitur ⁊ malis be
ne. et diligentibꝫ eū omnia coopant̄
in bonū. Inimici enī oīs ecclesie. quo
libet errore cecentur vel malicia depra
uentur ſi accipiūt ptāte corporaliter
affligēdi exercent eius patientiam: ſi
tm̄mō male ſentiēdo adūſantur. exer
cent eius ſapientiā: ut autē etiam ini-
mici diligātur. exercent eius beniuo
lenciā. aut etiā beneficētiam: ſiue ſuadi
bile doctrina cū eis agatur ſiue terri-
bili diſciplia. Ac ꝑ hoc dyabolus prin-
ceps impie ciuitatis adūſus peregri
nātē ī hoc mūdo ciuitatē dei vaſa pro
pria commouendo nichil ei nocere ꝑ
mittitur: cui ꝑ culdubio ⁊ rebꝫ pſperis
conſolacō vt nō frangatur adūſis. et

rebus aduerſis exercitacō ut nō cor-
rūpatur pſperis: p diuinā puidētiā
pcurat̄ atq; ita tēperatur vtrūq; ab
alterutro ut i pſalmo illā vocē nō ali-
unde agnoſcamus exortā. Scd̄m mul
titudinē dolorū meorū i corde meo cō
ſolacōes tue iocūdauert̄ animā meā.
Hinc eſt et illud apli. Spe gaudētes
in tribulacōe paciētes. Nā et id qd̄ ait
idē doctor. quicūq; volūt i xp̄o pie vi
uere. pſecucōēs paciūtur. nullis putā-
dū eſt deeſſe poſſe tēporibꝰ: q2 et cū ab
eis q̄ foris ſūt nō ſeuiētibꝰ videt̄ eſſe
trāquillitas. et reuera ē. plurimūq; cō
ſolacōis affert maxīe infirmis: nō tn̄
deſūt imo multi ſūt intus q̄ corda pie
viuentiū ſuis pditis moribꝰ cruciāt.
qm̄ p eos blaſphematur xp̄ianū et ca-
tholicū nomē. Quāto carius ē eis
qui volūt pie viuere in xp̄o: tanto ma
gis dolēt qd̄ p malos intus poſitos fit
ut minus q̄ꝫ piorū mentes deſiderant
diligat̄. Ipi q; heretici cū cogitantur
habē nomē et ſacramēta xp̄iana et ſcp̄
turas et pfeſſionē. magnū dolorē faci
ūt i cordibꝰ piorū: q2 et multi volētes
eſſe xp̄iani ꝓpter eoꝝ diſſenſiones he
ſitaē cogūtur. Et multi maledici etiā
in hijs inueniūt materiā blaſpemādi
xp̄ianū nomē: q2 et ipi quoquomodo
xp̄iani appellātur. Hijs atq; huiuſ-
modi puis moribꝰ et erroribꝰ hoīm. p-
ſecucōēs paciūtur qui volūt in xp̄o pie
viuē: etiā nullo infeſtāte neq; vexante
corpus illoꝝ. Paciūtur quippe hanc
pſecucōēs nō i corporibꝰ: ſ; in cordibꝰ.
Vñ illa vox eſt: ſcd̄m multitudinē do-
lorū meorū i corde meo. Nō eni ait in
corpe meo. Sꝫ rurſus qm̄ cogitātur
immutabilia diuina pmiſſa. et q̄ ait
apſus. nouit dn̄s qui ſūt eius. quos
eni pſciuit et pdeſtinauit cōformes fie-
ri imaginis filij ſui. ex eis pire nullus
pt: ideo ſequit̄ in illo pſalmo. cōſolacō
nes tue letificauert̄ animā meā. Dolor
aūt ipe qui fit i cordibꝰ piorū quos p
ſecūtur mores xp̄ianorū malorū ſiue
falſoꝝ pdeſt dolētibus. qm̄ de carita
te deſcendit: quia eos pire nolūt. nec
impediē alioꝝ ſalutē. Deniq; magne
cōſolacōes ſūt etiā de correctōibꝰ eorū
q̄ piorū animas tāta iocūditate pfun
dunt: quātis doloribus de ſua pdicō-
ne cruciauerūt. Sic in hoc ſeculo de
numero pſecucōnū in hijs diebꝰ ma-
lis non ſolū a tēpore corpalis pſentie
xp̄i et apoſtolorū eius. ſed ab ipo abel
quē pmū iuſtū impius frater occidit.
et deinceps uſq; in huius ſeculi finē.
inter perſecucōes mundi. et conſolacō
nes dei. pegrinādo pcurrit eccleſia.

¶ Ca. lij.

Proinde ne illud qui-
dē temē puto ēē dicēdū ſiue cre
dendū. qd̄ nōnullis viſuz ē vel videt̄.
nō amplius eccleſiā paſſurā pſecucōes
uſq; ad tēpus ātixp̄i: q̄ꝫ qd̄ iā paſſa ē
id ē decima. aut vndecima. eadeq; no-
uiſſima ſit ab antixp̄o. Primā quippe
cōputāt a nerone q̄ facta eſt. ſecundā
a domiciano. a traiano terciā. quartā
ab antonino. a ſeuero quintā. ſextā a
maximino. a decio ſeptimā. octauā a
valeriano ab aureliano nonā. decimā
a dyocleciano et maximiano. Plagas
eni egipciorū qm̄ decē fuerunt anteq̄ꝫ
exire inde incipet populus dei putāt
ad hunc intellectuz eſſe referendas:
ut nouiſſima antixp̄i perſecucō ſimilis
videatur vndecime plage qua egi-
ptij dum hoſtiliter pſequerentur he-
breos. in mari rubro populo dei p ſic-
cum tranſeunte perierunt. Sed ego
illa re geſta in egipto iſtas perſecu-
cōnes prophetice ſignificatas eſſe nō
arbitror: quāuis ab eis qui hoc pu-
tant exquiſite et ingenioſe illa ſingu-
la hijs ſingulis comparata videan-
tur non prophetico ſpiritu ſed conie-
ctura mentis humane: que aliquan-
do ad verum peruenit. aliquando fal-
litur. Quid enim qui hoc ſentiunt
dicturi ſunt de perſecutione qua ipſe

dominus crucifixus eſt? In quo eã nu
mero poſituri? Si autẽ hac excepta
exiſtimant eo ꝑ tãdũ tãq̃ ille numerã
de ſint q̃ ad corpus ꝑtinent non q̃ ip
ſum caput eſt appetitũ ꝛ occiſum: quid
agent de illa q̃ poſtea q̃ xp̃us aſcen=
dit in celum iherosolimis facta ẽ. ubi
beatus ſtephanus lapidatus eſt. ubi
iacobus frater iohãnis gladio truci
datus. vbi apoſtolus petrus vt occi=
deretur incluſus ꝛ p angelũ liberatus.
ubi fugati atq̃ diſpſi de iherosolimis
fratres. vbi ſaulus qui poſtea paul9
apoſtolus factus eſt vaſtabat eccle
ſiam. vbi ipſe q̃ȝ iam fidẽ quã pſeque
batur euangeliſans q̃lia faciebat eſt
paſſus ſiue p iudeã ſiue p alias gẽtes
quacunq̃ȝ xp̃m feruentiſſimus predi
cabat? Cur ergo eis a nerone videt'
ordiendum cũ ad neronis tempa in=
ter atrociſſimas perſecucões de quib9
nimis longũ eſt cuncta dicẽ ecclesia
creſcendo peruenerit? Quod ſi a regi
bus factas perſecucões i numero ex=
iſtimãt eẽ debẽ: rex fuit herodes q̃ etiã
poſt aſcenſũ domini grauiſſimã fecit.
Deinde quid reſpondẽt etiam de iulia=
no: quẽ nõ numerant in decem? An ip
ſe nõ ẽ eciam perſecutus: qui xp̃ianos
liberales lrãs docere ac diſcere vetuit?
Sub quo valẽtinianus maior q̃ poſt
eum tercius imperator fuit. fidei xp̃ia
ne confeſſor extitit. militiaq̃ȝ p̃uatus
ẽ: ut omittã q̃ apud antiochiã facere
ceperat. niſi vnius fideliſſimi ꝛ cõſtãtiſ
ſimi iuuenis qui multis vt torquẽnt'
app̃henſis per totũ diem p̃mus eſt tor
tus. inter vngulas cruciatuſq̃ȝ pſallẽ
tis libertatẽ atq̃ȝ hilaritatem miratus
horruiſſȝ. et in ceteris deformius erube
ſcẽ timuiſſȝ. Poſtremo nr̃a memoria
valens ſup̃dicti valentiniani frater
arrianus. nõne magna pſecucõne p
orientis ꝑtes catholicã vaſtant eccle
ſiã? Quale eſt autẽ non cõſiderare ec=
cleſiam p totũ mũdũ fructificãtẽ atq̃ȝ
creſcentẽ. poſſe in aliquib9 gentibus
pſecucõnẽ pati a regib9. et qñ in aliis
non patitur: niſi forte non eſt pſecucõ
cõputãda. qñ rex gothoꝝ in ipſa go
thia pſecutus ẽ xp̃ianos crudelitate
mirabili. cũ ibi nõ eſſent niſi catholici.
quoꝝ plurimi martirio coronati ſũt.
ſicẽ a quibuſdã fratrib9 q̃ tũc illic pu
eri fuerant ꝛ ſe iſta vidiſſe incũctãter
recordabãtur audiuimus? Quid mõ
in pſide? Nonne ita in criſtianos fer
buit perſecucõ. ſi tñ iam quieuit: ut fu=
gientes inde nõnulli vſq̃ȝ ad romana
opida puenirẽt? Hec atq̃ȝ huiuſmo
di michi cogitanti: nõ videtur eſſe dif
finiẽdus numerus pſecucõnũ quib9
exerceri oportet eccleſiaȝ. Sȝ rurſus
affirmaẽ aliq̃s futuras a regib9 p̃ter
illã nouiſſimã de q̃ nullus ambigit cri
ſtianus: nõ minoris ẽ temeritatis. Ita
q̃ȝ hoc in medio relinquimus. neutrã
ꝑtem queſtõnis huius aſtruentes: ſi=
ue deſtruentes: ſȝ tm̃mõ ab affirman=
di quolibȝ hoꝝ audaci pſũpcõe reuo
cãtes ¶ Ca. liii.

Illam ſane nouiſſimã perſecucõnẽ q̃ ab
antixp̃o futura ẽ: p̃ſentia ſua ipe extin
guet ihesus. Sic enim ſcriptum eſt q'
eum interficiet ſpũ oris ſui: et euacua
bit illuminacõe p̃ſentie ſue. Hic que=
ri ſolet qñ iſtud erit: importune omni=
no. Si eni hoc nobis noſſe pdeſſet: a q̃
meliuſ q̃ ab ipſo deo magiſtro inter
rogantib9 diſcipulis diceretur? Non
eni ſiluerunt inde apud eũ. ſȝ a p̃ſente
queſierũt dicentes. Domine: ſi hoc tẽ
pore repſentabis regnũ iſrahel? At il
le. nõ ẽ inquit veſtrũ noſſe tempora q̃
pater poſuit in ſua ptãte. Nõ vtiq̃ȝ illi
de hora vel die vel anno ſȝ de tẽpore in=
terrogauerãt: qñ iſtõ accepere reſpõ
ſum. Fruſtra igitur annos q̃ remanẽt
huic ſeculo putaẽ ac diffiniẽ cona=
mur. cũ hoc ſciẽ nõ eſſe noſtrũ ex ore

veritatis audiamus· quos tamē alij
quadringentos alij quingentos· alij
etiam mille ab aſcenſione domini uſq;
ad eius vltimum aduentū compleri
poſſe dixerūt. Quēadmodū aūt quiſ=
q; eorū aſtruat opinionē ſuam· lon=
gum eſt demonſtrare: et nō neceſſari=
um. Coniecturis quippe vtūtur hūa=
nis: nō ab eis certū aliquid de ſcriptu
re canonice auctoritate pfert'. Omi=
um vero de hac re calculantiū digitoſ
reſolui et quieſcere iubet ille qui dicit.
nō eſt veſtrū ſcire tēpora que pater po
ſuit in ſua poteſtate. Sed hec q2 euā=
gelica ſententia eſt· mirū non eſt nō ea
repreſſos fuiſſe deorum multorū fal=
ſorumq; cultores· quo minus finge=
rent demonū reſponſis quos tanquā
deos colunt diffinitū eſſe: quanto tē=
pore māſura eſſet religio xpiana. Cū
eni viderent nec tot tantiſq; pſecucō
nibus eam potuiſſe conſumi· ſed hijs
potius mira incrementa ſumpſiſſe: ex=
cogitauerunt neſcio quos vſus gre=
cos tanq̄ conſulenti cuidam diuino
oraculo effuſos· vbi xpm quidē ab
huius tanq̄ ſacrilegi crimine faciūt
innocentē. petrum autē maleficio fe=
ciſſe ſubiungūt· ut coleretur xpi no=
men per trecentos ſexaginta quinq;
annos: deinde cōpleto memorato nu
mero annorū· ſine mora ſumere finē.
O hominū corda doctorū· o ingenia
literata digna credē iſta de xpo que
credere vultis in xpm: q2 eius diſci=
pulus petrus ab eo magicas artes nō
didicerit· ſed ipo innocente tamē ei9
maleficus fuerit· nomēq; illius q̄ ſuū
coli maluerit magicis artibus ſuis·
magnis laboribus et periculis ſuis poſtre
mo etiā effuſione ſanguinis ſui. Si pe=
trus maleficus fecit ut xpm ſic diligēt
mundus: quid fecit innocens criſtus
ut eum ſic diligeret petrus? Reſpon=
deant igitur ipſi ſibi· et ſi poſſunt intel
ligant illa ſuperna gratia factū eſſe ut
propter eternā vitā xpm diligeret mū=
dus qua gratia factū eſt ut et propter
eternā vitā ab illo accipiendā· et uſq;
ad temporalē mortē pro illo patiendā xpm
diligeret petrus. Deinde iſti dij q̄ ſūt
qui poſſunt iſta predicē· nec poſſunt
auertere ita ſuccūbentes vni malefi=
co· et vnius celeri magico· quo puer
ut dicunt anniculus occiſus et dilani=
atus et ritu nephario ſepultus eſt· ut
ſectam ſibi aduerſariā tam prolixo
tempore conualeſcere· tot tantarūq;
pſecucōnū horrendas crudelitates
non reſiſtendo ſed patiendo ſupera=
re· et ad ſuorum ſimulacrorū templo=
rū ſacrorū oraculorū euerſionē puen
re permitterent? Quis poſtremo eſt
deus non noſter vtiq; ſed ipſorū· qui
vel illectus tanto ſcelere vel impulſuſ
eſt ita preſtare? Non eni alicui demo=
ni ſed deo dicunt illi verſus· hoc petrū
arte magica definiſſe. Talē deū habēt:
qui xpm nō habent. Ca· liiij.
Hec atq; huiuſmōi multa colligerē:
ſi nōdū annus iſte trāſiſſet quē diuina
tio ficta promiſit: et decepta vanitaſ
credidit. Cum vero ex quo nominis
criſti cultus per eius in carne preſen=
tiam et p apoſtolos inſtitutus eſt an=
te aliquot annos anni trecenti ſexa=
gintaquinq; completi ſunt: quid ali
ud querimus vnde iſta falſitas refel
latur? Ut enim in criſti natiuitate hu
ius rei non ponamus initium· quia in=
fans et puer diſcipulos non habebat·
tamē quādo habē cepit procul dubio
tunc innotuit p eius corporalē pſenti=
am doctrina et religio xpiana· id eſt
poſtea q̄ in fluuio iordane miniſterio
iohānis ē baptizatus. Propt' hoc eni
de illo prophetia illa pceſſerat· dn̄abitur
a mari uſq; ad mare et a flumie uſq; ad

terminos orbis terre: ſʒ qm̄ priuſq̄
paſſus eſſet. et reſurrexiſſʒ a mortuis.
nondum fides om̄ibus fuerat defini=
ta. in reſurrectōne quippe xp̄i diffini=
ta eſt. nam ſic apoſtolus paulus athe
nienſibus loquitur dicens. iam nunc
nunciat hom̄ibus. om̄es vbiqʒ agere
penitenciā. eo ꝙ ſtatuit diem iudica=
re orbem in equitate in viro quo defi=
niuit fidem om̄ibꝫ reſuſcitans illum a
mortuis. melius in hac queſtione ſol=
uenda inde initium ſumimus: p̄ſer=
tim quia tunc datus eſt etiam ſpiritus
ſanctus. ſicut eū dari poſt reſurrecti=
onem criſti oportebat in ea ciuitate
ex qua debuit incipere lex ſecūda. hoc
eſt teſtamentū nouū. Prima enī fuit
ex monte ſyna per moyſen: quod te=
ſtamentū dicitur vetus. De hac autem
que per criſtuʒ danda erat: predictū
eſt. Ex ſyon lex prodiet. et verbū dn̄i
ex iheruſalem. Vnde et ip̄e per om̄es
gentes dixit predicari oportere ī no=
mine ſuo penitentiam: ſed tamen inci
pientibus ab iheruſaleʒ. Ibi ergo ex
orſus eſt huius nominis cultus: ut in
criſtū iheſum qui crucifixus fuerat et
reſurrexerat. crederetur. Ibi hec fides
tam inſignibus inicijs incanduit. ut
aliquot hominū milia ad criſti nomē
mirabili alacritate cōuerſa. venditis
ſuis rebus ut egenis diſtribueren=
tur. p̄poſito ſancto et ardentiſſima ca
ritate ad paupertatē voluntariā per
uenirent. atqʒ inter frementes et ſan
guineʒ ſitientes iudeos ſeu uſqʒ ad
mortē pro veritate certaē. non arma
ta potentia. ſʒ potentiore patientia p̄=
pararent. Hoc ſi nullis magicis arti
bus factum eſt cur credere dubitāt.
eadē virtute diuina per totum mūduʒ
id fieri potuiſſe qua hoc factū eſt. Si
autem ut iheroſolimis. ſic ad cultum
nominis xp̄i accenderetur tanta ho=
minum multitudo que illum in cruce
vel fixerat prenſuʒ vel riſerat fixū. iam
maleficiuʒ illud fecerat petrus: ex ipſo
anno querendum eſt quando trecē=
ti ſexaginta quīqʒ completi ſint. Mor
tuus eſt ergo criſtus duobus gemi=
nis conſulibus octauo kalendas a=
prilis. Reſurrexit tercia die: ſicut apo
ſtoli ſui etiam ſenſibus probauerūt.
Deinde poſt quadraginta dies aſcē=
dit in celum. poſt decē dies id eſt quī=
quageſimo poſt ſuam reſurrectōneʒ
die miſit ſpiritum ſanctuʒ. Tunc tria
milia hominū apoſtolis cum predicā=
tibus crediderunt. Tunc itaqʒ nomi=
nis illius cultus exorſus eſt ſicut nos
credimus. et veritas habet efficacia
ſpiritus ſancti: ſicut autem finxit va=
nitas impia vel putauit: magicis ar=
tibus petri. Paulopoſt etiam ſigno
mirabili facto. quādo ad verbum ipſi=
us petri quidam mendicus vb vtero
matris ita claudus ut ab alijs porta=
retur et ad portam templi vbi ſtipem
peteret poneretur. in nomine iheſu xp̄i
ſaluus exiliuit: quinqʒ milia hominuʒ
crediderūt. Ac deinde alijs atqʒ a=
lijs acceſſibus credentium creuit ec=
cleſia. Ac per hoc colligitur etiam di=
es. ex quo annus ipſe ſumpſit initiū.
ſcʒ quādo miſſus eſt ſpiritus ſanctus:
id eſt per idus mayas. Numeratis p̄=
inde conſulibus: trecenti ſexaginta=
quinqʒ anni reperiūtur impleti. per eaſ=
dem idus conſulatu honorij et euthiti=
ani. Porro ſequēti anno conſule theo
doro. quando iam ſecundū illud ora=
culum demonū ac figmentū hominuʒ
nulla eſſe debuit religio xp̄iana: quid
per alias terrarū partes forſitan fa=
ctum ſit. nō fuit neceſſe perquirere. in
terim ꝙ ſcimus in ciuitate notiſſima
et eminētiſſima cartagīe affrice gau
dentius et iouius comites imꝑatoris

honorij quartodecimo kalendas a-
prilis falſoꝝ deoꝝ templa euerterũt:
et ſimulacra fregerunt. Ex quo vſq;
ad hoc tempus per triginta ferme an
nos quis non videat quantum creue
rat cultus nominis criſti: preſertim po
ſtea ꝙ multi eoꝝ criſtiani facti ſunt.
qui tanꝙ vera illa diuinacõne reuoca
bantur a fide. eamq; completo eodẽ
numero annorum inanẽ ridendamq;
viderunt. Nos ergo qui ſumus vo-
camurq; criſtiani. non in petruz credi
mus. ſed in quem credidit petrus: pe-
tri de criſto edificati ſermonibus non
carminibus venenati. nec decepti male
ficijs: ſed beneficijs eius adiuti. Ille
petri magiſter criſtus in doctrina q̃
ad vitam ducit eternam: ipſe eſt ma-
giſter noſter. Sed aliquãdo iam cõ
cludamus hunc librum hucuſq; diſ-
ſerentes. et quantũ ſatis viſũ eſt de-
monſtrãteſ. quiſnam ſit duaꝝ ciuitatũ
celeſtis atq; terrene ab initio vſq; in
finem permixtaꝝ mortalis excurſus
Quarum illa que terrena eſt fecit ſibi
quos voluit. vel vndecunq; vel etiam
ex hominibus falſos deos: quibuſ ſa
crificãdo ſeruiret. Illa autem que ce-
leſtis peregrinatur in terra. falſoſ de
os non facit: ſed a vero deo ipſa fit: cu
ius verum ſacrificiũ ipſa ſit. Ambe ta-
men temporalibus. vel bonis pariter
vtuntur vel malis pariter affligunt̃:
diuerſa fide. diuerſa ſpe. diuerſo amo
re: donec vltimo iudicio ſeparẽtur. et
percipiat vnaqueq; ſuuz finem. cuius
nullus eſt finis. De quibus ambaruz
finibus deinceps diſſerendum eſt.

Explicit liber decimuſoctauꝰ